



**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**İLETİŞİM VE TASARIMI ANABİLİM DALI
İLETİŞİM SANATLARI BİLİM DALI**

**AYASOFYA CAMİİ'NİN TEKRAR İBADETE AÇILMASININ
TÜRK BASININDAKİ YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜNYAMİN AYTEKİN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SERKAN ÖZTÜRK

**YALOVA
EYLÜL 2022**



T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM VE TASARIMI ANABİLİM DALI
İLETİŞİM SANATLARI BİLİM DALI

AYASOFYA CAMİİ'NİN TEKRAR İBADETE AÇILMASININ
TÜRK BASININDAKİ YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜNYAMİN AYTEKİN
197228007

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SERKAN ÖZTÜRK

YALOVA
EYLÜL 2022

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım **“Ayasofya Camii’nin Tekrar İbadete Açılmasının Türk Basınındaki Yansımaları”** başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Bünyamin Aytekin

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren hocalarım ve bilhassa sayın danışman hocam Serkan Öztürk'e teşekkür ederim. Ayrıca araştırmalarımız sırasında bizden yardımlarını esirgemeyen YAFEM Başkanı Sn. Özer Koyuncu ve Yunanistan'ın İskeçe bölgesindeki Trakya'nın Sesi gazetesi imtiyaz sahibi Sn. Abdülhalim Dede beyefendilere en içten dileklerimle şükranlarımı sunarım. Her zaman yanımda oldukları ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için aileme teşekkür ederim.

Bu tez çalışması desteklenmesine olanak sağlayan Yalova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimine teşekkür ederim.

Eylül – 2022

Bünyamin Aytekin



İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT.....	xix
1. GİRİŞ	1
2. AYASOFYA CAMİİ'NİN TARİHÇESİ.....	4
2.1. Kilise Dönemi	4
2.1.1. II. Theodosius Devrindeki Ayasofya	10
2.1.2. Justianus Devrindeki Ayasofya.....	14
2.1.3. Haçlı Seferleri Ve Ayasofya.....	19
2.2. Camii Dönemi	26
2.2.1. Kılıç Hakkı.....	38
2.3. Müze Dönemi	47
2.3.1. Bizans Enstitüsü: Whittemore'un Ayasofya Restorasyonu.....	52
2.3.2. Tartışmalı Bakanlar Kurulu Kararı.....	57
3. AYASOFYA CAMİİ'NİN TEKRAR İBADETE AÇILMASININ BASINDA ELE ALINMASI.....	69
3.1. Türk Basını	69
3.1.1. Yeni Akit	71
3.1.2. Sabah.....	84
3.1.3. Sözcü.....	111
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	140
KAYNAKLAR	148
ÖZGEÇMİŞ	154



KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerik Birleşik Devletleri
AS	: Aleyhisselam
CC	: Cellecelaluhu
HZ	: Hazreti
İMP	: İmparatorluk
MS	: Milattan Sonra
MÖ	: Milatta Önce
SAV	: Sallallahualeyhivesellem
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YY	: Yüzyıl



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Yeni Akit, Sabah, Sözcü gazetelerinin sayısal analizi.....	70
Tablo 3.2. Yeni Akit'in Ayasofya haberleri sayısal analizi.....	71
Tablo 3.3. Sabah'ın Ayasofya haberleri sayısal analizi.....	83
Tablo 3.4. Sözcü'nün Ayasofya haberleri sayısal analizi.....	110



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Nova Roma (Konstantinopolis) Krokisi.....	7
Şekil 2.2. Ayasofya Katedrali Plan Restitüsyonu (Antoniadi).....	12
Şekil 2.3. Ayasofya Katedrali Modelleri.....	16
Şekil 2.4. Birinci Haçlı Seferi Güzergahı.....	19
Şekil 2.5. Ayasofya Katedrali Doğu-Batı Yönlü Kesiti 14. Yüzyıl.....	22
Şekil 2.6. 1346 depreminde Ayasofya'nın Çöken Kubbesi (Antoniadi).....	24
Şekil 2.7. Ayasofya Camii Şerifi, Aya İrene, Topkapı Sarayı.....	37
Şekil 2.8. Fatih Sultan Mehmet Han'ın Vakfiye'si.....	38
Şekil 2.9. Ayasofya Camii Şerifi Mihrap ve Mimber'i.....	42
Şekil 2.10. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yaptığı camii yazı takımı.....	43
Şekil 2.11. Cennetin Kubbesi (Mustafa Cambaz).....	44
Şekil 2.12. Ayasofya'nın 20. Yüzyıl'da Dıştan Görünümü.....	45
Şekil 2.13. Halife Abdülmecid Efendi'nin Cuma Selamlığı.....	46
Şekil 2.14. Lord Curzon'un İstanbul ve Ayasofya hakkındaki planları.....	50
Şekil 2.15. İngilizler'in İstanbul'un işgal yıllarında yaptıkları gizli planlar.....	51
Şekil 2.16. Ayasofya'yı restore eden Bizans Enstitüsü'nün destekçileri.....	52
Şekil 2.17. Thomas Whittemore'a Ayasofya'da çalışma izni.....	53
Şekil 2.18. Reisicumhur Gazi M. Kemal Paşa ve Thomas Whittemore.....	54
Şekil 2.19. Thomas Whittemore ve George D. Pratt.....	57
Şekil 2.20. Askeri sevkiyat merkezi Ayasofya.....	60
Şekil 2.21. 24.11.1934 tarihli kararname.....	62
Şekil 2.22. Atatürk'ün tartışmalı imzası.....	63
Şekil 2.23. Alman Asarı Atika Enstitüsü.....	64
Şekil 2.24. Paris Asarı Atika Enstitüsü.....	65
Şekil 2.25. Ayasofya'nın tapu senedi.....	67
Şekil 2.26. Ayasofya'nın ibadete açılması hakkındaki kararname.....	68
Şekil 3.1. Yeni Akit 1 Temmuz 2020: Ayasofya açılsın.....	74
Şekil 3.2. Yeni Akit 2 Temmuz 2020: Tarih sizi unutmayacak.....	75
Şekil 3.3. Yeni Akit 3 Temmuz 2020: Millet müjdeli haber bekliyor.....	76
Şekil 3.4. Yeni Akit 4 Temmuz 2020: İbadethanelerimize kimse karışamaz.....	77
Şekil 3.5. Yeni Akit 8 Temmuz 2020: Ayasofya egemenlik meselesi.....	78
Şekil 3.6. Yeni Akit 10 Temmuz 2020: Müjdeli haber.....	79
Şekil 3.7. Yeni Akit 11 Temmuz 2020: Zincirler kırıldı.....	81



Şekil 3.8. Yeni Akit 12 Temmuz 2020: Ümmette Ayasofya coşkusu.....	82
Şekil 3.9. Sabah 11 Temmuz 2020: Ayasofya hasreti bitti.....	88
Şekil 3.10. Sabah 11 Temmuz 2020: İslam alemine hayırlı olsun.....	89
Şekil 3.11. Sabah 12 Temmuz 2020: Ayasofya herkesi kucaklayacak.....	91
Şekil 3.12. Sabah 13 Temmuz 2020: Liderlerin hayaliydi.....	93
Şekil 3.13. Sabah 17 Temmuz 2020: Ayasofya için görev paylaşımı.....	94
Şekil 3.14. Sabah 18 Temmuz 2020: Tarihe borcumuzu ödedik.....	95
Şekil 3.15. Sabah 19 Temmuz 2020: Fetih'ten bugüne.....	96
Şekil 3.16. Sabah 20 Temmuz 2020: Başkandan ziyaret.....	97
Şekil 3.17. Sabah 21 Temmuz 2020: Ayasofya'nın açılması.....	98
Şekil 3.18. Sabah 23 Temmuz 2020: Ayasofya ezelden bizimsin.....	99
Şekil 3.19. Sabah 24 Temmuz 2020: Ayasofya'da vuslat günü.....	100
Şekil 3.20. Sabah 25 Temmuz 2020: Fatih'in emaneti.....	101
Şekil 3.21. Sabah 25 Temmuz 2020: Milletin özlemi bitti.....	102
Şekil 3.22. Sabah 26 Temmuz 2020: Türkiye tarihi yeniden yazıyor.....	103
Şekil 3.23. Sabah 26 Temmuz 2020: Hedef Ayasofya değil, varlığımız.....	104
Şekil 3.24. Sabah 27 Temmuz 2020: Şerefli ve ağır bir yük.....	105
Şekil 3.25. Sabah 28 Temmuz 2020: Millet yeniden doğdu.....	107
Şekil 3.26. Sabah 29 Temmuz 2020: Hoşgörü ve medeniyet dersi.....	108
Şekil 3.27. Sabah 30 Temmuz 2020: Medeniyetimizin yükselişi.....	109
Şekil 3.28. Sözcü 2 Temmuz 2020: ABD: Ayasofya değişmesin.....	114
Şekil 3.29. Sözcü 3 Temmuz 2020: Ayasofya için karar vakti.....	115
Şekil 3.30. Sözcü 8 Temmuz 2020: Rusya: Ayasofya müze kalsın.....	116
Şekil 3.31. Sözcü 11 Temmuz 2020: Yargı kararıyla ibadete açıldı.....	117
Şekil 3.32. Sözcü 12 Temmuz 2020: Atatürk taş adam değil.....	118
Şekil 3.33. Sözcü 13 Temmuz 2020: Diyanet İşleri Başkanı'nın sözleri.....	120
Şekil 3.34. Sözcü 13 Temmuz 2020: Akşener'den iktidara çağrı.....	122
Şekil 3.35. Sözcü 16 Temmuz 2020: Aytun Çıray'dan sert tepki.....	123
Şekil 3.36. Sözcü 17 Temmuz 2020: Ayasofya'nın bilinmeyenleri.....	124
Şekil 3.37. Sözcü 18 Temmuz 2020: Cumhurbaşkanı açıkladı.....	125
Şekil 3.38. Sözcü 22 Temmuz 2020: Kamera önünde namaz kılınmaz.....	126
Şekil 3.39. Sözcü 23 Temmuz 2020: Hani davetiye yoktu.....	127
Şekil 3.40. Sözcü 24 Temmuz 2020: 86 yıl sonra ilk cuma namazı.....	128
Şekil 3.41. Sözcü 25 Temmuz 2020: Ayasofya'ya serbest Lozan'a yasak.....	130



Şekil 3.42. Sözcü 26 Temmuz 2020: Yunan'dan 2 küstahlık.....	132
Şekil 3.43. Sözcü 26 Temmuz 2020: Diyanet İşleri Başkanı'nın sözleri.....	133
Şekil 3.44. Sözcü 27 Temmuz 2020: Atatürk'e kaç kere dua ettin.....	134
Şekil 3.45. Sözcü 28 Temmuz 2020: Hilafet çağrısı.....	136
Şekil 3.46. Sözcü 29 Temmuz 2020: Millet ittifakından Erbaş'a tepki.....	138





AYASOFYA CAMİİ'NİN TEKRAR İBADETE AÇILMASININ TÜRK BASININDAKİ YANSIMALARI

ÖZET

Bazı mabed veya kültürel / tarihi mirasların hem sembolik hem de tarihi kodlar bağlamında ilgili toplum ve coğrafya nezdinde yadsınamaz önemi vardır. Bu tarihi ve kültürel miraslardan biri de İstanbul'un 29 Mayıs 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildikten sonra Fethin bir sembolü olarak ve uzunca bir zaman Türk ve İslam medeniyetine cami olarak hizmet etmiş olan Ayasofya'dır. Ayasofya Camisi tarihi süreç içerisinde payitaht olarak bilinen ve hilafetin merkezi olan İstanbul'da 1453'ten 1934'e kadar cami olarak hizmet vermiştir. 1934'te müzeye çevirilme kararı alınan Ayasofya yeniden cami statüsü kazanmak için 86 yıl beklemek zorunda kalmıştır. 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararı, 10 Temmuz 2020'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan imzası ile Ayasofya'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilmesi yönündeki kararla Ayasofya yeniden cami olarak ibadete açılmıştır. Bu çalışma 86 yıl sonra tekrar ibadete açılan Ayasofya Cami'sinin Türk basınında hangi argümanlarla ele alındığını araştırmaya yöneliktir. Bu bağlamda çalışma dâhilinde farklı ideolojik yönelimlere sahip gazetelerin 1-30 Temmuz 2020 tarihleri arasındaki 30 günlük nüshalarının birinci sayfa haberleri incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışma kapsamında Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazeteleri incelenmiştir. Söylem analizi yöntemi ile incelenen gazetelerden Yeni Akit ve Sabah gazetelerinin olaya olumlu, Sözcü gazetesinin daha çok muhalif ve olumsuz baktığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayasofya Camii, Ayasofya Kilisesi, Ayasofya Müzesi, Türk Basını, Söylem Analizi.



HAGIA SOPHIA REOPENED AS A MOSQUE PROJECTION IN TURKISH PRESS

ABSTRACT

Some temples or cultural / historical heritages have an undeniable importance to the relevant society and geography in the context of both symbolic and historical codes. One of these historical and cultural heritages is Hagia Sophia, which served as a symbol of the conquest and as a mosque to Turkish and Islamic civilization for a long time after Istanbul was conquered by Fatih Sultan Mehmet on May 29, 1453. Hagia Sophia Mosque served as a mosque from 1453 until 1934 in Istanbul, which is known as the capital city and is the center of the caliphate. Hagia Sophia, which was decided to be turned into a museum in 1934, had to wait 86 years to regain the status of a mosque. With the decision of the Council of Ministers dated 24 November 1934 and the decision to transfer Hagia Sophia to the Directorate of Religious Affairs on 10 July 2020, with the signature of President Recep Tayyip Erdoğan, Hagia Sophia was opened to worship again as a mosque. This study is aimed at investigating with which arguments the Hagia Sophia Mosque, which was opened to worship again after 86 years, was addressed in the Turkish press. In this context, the first page news of the 30-day copies of newspapers with different ideological orientations between 1-30 July 2020 were examined within the scope of the study. Within the scope of the study, Yeni Akit, Sabah and Sözcü newspapers were examined. It was understood that Akit and Sabah newspapers, among the newspapers examined with the discourse analysis method, viewed the event positively, whereas Sözcü newspaper viewed the event more oppositely and negatively.

Keywords: Hagia Sophia Mosque, Hagia Sophia Church, Hagia Sophia Museum, Turkish Press, Discourse Analysis.



1. GİRİŞ

Dünyadaki 8 milyar insanın neredeyse tamamı kendini bir dine mensup olarak tanımlamaktadır. Dinler inananlarına yaşamın asıl gayesinin yaratıcıya iman ve ibadet etmek olduğunu öğütlemektedir. Kuran-ı Kerim'de Zâriyât suresinin 56. âyetinde "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet/kulluk etsinler diye yarattım." kelamıyla Hz. Allah (c.c), yaratma gayesini belirtmiştir. Bu yaratma amacının bir tezahürü olarak Hz. Allah (c.c), insanlara kendini tanıtmak ve nasıl ibadet edeceklerini bildirmek için peygamberler göndermiştir. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem (a.s) ile başlayarak yaratılışlarından günümüze değin insanlar Hz. Allah'a (c.c) ibadet etmişlerdir. Ve bunun için belirli kutsal mekanlar seçmişler veyahut inşaa etmişlerdir.

Şüphesiz ki inşaa edilen bu mekanların en eskisi Mescid-i Haram'da bulunan Kabe-i Muazzama'dır. İnandığımız üzere Kuran-ı Kerim'de de pek çok ayetlerde Kabe-i Şerifi, insanlığı tevhid inancına çağıran Hz. İbrahim (a.s) ve oğlu Hz. İsmail (a.s) peygamberlerin inşaa ettikleri anlatılmaktadır. Ancak Âl-i İmrân suresinin 96. ayetinde "Şüphesiz âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev -mâbed- Mekke'deki Kâbe'dir." ayeti Hz. Adem (a.s) ve oğlu Hz. Şit (a.s) peygamberlerin Beytullah'ı ilk inşaa edenler oldukları yönündeki pek çok rivayetlere dayanak oluşturmaktadır. Hatta Kabe-i Muazzama'nın insanlık yaratılmadan önce Hz. Cebrail (a.s) önderliğinde melekler tarafından yapıldığı gibi efsaneler de mevcuttur. Kabe kadar eski olmasa da insanlık tarihinin bilinen en eski yapılarından biri ülkemizde keşfedilmiştir. Şanlıurfa'da 1960'lardan beri devam eden araştırmalar neticesinde son yılların en önemli gelişmelerinden olan Göbeklitepe arkeolojik kazıları insanlık ve dinler tarihine ışık tutan keşiflerdendir. İnşası M.Ö. 12000'lere tekabül etmekte olan Göbeklitepe Tümülüsü'nde en merkezi konumda bulunan T biçimli dikilitaşlardan oluşan C Yapısı'nın bir ibadethane olduğunu bilimsel veriler ışığında söyleyebiliriz. Ayrıca bu örnekleri ülkemiz ve dünya genelinde daha da çoğaltabiliriz.

Çalışmanın Konusu

Günümüzde etkisi azalsa da insanların yaşam tarzlarının belirleyicisi hala dinlerdir ve dinin ayrılmaz bir parçası ibadettir. İbadette mekanın ehemmiyeti haizdir. İbadetlerin gerçekleştirildiği mekanların insanlar açısından dini, kültürel, sosyolojik,

siyasi önemleri ve kutsallığına binaen ülkemizdeki en eski ve sembolik değeri en fazla ibadethanelerden olan Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi zamanının ve o zamana kadar olan bütün ibadethanelerin fevkinde bir yapı olması için inşaa edilmiş ve iki sefer tamamen yıkılmasına rağmen kıyamete kadar ayakta kalması şiarıyla üçüncü sefer yapılmıştır. Günümüze kadar eşsiz bir eser olarak ulaşması Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük fedakarlıkları ile mümkün olmuştur. Roma İmparatorluğu tarafından kilise olarak inşaa edilen mabed, 1453'te Konstantinopolis'i fetheden Osmanlı İmparatorluğu tarafından "kılıç hakkı" olarak camiye dönüştürülmüştür.

Ayasofya'nın inşasından itibaren üstlendiği rol 1934 yılındaki bakanlar kurulu düzenlemesiyle sekteye uğratılmıştır. İlgili düzenlemeyle 15 asırdır Hz. Allah'a (c.c) yönelinen kutsal mabed müzeye dönüştürülmüştür. Bu tarihlerden itibaren Ayasofya'nın statüsü konusunda uzun yıllar süren tartışmalar sadece ülkemiz gündemini değil bilhassa başta Ortodoks Hristiyanlar olmak üzere tüm dünya gündemini uzunca bir süre meşgul etmiştir. Ulu mabedi asıl hüviyetine kavuşturmak için pek çok sefer girişimlerde bulunulsa da başarılı olunamamıştır. Nihayet 10 Temmuz 2020 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın kararıyla, Ayasofya'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na devri sağlanarak müzeden camiye dönüştürülmesiyle ibadete açılması mümkün olmuştur. Alınan bu kararla Ayasofya'nın statüsü hakkındaki 86 yıllık tartışmalar ilanihaye son bulmuştur.

Türk Basını'nın ve Türk Milleti'nin Ayasofya'nın tekrar ibadete açılması kararına karşı nasıl ve hangi yönlerden tepki gösterdiğini anlayabilmek için en uygun aracın Türk Yazılı Basını olduğu görülmüştür. Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazeteleri, Türk Yazılı Basını'nda siyasetin ve halkın nabzının tutulduğu en iyi örnekler olduğu düşünülerek seçilmiştir. Bu gazetelerde, Ayasofya'nın tekrar ibadete açılması kararı ile ilgili yayınlanan haberler ve fotoğraflar çalışmanın ana konusunu teşkil etmiştir.

Çalışmanın Amacı Ve Önemi

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ayasofya kararı, hiç gündemden düşmeyen Ayasofya'yı dünya gündeminin en önemli maddelerinden biri haline getirmiştir. Dini, siyasi ve kültürel yönden çok kıymetli bir sembol olan Ayasofya, 2020 yılı temmuz ayı boyunca toplumun her kesiminden insan tarafından en çok konuşulan konu olmuş ve

medya da bu meseleye yüksek düzeyde ilgi göstermiştir. Hassaten Ayasofya meselesinde en önemli taraflar olan Müslüman ve Ortodoks Hristiyan ülkelerin yazılı basınları Ayasofya konusunda çokça haber yapmışlardır. Ayasofya'nın camiye dönüştürülme kararı, yine pek çok meselede ihtilafli olan iki ülke Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getirmiştir.

Müslümanlık ve Ortodoks Hristiyanlığın hem ortak kutsallarından hem de ortak çatışma mahfillerinden birisi Ayasofya'dır. Bu eşsiz mabedin Müslüman ve Hristiyanlar açısından çok değerli olması onu, siyasi açıdan da değerli kılmıştır. Ayasofya için dinler arasında olan çekişme bu dinlere mensup milletlerin oluşturduğu devletler arasında da vardır. Her iki dinin mensupları da Ayasofya'yı kendi hakları olarak görmektedir.

Bir milletin siyasi duruşunu ve bir meseleye bakışını anlamak için basın en önde gelen enstrümanlardandır. Demokratik ülkelerde medya en önemli sektörlerden biridir. Medya, haber alma kanalı olarak kullanıldığı gibi ülkeyi idare eden siyasetçilerle halk arasında bağ kurulmasını veya bir konuda kamuoyunun bilgilendirilmesini vb. pek çok olanağı sağlayan mühim bir araçtır. Tekniğin ve teknolojinin gelişmesine göre değişen medya araçları zamanla, devlet yönetiminin de bir parçası haline gelmiştir. Siyaset, iktisat ve hukuk bir devlette nasıl olmazsa olmaz ise medya da bunların yanına eklenmiştir. Hatta birçok devlet idaresi yönteminde dördüncü erk konumuna gelmiştir. Yazılı Basın, medya araçları içerisinde en eskisidir. Kitlelere ulaşmada en yavaşı olsa da en kalıcı ve en etkili olanıdır. Diğer medya araçları da içerik üretimi noktasında yazılı basından beslenmektedir. Türk milletin meseleye bakışını en sağlıklı şekilde tahlil etmek için yapılacak bir araştırmada kullanılacak birinci enstrüman tabii ki medyadır. Medya içerisinde de yazılı basının değim yerindeyse taşıyıcı kolon olması hasebiyle Türk Basını'ndan Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazetelerinin Ayasofya Camii'nin tekrar ibadete açılması konusunda yaptığı haberler araştırılmaya değer görülmüştür.

Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1

Ayasofya Camii'nin tekrar ibadete açılmasına seküler sol kesim karşı çıkmıştır.

Hipotez 2

Ayasofya Camii'nin tekrar ibadete açılmasını muhafazakar kesim istemiş ve desdeklemiştir.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırma için Türk Yazılı Basını'ndan üç örneklem gazete seçilmiştir. Türkiye'den seçilen haber analizi yapılacak gazeteler; Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazeteleridir. Örneklem seçimi yaparken Türkiye'de yüksek tiraja sahip ve farklı okur kitlesine hitap eden gazeteler tercih edilmiştir. Çalışmada hem nitel hem de nicel tekniklerden yararlanılarak, "Ayasofya Camii'nin Tekrar İbadete Açılmasının Türk Basınındaki Yansımaları" söylem analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Konuyla ilgili yayınlanan haberler ve fotoğraflar nitel ve nicel içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Araştırma 01.07.2020-30.07.2020 tarihleri arasında sınırlandırılmıştır. Çalışma; şekiller, haritalar ve tablolar ile de desteklenmiştir.

2. AYASOFYA CAMİİ'NİN TARİHÇESİ

2.1. Kilise Dönemi

Roma Cumhuriyeti'nin son lideri Diktatör Julius Sezar'ın, tanrı vasfıyla Roma Cumhuriyeti'ni tek başına yönetmesinden yola çıkarak, gayri resmi de olsa ilk Roma imparatoru olduğu söylenebilir ki kendisinden sonra yerine geçecek olan evlatlığı Augustus ile beraber Roma'da imparatorluk çağı başlamıştır. Cumhuriyetten imparatorluğa geçtikten sonra hızlıca yayılım gösteren ve en geniş sınırlarına ulaşan Roma İmparatorluğu için 3. yüzyıl krizlerle geçmiştir. Parçalanma, dağılma ve yıkılma tehlikeleriyle karşı karşıya kalan imparatorluk, M.S. 285 yılında Diocletianus'un tek başına imparator olmasıyla rahat bir döneme girmiştir (Türkoğlu, 2009:279-286).

Diocletianus, doğuya ve batıya hükmeden bu geniş imparatorluğun artık tek bir kişi tarafından yönetilmesinin mümkün olmadığı kanısına vararak, "Tetrarşi" yönetim biçimini icat etmiştir. Antik Yunanca tetra, dört demektir. Tetrarşi ise dörtlü yönetim biçimi anlamına gelmektedir. Roma İmparatorluğu'nda liderler, eski hükümdarların anısına "sezar (kayzer)" ve "augustus" ünvanlarını kullanmışlardır. Diocletianus'un tetrarşisine göre Roma İmparatorluğu yönetim bakımından doğu ve batı olarak ikiye

ayrılacaktır. Her iki devletin başında da birer "augustus" yani imparator olacaktır. Bu iki imparator da kendilerine birer yardımcı imparator yani sezar (kayzer) belirleyecektir. Diocletianus imparatorluğun doğusunu yönetmeyi seçerek Nicomedia'yı (İzmit) başkent yapmıştır (Mert ve Ertürk, 2016:25-26).

Diocletianus bu dönemde Doğu Roma'da hızla yayılım gösteren Hristiyanlığa karşı şiddetli bir savaş vermiştir. Diocletianus devri Hristiyanlar'ın en çok zulüm gördüğü dönemlerden olmuştur. Hristiyanlar imparatorluğun düşmanı olarak görülmüş, ibadethaneleri yıkılmış, toplu halde ibadet etmeleri yasaklanmış ve Hristiyan olduğu tespit edilenler sorgusuz sualsiz şehit edilmiştir. Tetrarşi sistemi Roma İmparatorluğu'ndaki iç çekişmelerin ateşini kısa bir süreliğine az da olsa düşürmüş fakat taht kavgalarının tamamen bitmesini sağlayamamıştır. M.S. 305-306 yıllarında augustusların yerini sezarları almış ama yeni sezarların seçimi tekrardan siyasi karışıklığa sebep olmuştur (Eroğlan, 2019:40-42).

313 yılında batı augustusu Konstantinus ile doğu augustusu Licinius Mediolanum'da (Milano) bir araya gelerek Milano Fermanı'nı yürürlüğe koymuşlardır. Ferman sayesinde Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nda resmi statü kazanmıştır. Bu tarihten sonra Hristiyanlar hür bir şekilde yaşamaya başlamışlardır. I. Konstantinus, imparatorluk açısından birleştirici bir etken olarak gördüğü Hristiyanlık dininin yayılmasına katkı sağlamış, misyoner faaliyetlerde dahi bulunmuştur. Konstantinus İki asırdan fazladır zulüm gören Hristiyanları, imparatorluğun birinci sınıf vatandaşı haline getirip diğer dinlere göre ayrıcalıklı bir statü vermiştir. İmparator Konstantinus, Roma'nın dört bir tarafında yıkılan Hristiyanlık inancı için önemli yapıları tekrardan ayağa kaldırmıştır. Artık Hristiyanlık; askerler, siyasiler ve yüksek tabakadan vatandaşlar arasında da yayılmıştır (Asan, 2021:34).

Milano Fermanı'nın tam metin çevirisinin önemli bir kısmı şu şekildedir:

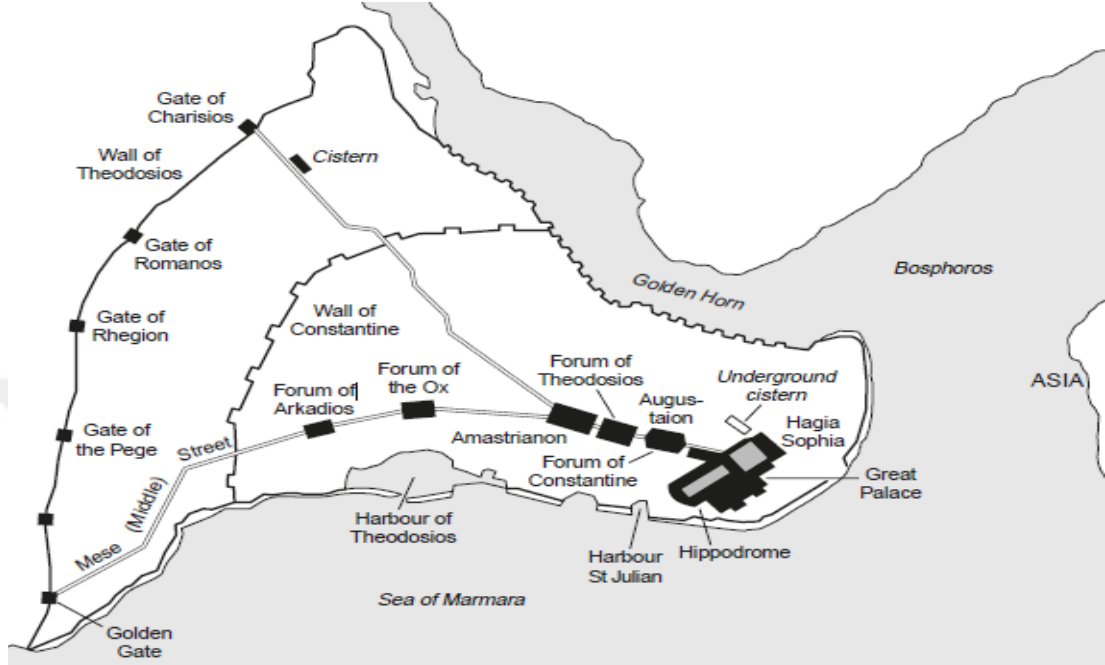
...Ben Augustus Constantinus ve ben Augustus Licinius, Mediolanum yakınlarında mutlulukla bir araya gelerek halkın menfaatine ve güvenliğine ilişkin bütün meseleleri dikkatle ele aldığımızda, kutsal şeylere gösterilen saygıyı güvence altına almanın öncelikle düzenlenmesi gerektiğine karar verdik ve bunun diğer tüm şeyler arasında insanoğlunun çoğunluğu için yararlı olacağını gördük. Böylece hem Hristiyanlara hem de tüm insanlığa her birinin dilediği dinin peşinden gitmesi için özgürlük fırsatı verebiliriz ve bu sayede semavi makamda bizim için ve bizim gücümüz altında yaşayan herkes için huzurlu ve hayırlı bir kutsallık ortaya çıkabilir. Bu yüzden yüreğini

Hristiyanlığın âdetlerine veya kendisi için en uygun olduğunu hissettiği dine bağlamak isteyen herkes için, bu fırsatın geri çevrilmemesi gerektiğini düşündüğümüzden dolayı, bu kararın sağlam ve en doğru yöntemle üstlenilmesi gerektiğine inandık. Böylece özgür zihinlerle dinine itaat ettiğimiz Yüce İlahi Güç her şeydeki alışıldık desteğini ve iyi niyetini bize sunabilir. Bu nedenle, Hristiyanlara uygulanması istenen bütün şartlara ilişkin daha önce makamınıza gönderilen mektubun [içerdiği emirlerin] tamamen bir kenara bırakılması, merhametimize tamamen uygunsuz ve yabancı görünen o önlemlerin yürürlükten kaldırılması gerektiğine ve Hristiyanların dinine uymayı arzulayan her bir bireyin serbestçe ve açıkça, herhangi bir endişeye ve engellemeye mahal olmaksızın istediğini yapabilmesi gerektiğine karar verdiğimizizi bilmeniz bizi memnun edecektir. İşte bu Hristiyanlara dinlerini özgürce ve aleni olarak yaşamaları için, izin verdiğimizizi bilirsiniz diye, bu vaziyetin tam olarak dikkatlerinize sunulması gerektiğine inandık... (Kaçar, 2013:49).

Milano'da buluşan iki imparator sadece Hristiyanlık konusundan kararlar almamışlardır. Ülkenin yönetimiyle alakalı idari konularda burada müzakere edilmiştir. Konstantin kız kardeşini Licinius ile evlendirmiştir. Balkanlar'ı da Licinius'un hakimiyetine vermiştir. Fakat aradan sadece üç yıl geçmesine rağmen ilişkiler gerilmiş ve iki imparator bu sefer antlaşma için yanyana değil savaş için karşı karşıya gelmişlerdir. Ekim 316'da Hırvatistan'daki savaşın galibi Konstantin olmuş ve Licinius Nikomedia'ya (İzmit) kadar geri çekilmiştir. Bu yıllarda İskenderiye'deki bir papaz olan Arius'un görüşleri Hristiyanlığı etkisi altına almıştır. İlahiyat üzerine kararlar almak üzere toplanan konsiller ise Licinius tarafından engellenmiştir. Konstantin Hristiyanlığı kullanarak bölge halkını Licinius'a karşı kışkırtma yoluna gitmiştir. Konstantin'in Hristiyan olduğu bilinmese de onları korumuştur. İki imparator arasındaki çekişmeyi etkileyen faktörler arasına bu süreçten sonra din de dahil olmuştur. 324 yılında Hadrianapolis'te (Edirne) iki ordu tekrar karşılaşmıştır. Licinius geri çekilmek zorunda kalmış ve Byzantion'a (İstanbul) sığınmıştır. Konstantin'in donanması denizden burayı kuşatınca Licinius, Kelkedon'a (Kadıköy) geçmiştir. Ordular birkez daha Kalkedon'un kuzeyinde yer alan Hrisopolis'te (Üsküdar) meydan savaşında çarpışmışlardır. Bu savaşın kazananı da Konstantinos olmuştur. Kalkedon ve Byzantion şehirleri de Roma'nın tek imparatoruna şehirlerinin kapılarını açmışlardır. Hrisopolis savaşına kadar Konstantin'in başkent olarak Troya'yı (Çanakkale) düşündüğü rivayet edilmektedir. Fakat savaş esnasında buranın stratejik öneminin farkına varan Konstantinos tercihini

Byzantion'dan yana kullanmış ve aslında 324 yılında burayı başkent yapmak için çalışmalara başlamıştır (Kaçar, 2015:43-45).

Şekil 2.1. Nova Roma (Konstantinopolis) Krokisi



(Erdoğan, 2019:9)

Roma İmparatorluğu'nda 324 yılına kadar süren iç savaşlar sonucunda rakiplerinin hepsini egale eden I. Konstantin Doğu ve Batı Roma'nın tek imparatoru olmuş ve imparatorluğu mutlak monarşi ile yönetmeye devam etmiştir. İmparator Konstantinus selefi Diocletianus'un başkent yaptığı ve rakibi Licinius'un da yönetim merkezi olan Nikomedy'a'nın (İzmit) hemen yakınında olan Byzantion'u 330'da yeni başkent olarak belirlemiştir. Roma'daki tüm idari kurumları da buraya nakletmiştir. M.Ö. 7. yüzyılda ilk olarak Kalkedon'a (Kadıköy) yerleşenler Argos, Korint ve Megara kolonileridir. Kalkedon körler ülkesi demektir. Karşı kıyının güzelliğini göremedikleri için bu isim verildiği varsayılmakta ve burayı görenin M.Ö. 7. yüzyıldan sonra "Byzantion" adıyla anılan şehrin kurucusu olan Dor kökenli Megara'lıların lideri "Byzas" olduğu düşünülmektedir. Büyük Konstantin, "Byzantion" ismini "Nova Roma" yani "Yeni Roma" olarak değiştirmiştir. İmparator Büyük Konstantin ölümüne kadar olan yedi yıllık süre zarfında Nova Roma'yı imar etmiştir. 337'de I. Konstantinus vefat edince başkent Nova Roma kurucusu büyük

imparator anısına "Konstantinopolis" yani "Konstantin'in Şehri" adıyla anılmaya başlanmıştır (Arslan, 2015:24-28).

Konstantinopolis; jeopolitik, sosyoekonomik ve sosyokültürel açılardan öyle değerli bir şehirdir ki tarihin en önemli iki imparatorluğuna başkentlik yapmıştır. M.S. 330'dan 1453'e kadar Roma İmparatorluğu'nun ve 1453'ten 1922'ye kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim merkezi olan megakentin en önemli sembolü şüphesiz Ayasofya'dır.

Roma'lı tarihçilerin rivayetlerinde genellikle Ayasofya'nın inşasının Büyük Konstantinos döneminde başlatıldığı üzerinde ittifak vardır. Hatta bazıları Büyük Kilise'nin inşasını direk I. Konstantinus'a maletmektedir. Fakat bu rivayetlerin sebebi Ayasofya'nın inşasını büyük imparatora dayandırma çabasından başka birşey değildir. Zira I. Konstantinus kendi devrine kadar Roma'lılarca savaşılan Hristiyanlığa farklı yaklaşım göstermiştir. Hristiyanlığın Roma'da yayılım süreci çok sancılı olmuştur. Milano Fermanı'na kadar Hristiyanlar "heretic" olarak görülmüşlerdir. Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nda resmi din olarak ilanından sonra imparatorluğun dört bir yanında Hristiyan ibadethaneleri inşaa edilmeye başlanmıştır. I. Konstantinus'un bu kiliselerin yapımlarına müsaade etse de inşalarında bizzat dahili yoktur. İmparator kendisi Hristiyan olmasa dahi bu dine karşı olumlu yaklaşmış ve mensuplarına ayrıcalıklı davranmıştır. İmparatorun bu yaklaşımı sayesinde, Konstantinus'un ölüm döşeginde vaftiz edilip Hristiyan olduğu rivayetleri söylenegelmiştir. I. Konstantinus'un Hristiyanlığı en azından siyasi maksatla da olsa Roma'nın dini olarak yerleştirmek istediği ve imparatorluk için birleştirici bir harç vazifesi görmesi için Hristiyanlığı uygun bir enstrüman olarak gördüğü aşikardır. Bu uğurda imparator başkent yaptığı Nova Roma'yı (Konstantinopolis) Hristiyanlığın merkezi haline getirmek için buraya büyük bir ibadethane yaptırmayı düşünmesi de muhtemeldir. "Hagia Sophia'yı" I. Konstantinus'un yaptırmaya başladığına kesin bir kanıt olmasa da halefi oğlu II. Konstantinus'un 360 yılında bitirdiği tarihçiler tarafından kabul görmektedir. Roma tarihçilerine göre 1. Ayasofya'nın açılışı 15 Şubat 360'ta II. Konstantinus tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu günki "Yerebatan Sarnıcı'nın" bulunduğu yerde inşaa edildiği yönünde de rivayetler olan "Megale Ekklesia'nın" (Büyük Kilise) Ayasofya'nın

öncülü olduğu kabul edilmektedir. Bu katedral ancak 44 yıl ayakta kalabilmiştir (Tunç, 2020:42-46).

Ayasofya baba Konstantinos devrinde yapılmamıştır ancak onun zamanında inşası tamamlanan ve Ayasofya'dan sonra Roma'dan kalan en büyük mabed olan Hagia Eirene (Aya İreni), İstanbul'un ilk kilisesidir. 1. Hagia Sophia'nın da bu kilisenin güneyinde yapıldığı düşünülmektedir. Her iki yapı da ahşap olduklarından 361 yılındaki depremden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Hz. İsa'nın Hristiyan teolojisindeki konumu tarih boyunca tartışmalı olmuştur. Bu teolojik tartışmalar neticesinde İskenderiye'de Arius önderliğinde neşet eden Ariusçuluk 4. yüzyılda Roma İmparatorluğu'na sıkıntı çıkaran dini içerikli görüşlerden olmuştur. 381'de Aryusçuların Konstantinopolis'te çıkarttıkları "Arian" isyanında ahşap bir yapı olan Megale Ekklesia kundaklanmıştır. 1. Ayasofya; bazilikal mimari planıyla yapılmış, tek nefli, ahşap çatılı bir yapıdır. Haliyle Justinianus'un yaptırdığı 3. Ayasofya'ya göre çok küçük ve mimari olarak basit bir mekandır (www.kulturportali.gov.tr, 2022).

395 yılı Roma İmparatorluğu için tarihi bir dönüm noktası olmuştur. İmparator I. Theodisius'un ölümüyle imparatorluk geri dönülmez bir şekilde doğu ve batı olarak ikiye bölünmüştür. Batı Roma 476 yılında tarihin tozlu sayfalarına karışırken, Doğu Roma 1453 yılına kadar mevcudiyetini korumuştur. Bölünmeden sonra Doğu Roma imparatoru olan Arkadius'un karısı İmparatoriçe Evdoksiya (Aelia Eudoksia) 403 yılında Megale Ekklesia'nın (Ayasofya) arkasına bir sütun diktirmiş ve üzerine gümüşten bir heykelini yaptırmıştır. Yaptırdığı bu anıtın açılışını da şaşalı bir törenle gerçekleştiren imparatoriçe, dönemin en önemli din adamı Büyük Kilise'nin Patriği Khrysostomos'un eleştiri oklarını üzerine çekmiştir. Patrik imparatoriçeye o kadar hiddetlenmiştir ki kilisedeki vaazında Evdoksiya'yı, hem Tevrat hem de İncil'de en kötü yürekli ve en günahkar kadın olarak geçen pagan Kraliçe Jezebel'e (Isabel) benzetmiştir. Erken dönem Hristiyanlık inancında; resim, heykel, tiyatro, hamam vb. kültürel sanatsal ürünler, etkinlikler ve mekanlar pagan dönem geleneklerine yakınlığından ötürü günah olarak görülmüştür. Bundan dolayı Klasik Hristiyanlık döneminden günümüze bu tür eserler kalmamıştır. Hristiyanlık tarihi boyunca olan ve günümüzde de devam eden dini yönetim-siyasi yönetim çatışması, Hristiyan Roma'nın ilk dönemlerinde de yaşanmıştır. İmparatoriçe Evdoksiya ve Hristiyan halk

tarafından "altın sözlü adam" olarak anılan Patrik Johannes Khrysostomos'un aralarındaki din kaynaklı çekişmeler giderek büyümüştür. Nihayet İmparator Arkadiyus bu duruma 20 Haziran 404'te müdahale ederek patriği Mısır'a sürgün etmiştir. İmparatorun kararına öfkelenen patrik taraftarları büyük bir isyan çıkarmış, tüm şehri talan etmiş ve aralarında Megale Ekklesia'nın yani 1. Ayasofya'nın da bulunduğu pek çok yapıyı yakıp yıkmışlardır. Patrik Khrysostomos'un Ayasofya için önemli bir yeri vardır. Patrik kilisede verdiği vaazlarda Hz. İsa'yı, tanrının sözü ve bilgeliğinin (hikmetinin) ete kemiğe bürünmüş hali olarak anlatır. Ayasofya, kutsal bilgelik (hikmet) demektir. Ve Ayasofya Hz. İsa'da vücut bulan kutsal hikmetli söze yani tanrının vahyine adanmıştır. Teolojik bir terim olarak çıkan Ayasofya (Kutsal Hikmet) zamanla isimleşmiş ve Megale Ekklesia'nın (Büyük Kilise) yerine isim olarak kullanılmıştır (Olgunlu, 2019:28-30).

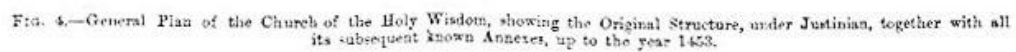
2.1.1. II. Theodosius Devrindeki Ayasofya

İmparator Arkadiyus 408 yılında ölmüş ve yerine Evdoksiya'dan olan en büyük oğlu 7 yaşındaki II. Theodosius geçmiştir. Küçük imparator 15 yaşına basana kadar devlet yönetimini imparator adına naipleri devralmıştır. Tahtın ilk naibi olan Anthemius döneminde Konstantinapolis'e Theodosius Surları olarak bilinen muhteşem surlar inşaa edilmiştir. Tahtın ikinci naibi II. Theodosius'un ablası koyu bir dindar Hristiyan olan Pulcheria'dır. Theodosius ablasının da etkisiyle dindar bir Hristiyan olarak yetişmiştir. 1. Ayasofya 404 yılındaki isyanda yakılarak kullanılamaz hale getirilmiş fakat aradan yıllar geçmesine rağmen tadilata alınmamıştır. Nihayet iki dindar Hristiyan kardeşin görevlendirdiği Mimar Rufinus restorasyonu tamamlamış, 10 Ekim 415 tarihinde Theodosius'un Ayasofya'sı II. Ayasofya Patrik Atticus tarafından kutsanarak ibadete açılmıştır. Arkeolojik araştırmalar neticesinde günümüzde de bazı kısımlarının temellerine ulaşılan yapının; yine 1. Ayasofya gibi bazilikal mimari planla bina edildiği, beş nefli ve ahşap kırma çatılı olduğu anlaşılmaktadır. Katedrale batı tarafından anıtsal bir atrium ile giriş yapıldığı ve atrium ile koridor arasında dar bir narteksin olduğu tahmin edilmektedir. Bu mimari özellikleriyle Theodosius'un Ayasofya'sı 1. Ayasofya'nın mimari dokusuyla benzerlik göstermektedir. 2. Ayasofyanın temellerinin günümüzdeki Ayasofya'dan 2 metre aşağıda olduğu tespit edilmiştir. Arkeolojik veriler ışığında 2. Ayasofya'nın 3. Ayasofya kadar yüksek

olmadığı fakat zeminde kapladığı alan büyüklüklerinin anhası minhası eşit oldukları söylenebilmektedir (Tekdemir, 2014:3-5).

Roma İmparatorluğu'nda ikinci altın çağ I. Justinianus döneminde yaşanmıştır. Büyük Jüstinyen imparatorluğu en geniş sınırlarına ulaştırmıştır. Tarihte her zaman görüldüğü üzere, Justinianus devri Roma İmparatorluğu'nda da; askeri başarıları siyasi başarılar onu da sosyal, kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetlerdeki başarılar takip etmiştir. Büyük Konstantinus'un 330'da kurduğu şehir o günden bu güne dünyanın merkezi olmuştur. Konstantinopolis'in merkezi de günümüzde de olduğu gibi Ayasofya'nın çevresi, Hipodrom ya da Türkler'in deyiimiyle At Meydanı olarak anılan bölge olmuştur. Bu mekanda yaşanan olaylar tüm şehri etkilemekle kalmayıp, mütemadiyen tüm imparatorluğun kaderini, hatta dünya tarihini etkilemiştir. Hipodrom ve burada yapılan aktiviteler, Roma'ya antik dönemden kalan bir mirastır. Roma'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na kalan bu miras Türk-İslam gelenekleri çerçevesinde yaşatılmıştır. Kadim bir spor etkinliği olan Olimpiyatlar ve Olimpiyatlar'ın en önemli kulvarı olan at arabası yarışları, sadece bir "spor etkinliği" değildir. Bu spor müsabakaları; sosyal, kültürel, dini ve siyasi pek çok çekişmelere sahne olmuştur. At arabası yarışları takımlar halinde yapılmakta olup bu takımları destekleyen taraftarlar da dini ve siyasi görüşleri temsil etmişlerdir. İlk başta dört takım halinde (demos: beyazlar, maviler, kırmızılar, yeşiller) yapılan yarışlar sonradan beyazların mavilere, kırmızılarının yeşillere dahil olmasıyla iki takıma düşmüştür. Mavi takım, Roma'nın soyluları ve asilzadelerini temsil etmiştir. Mavi takım, dini ve siyasi görüşlerde muhafazakar tutum takınmıştır. Yeşiller ise halkın alt tabakasından oluşmakta, siyaseti kullanan soylulara karşı kendilerini ezdirmemek için mücadele etmektedirler. İki takımın en önemli ayırıcı unsurlarından birisi de Hristiyanlığı dolayısıyla Hz. İsa'nın dindeki konumunu anlayış ve dini ritüelleri uygulayış biçimlerinin farklı olmasıdır. Bunun neticesinde de Mavilerin ve Yeşillerin aralarındaki dini görüş ayrılığı rekabeti etkileyen diğer bir unsur olarak görülmektedir. İki takım arasındaki bu rekabetler imparatorluğun yöneticilerinin siyasi manevraları için ellerinde faydalı bir koz hükmündedir. Fakat 532 yılında yaşanan gelişmelerle rüzgarın yönü tersine dönmüş çatışan iki takım birleşmiş ve iktidarın üzerine yürümüştür (Yatçı, 2018:5-9).

(Diker, 2010:340)



Bu zamana kadar hem imparator hem de yönetimin diğer paydaşları mavi takım ve yeşil takıma karşı denge politikası izlemiştir. Justinianus döneminde yapılan yargısal reformlar bu iki takımın taraftar kitlesini de rahatsız etmiştir. Her iki grup nezdinde Roma yönetimine karşı olumsuz görüşler giderek artmış ve ağır yargısal reformlara karşı direnmenin tek yolu yönetime karşı mavi ve yeşil takımın beraber hareket etmesi olarak görülmüştür. 532 yılının Ocak ayında Hipodrom'da yapılan at arabası yarışları yönetime karşı biriken öfkenin patlamasıyla sonuçlanmıştır (Karakaş, 2020).

Nika İsyanı öylesine beklenmedik ve şiddetli olmuştur ki Mavi ve Yeşil takım taraftarların birleşmesi ile ortaya çıkan halk gücü imparatoru tahtından edecek derecede büyümüştür. Hipodrom'daki araba yarışları esnasında taraftarlar tezahürat yaparlarken: "Galip gel" ve "Muzaffer ol" anlamlarına gelen "Nika" diye sesleniyorlardı. İsyanı ele alan tarihçiler bu yüzden Nika Ayaklanması ismini vermişlerdir (Göçer, 2015).

13 Ocak 532'de Hipodrom neredeyse yüz bin ateşli taraftarla hıncahınç doludur. Halk her zamanki gibi imparatora hep bir ağızdan seslenerek taleplerini arz ediyorlardı. Katı hukuksal yönetim anlayışından ödün vermeyen imparator taleplere olumlu yanıt vermeyince karışıklıklar başgöstermeye başladı. Durumun vahametini sezen Justinianus geri adım atsa da galeyana gelen Mavi ve Yeşil takım taraftarlarının öfkesi yatışmıyordu (Greatrex, 2015:51-55).

Salı günü Hipodrom'da yarışlar sonrası başlayan ayaklanma, imparatorun tüm çabalarına rağmen şehrin tamamını etkisi altına almıştır. Nika Ayaklanması 19 Ocak pazartesi gününe kadar sürmüştür. İsyanlılar günbegün önemli mekanlarda kundaklamalar yapmışlar ve mühim kişilere süikastler düzenlemişlerdir. Hatta bu kısa süre içerisinde imparatoru değiştirmeye çalışmışlardır. Bu süre zarfında imparator isyanı bastırmak için farklı yollar denese de başarılı olamamıştır (Kekeç, 2020).

Genç imparatorun tacı tahtı terkedip, aile efradını toplayıp canlarını kurtarmak için kaçmaya yeltendiği fakat karısı Theodora'nın dik duruşuyla vazgeçtiği söylenmektedir. İmparatorluğun rengi olup, imparator ve karısından başka kimsenin giyemediği renk eflatunı arguvani bir mor rengidir. Theodora bu renk pelerinini çıkarmaktansa gerekirse bu pelerin kefenim olsun demiştir. İmparatoriçenin bu tutumu kocasını da yüreklendirmiştir. Justinian, dönemin en iyi komutanlarını

toplamiş (ki bunlardan en meşhuru Flavius Belisarius'tur.) ve siyasi davranarak bastıramadığı isyanı askeri yöntemle bitirme yoluna gitmiştir (İmre, 2019).

İmparatorun saray muhafız birliklerine komutanların askeri birliklerinin de eklenmesiyle sayıca çok kalabalık olan askeri güçler, isyancı halkı at meydanında sıkıştırmışlardır. Hipodrom, Ayasofya ve çevredeki yıkık dökük yapılara kaçmaya çalışan isyancı Mavi ve Yeşil takım taraftarları, askerler tarafından acımasızca katledilmiştir. Roma tarihinin en büyük isyanlarından biri olan Nika Ayaklanması, aynı büyüklükte bir katliamla ancak bastırılabilmiştir. Tarihçiler bu müdahalede en az otuzbin Roma vatandaşının öldürüldüğü kanaatindedirler. Bazı tarihçiler sayının daha da fazla olduğunu belirtmektedirler (Wasson, 2013).

I. Iustinianus kendini neredeyse tahtından edecek olan ayaklanmadan hemen sonra yerle bir olan Konstantinopolis'i yeniden imara koyulmuştur. Dindar bir Hristiyan olan İmparator Üstünyano (Jüstinyen), Nika Ayaklanması'nda kundaklanan ve büyük bir kısmı ahşap olduğundan yıkılan II. Theodosius zamanı yapısı 2. Ayasofya'nın yerine kıyamete kadar varlığını Roma İmparatorluğu ile sürdürecektü dünya üzerindeki en büyük mabedi yaptırmak istemiştir (Erdoğan, 2012:3).

Jüstinyanus'un yönetim anlayışı Roma'nın kendi zamanına ulaşmasında en önemli temelleri atan İmp. Konstantinus ile örtüşmüştür. Roma'nın imparatorluk geleneğinin getirdiği kadim uygulamaları yönetim anlayışında devam ettiren Jüstinyen, bunun yanı sıra Hristiyanlığı da iyi kullanarak koca imparatorluğu yönetmede siyasi otoritenin yanında dini otoriteden de faydalanmak istemiştir. Bu maksatla Paganizm türevi dini inanışlar ve Aryusçuluk gibi dini görüşler yasaklanmış, bunlarla mücadele edilmiştir. Ortodoks Hristiyanlık görüşü devlet yönetiminin merkezine oturtulmuştur. İmparatorluğun siyasi merkezi olan Konstantinopolis, dini olarak da merkez haline getirilmeye çalışılmıştır (Şahin, 2019:218-219).

2.1.2. Justinianus Devrindeki Ayasofya

Yıkılan mabedin restore edilmesi ve eskisi gibi bir katedral inşaa edilmesi çok kolay bir proje iken, Jüstinyen ileri görüşlü fikirleriyle cihanşümul planlar yapmaktadır. İmparatorun inşaa ettirmek istediği şey sadece inananların ibadet etmesi için bir mekan değildir. Ayasofya; Hristiyan Roma'nın simgesi, imparatora tanrıdan gelen gücün göstergesi ve Jüstinyen'in yönetim anlayışının temsili olmalıdır. Bu sembol imparatorun otoritesini yansıtmalıdır. Ayrıca dindar imparatorun bir amacı da yeni

Ayasofya'nın tanrısı memnun etmesi olmuştur (Sarı, 2018:50-51). İmparator bu kutsal görev için zamanın bilinen en iyi mimarlarını görevlendirmiştir. Bu mimarlar: Aydın'lı (Tralles) Anthemios ve Miletos'lu İsidoros'tur. İnşaata başladıktan iki yıl sonra mimar Anthemios ölmüş ve yerine İsidoros başmimar olmuştur (Aydingün, 2005:1004).

2. Ayasofya'nın enkazının temizlenmesinden sonra ana yapı malzemeleri 3. Ayasofya'nın inşasında temel olarak kullanılmak üzere ayrılmıştır. Mimarlar ulu mabedin planını yine bazilika tarzında tasarlamışlardır. 2. Ayasofya'dan farkı bu kez beş değil üç nefli olarak tasarlanmasıdır. Zemin genişliği ise önceki mabede göre çok daha fazla olmuştur. Yapımı için imparatorluğun dört bir yanından inşaat malzemesi getirilmiştir. Mabedi hızlı tamamlamak uğruna yeni malzeme hazırlamak ile uğraşılmayıp devşirme malzeme kullanımı ön planda tutulmuştur. İmp. I. Iustinianus Ayasofya'nın yapısıyla ilgili imparatorluğun tüm yöneticilerine fermanlar göndermiştir. Bu fermalarda idarecilere: bölgelerindeki en ihtişamlı, en sağlam, en değerli inşaat malzemelerini Konstantinopolis'e göndermelerini emretmiştir. Mısır, Suriye, Anadolu vb. yerlerdeki önemli yapıların en gösterişli sütunları, değerli taşları, mermerleri vb. yapı malzemeleri bu sayede Ayasofya'nın inşasında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır (Şimşek, 2020).

3. Ayasofya mimari planı itibariyle bundan önceki hiçbir yapıya benzememiştir. Zaten imparatorun isteği de eşi benzeri olmayan bir ulu mabet yaptırmaktır. Binanın dış duvarları 90 küsur metre uzunluğunda ve 70 metre genişliğinde oluşturulmuştur. Daha önceki Ayasofyalar'da olduğu gibi bazilikal biçim kendini gösterse de 3. Ayasofya'nın çok büyük bir farkı vardır. Justinianus'un Ayasofya'sı, tarihin ilk kubbeli bazilikasıdır. Ayasofya'nın tavanı bir büyük kubbe ve iki yarım kubbeden oluşmaktadır. 532 ocak ayındaki Nika Ayaklanması'ndan hemen sonra inşaatına başlanan 3. Ayasofya için imparatorluğun tüm imkanlarının seferber edilmiştir. İnşaatında onbin işçi çalışmıştır. Anha minha 5 yıl 10 aylık bir süre zarfında bitirilebilmiştir. Bulunduğu çağın mimari tekniği düşünüldüğünde devasa ölçekteki bu yapı için 5 yıl 10 aylık inşaa süresi zamanın şartlarında rekor bir süredir. Ayasofya ilk yapıldığı zamanda günümüzdeki gibi bir külliye vasfını taşımakta ve patrikhane, vaftizhane vb. ek binaları külliyeinin muhtevasını oluşturmaktadır. 3. Ayasofya'nın açılışı 537 yılının 27 aralık gününde yapılmıştır. Açılış gününün Hz.

İsa (a.s) doğum günü olan 25 aralıktan iki gün sonra olması da manidardır. Açılış Patrik Menas'ın kutsamasıyla İmp. Iustinianus tarafında bizzat gerçekleştirmiştir. Jüstinyen'in Ayasofya tamamlandıktan sonra "Süleyman bugün seni geçtim!" dediği rivayet olunmaktadır (İkinci, 2014:43-44).

Şekil 2.3. Ayasofya Katedrali Modelleri



Aşağıdan yukarıya: Theodosius'un Ayasofya'sı (415), Justinianus'un Ayasofyası (537), Kubbesi tamamen çöktükten sonra yapılan yeni kubbesiyle Ayasofya (562) (Nur, 2017:85).

Ayasofya'ya dair belki yüz kadar birbirine benzer veyahut farklı farklı efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerde sadece Ayasofya değil, ayrıca İstanbul'un kuruluşu da konu edinilmektedir. Ayasofya ile ilgili efsanelerin çoğunda Justinianus'un yaptırdığı 3. Ayasofya anlatılmaktadır. Nova Roma (Konstantinopolis) kurulmadan önce dahi Ayasofya'nın olduğuna dair bazı efsaneler de bulunmaktadır. Roma döneminde halk

arasında söylenegelen pekçok efsane, Türk'lere de geçmiş ve bu efsanelere gerek eklemeler gerekse çıkartmalar yapılarak hem yazılı hem sözlü kaynaklarca günümüze değin ulaştırılmıştır (Dumanoglu, 2019:8-9).

Yazılı kaynakların çoğu Süleymaniye Kütüphanesi'nde ya da İstanbul'daki diğer büyük kütüphanelerde bulunmaktadır. Ayasofya ile ilgili efsaneler kabaca tasnif edilirse, Roma ve Osmanlı dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Roma'ya ait dönemde; mabedin yapılışıyla alakalı efsaneler, yapılışından sonraki efsaneler ve Türkler'in şehri kuşatmalarıyla ilgili efsaneler göze çarpmaktadır (Sansar, 2019:97-98).

Türk'lere ait dönemde Roma dönemindeki efsaneler devam ettirildiği gibi ayrıca tamamen Türk usulü efsaneler de peydahlanmıştır. İstanbul'un fethiyle alakalı efsaneler ve Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi ile ilgili efsaneler bunlardan bazılarıdır. Hatta Türkiye Cumhuriyeti devrinde de ulu mabetle alakalı yeni efsaneler çıkmıştır. Ayasofya'nın statüsü müze olarak değiştirildikten sonra ortaya çıkan efsanelerde, Ayasofya'nın tekrar asli statüsüne döndürülmesi konu edinilmiştir. Roma dönemine ait Ayasofya'nın inşası ile alakalı çok sayıda efsane bulunmaktadır (Diker, 2010:18-20).

"Ayasofya'yı Yaptıran Safiye Banu, Justinianus'un Ayasofya'nın Yapımını Telkin Eden Rüyası, Ayasofya'nın Mimarının Bulunması, Ayasofya'nın İnşaa Sahasının İstimlak Edilmesi, Ayasofya'nın Devler Tarafından Getirilen Sütunları ve Mermerleri, Hızır'ın Ayasofya'nın İnşasında Kullanılan Malzemeyi Vermesi, Ayasofya'nın Tılsımlarla Yapılması, Hızır'ın Ayasofya'nın Temelini Yaptırması, Ayasofya'nın Temelindeki Hazine, İmparator'un Sarayı ile Ayasofya'yı Birbirine Bağlayan Gizli Geçit, Ayasofya'nın Melek Tarafından Getirilen Planı ve Adı, Hızır Aleyhisselam ve Ayasofya'nın Planı, Ayasofya'nın İnşası İçin Gönderilen İlahi Hazine, Theodosius ve İhtiyar Kadın, Nuh Peygamber'in Gemisinin Tahtalarından Yapılan Kapı, Ayasofya'nın Mimarının Ortadan Kaybolması, Ayasofya'nın Kubbesinde Bulunan Peygamber Kemikleri, Ayasofya'nın Kutsal Kubbesi, İmparatorun Ayasofya'yı Altın ve Gümüşten Yapma İsteği, Ayasofya'nın Açılışı ve İmparatorun Gururla Haykırışı: "Ey Süleyman Seni Yendim". " (Aslan, 2009:77).

Bu efsaneler katedralin yapılmasıyla ilgili en bilinenlerdir. Ayrıca Ayasofya'nın inşası haricinde de Roma dönemini konu edinen efsaneler de mevcuttur.

" Kubbedeki Melek Resimleri, Ayasofya'nın Kubbesini Koruyan Melekler, Hz. İsa'nın Ayasofya'daki Kutsal Emanetleri, Hazreti İsa'nın Kanayan İkonası, İmparatoriçenin

Askı ve Terler Direk, Ayasofyadaki Çocuk Aziz'in Mezarı, Hz. Muhammed'in Miraç Mucizesi ve Ayasofya, Peygamberin Mucizevi Tükürüğüyle Ayakta Duran Kubbe, Eyüp Sultan'ın Ayasofya'da Namaz Kılması, Mimar Ali Neccar'ın Ayasofya'ya Minare Temeli Atması." (Aslan, 2009:79).

İsimleri verilen efsanelerin bir kısmı Roma'dan Osmanlı'ya geçip geliştirilen örnekler olduğu gibi Roma dönemini anlatan Osmanlı devrinde oluşmuş ve İslami öğeler barındıran anlatılar da görülmektedir. İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'nın camiye çevrilmesiyle alakalı efsaneler olduğu kadar Ayasofya'nın tekrar kiliseye çevrilmesi ile ilgili efsaneler de bulunmaktadır. Yine Osmanlı devrinde Ayasofya efsanelerinde sıklıkla Hz. Hızır (a.s) ve evliva zatlar yer edinmiştir. Ayrıca bu devirde kıyametle alakalı anlatılarda Ayasofya kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti dönemine gelindiğinde ise Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi ve tekrar camiye çevrilmesi konulu efsaneler çıkmıştır. Bunların en ilginç ise müzeye çevrilen Ayasofya'yı tekrar camii olarak ibadete açacak kişinin Hz. Mehdi (a.s) olduğuna dair olan efsanedir (Aslan, 2009:76-80).

Efsaneye göre, Doğu Roma birçok kutsal emaneti İstanbul'a getirterek Ayasofya'ya koymuşlardır. Bizanslı bilginler İstanbul'un düşeceğini kitaplarında görürler bundan dolayı tüm bu kutsal emanetleri Ayasofya'nın içinde 3 mahzene koyarak saklarlar. Ayrıca Ayasofya'da Türklerin eline geçmesini önlemek için hazineler saklanmıştır. Fakat Fatih dahi bu kutsal emanetleri ve hazineleri bulamamıştır. Bunun sebebi fetihten 6. Hicri yüzyıl sonra göreve gelecek Mehdi'nin bulacak olmasıdır. Efsanede müzeye çevrilen Ayasofya'nın bir gün "Kurtarıcı-Mehdi" tarafından tekrar camiye çevrileceği vurgusu yapılmaktadır. Bu efsane Hristiyanların Ayasofya'yı "İsa-Mesih'in gelerek tekrar kiliseye çevireceğini konu alan efsanelere karşıt olarak Ayasofya'nın tekrar camiye dönüşmesini isteyenler tarafından teşekkül ettirilmiş olduğu görülmektedir.

(Aslan, 2009:222-223)

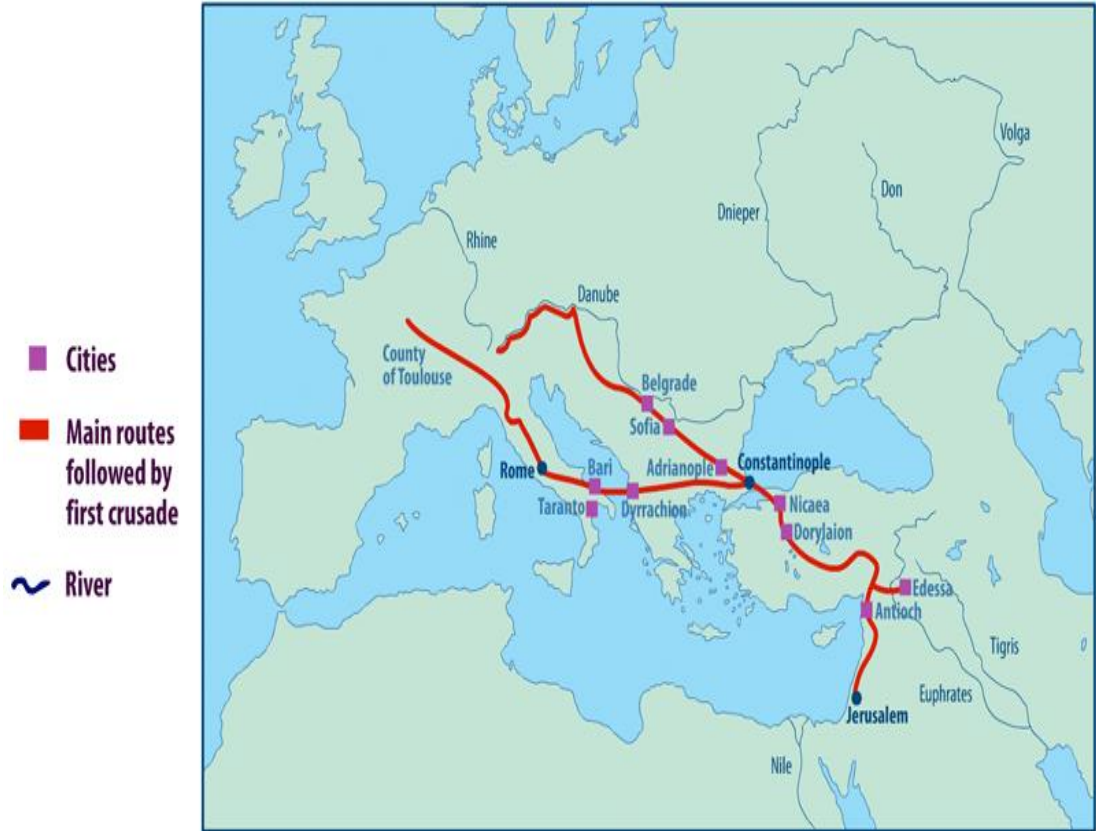
Ayasofya hernekadar döneminin en ihtişamlı binası olsa dahi mimari olarak sıkıntılı bir yapıdır. Ulu mabed 553 ve 557 depremlerinden etkilenmiştir. Tamamlanışından yalnızca 20 yıl sonra 558'de; kubbesi, onu destekleyen payandalarıyla beraber çökmüştür. Yapının ilk başmimarı İsidoros'un yeğeni tarafından yapılan yeni kubbe 563 yılında bitirilebilmiştir. Sonraki yüzyıllarda da bilhassa depremlerin etkisiyle Ayasofya'nın kubbesine onarımlar ve desteklemeler yapılmıştır. 8. ve 9. yüzyıllarda İkonakırımcılık dini anlayışının neticesinde katedralin iç mimarisi pek çok değişime uğramıştır. 10. yy.'a gelene kadar da epeyce yangın geçiren Ayasofya ve külliyesi,

912 yılındaki yangında ciddi tahribata uğramıştır. 989 yılında yaşanan deprem ise Ayasofya'nın kubbesinin birkez daha çökmesine sebep olmuştur. Ermeni Mimar Trdat'ın öncülüğünde tamirata alınan katedral bir rivayete göre 994 bir diğerine göre ise 996 yılında tekrardan kullanıma açılmıştır. 11. yy.'da iç bezemelerine çokça ekleme yapılmış özellikle İmparatoriçe Zoe'nin yaptırdığı mozaikler ön plana çıkmıştır. 12. yy.'da da Roma'da iktidar olan Komnenos hanedanının üyeleri Ayasofya mozaiklerine damga vurmuştur (Diker, 2010:25-28).

2.1.3. Haçlı Seferleri Ve Ayasofya

Ayasofya en şaşalı dönemlerini yaşarken Roma İmparatorluğu'nun batıdaki dindaşlarından gelen bir tehdit, hem doğu Hristiyanlığı olan Ortodoksluğa hem de onların merkezi olan Konstantonopolis'e ve buranın kalbi Ayasofya'ya tarihinin en büyük yıkımını getirecektir. Bu kitlesel yıkımın adı tarihçiler tarafından "Haçlı Seferleri" olarak koyulmuştur.

Şekil 2.4. Birinci Haçlı Seferi Güzergahı



1071'de Rumeli'ne giren Türkler, 1074'de İznik başşehir olmak üzere Türkiye'yi kurmuşlardır. Süleyman Şah'ın Üsküdar'dan Ayasofya'nın kubbesine göz dikmesi,

Çaka Bey'in Akdeniz'de Roma donanmasını ortadan kaldırması ve Adalar Denizi'ne hakim olması; o dönemin en kudretli en medeni Hristiyan devleti Avrupa'nın kapısı olan Roma İmparatorluğu için büyük tehdit oluşturmaktadır. Batıdaki Katolik Hristiyanlar'ın liderleri de çok iyi bilmektedirler ki; Bizans düşerse, Türkler'in Avrupa'nın içlerine kadar ilerlemesini durduracak hiçbir kuvvet kalmayacaktır. İşte bu konjonktürde başta Papa olmak üzere dini ve siyasi Katolik liderler, Türk-İslam tehdidine karşı birleşerek Haçlı Ordu'su oluşturma kararı aldılar. M.S. XI. yy.'ın sonlarında Katolikler'in ruhban sınıfı ve soylularının oluşturduğu Haçlı Ordular'ı, görünürde dini sebeplerle Kudüs'e doğru akınlar düzenlemişlerdir. Ruhban sınıfın maddi ve manevi çıkarlarla gözlerini boyadıkları sefil durumdaki laik halk tabakası, bağlı bulundukları feodal kralların komutası altında Avrupa'nın en batısından başlayarak çıktıkları "kutsal seferlerinde" insanlık tarihinin gördüğü en rezil olayları gerçekleştirmişlerdir. Kendi dindaşlarına bile acımayıp geçtikleri güzergahlarda insanların canlarına, mallarına ve ırzlarına kasteden bu barbar güruh; Müslüman tarihçilerce "Franklar", Fransızca "Croisades'in" karşılığı olarak Osmanlıca'da "Ehli Salib" ve Araplar tarafından ise "Salibiyyün" şeklinde isimlendirilmiştir. Bu işgalci Katolikler'in giydikleri giysilerin üzerinde haç işareti bulunduğundan günümüzde haçlılar olarak anılmaktadır.

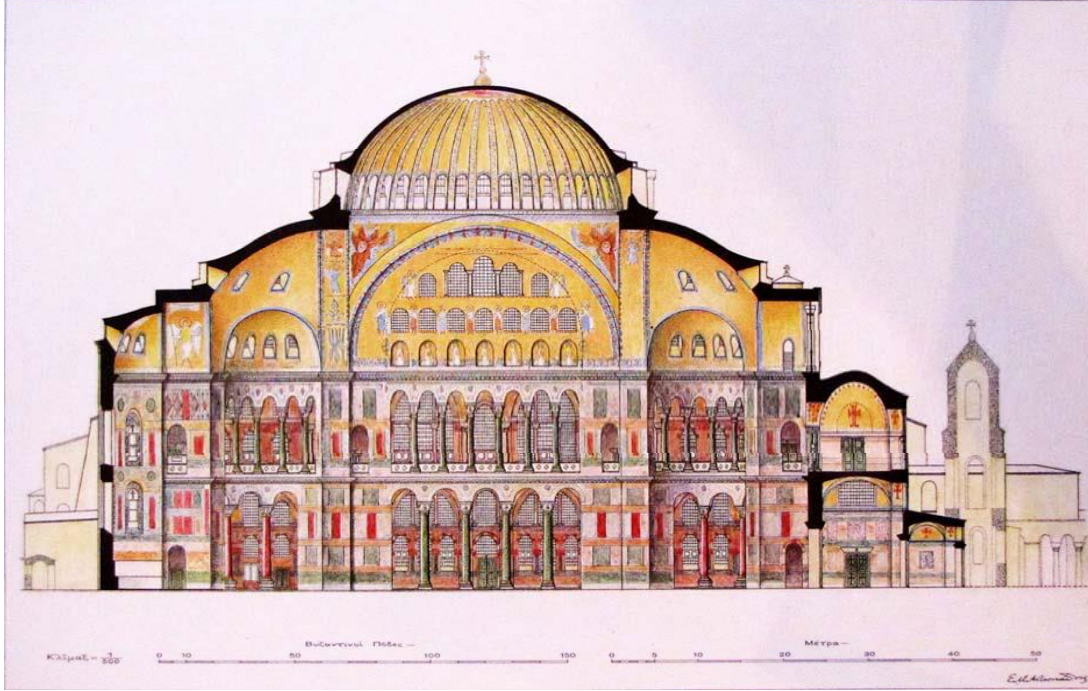
Haçlı Seferleri 1096'da başlayıp 1291'de Latin Hristiyanlar'ın doğudaki son kalesi olan Akka'dan çıkarılmalarına kadar yaklaşık iki asır sürmüştür. Ortaçağın üç büyük olayından birisi olan Haçlı Seferleri, aslında öncesinde gerçekleşen iki büyük olayın reaksiyonudur. Birincisi, İslamın doğusuyla beraber Müslümanların çok kısa süre içerisinde Hristiyan alemini hakimiyeti altına alması; İkincisi ise, Türkler'in Müslüman olduktan sonra, güç kaybedip duraksayan Arap devletlerinden İslam'ın sancığını devralıp Hristiyan batı dünyasına daha kuvvetli bir şekilde tehdit oluşturmalarıdır. XI.yy'da Türkler'in batıya doğru ilerlemeleri ve artık Rumelini (Anadolu'yu) yurt tutmaları, Haçlı Seferlerini başlatan esas ana etken olmuştur. Zira Hz. Ömer'in 638'de Kudüs'ü fethinden buyana 457 yıl geçmiş fakat batı Hristiyan dünyası kutsalını kurtarma derdine girmemiştir. Crusades'in başlamasındaki ikinci büyük etken ise Katolik Hristiyanların lideri Papa'nın, doğudaki Ortodoks Kilisesi'ni devirip tüm dünya Hristiyanlarını hakimiyeti altına almak istemesidir. Zaten iki Hristiyan kutbu arasındaki çatışma 7. ve 8. yüzyıllardaki itikadi meselelerdeki ayrılıklardan başlamış ve çekişmenin dozu artarak derinleşmiş, dini meselelerdeki

ayrılıklar siyasi meselelere de yansımıştır. Slav devletlerinin ve bilhassa Ruslar'ın Ortodoksluğa tabii olması da Papa için ciddi güç kaybına neden olmuştur. Papa bir taşla iki kuş vurmak, hem Türkleri geriletmek hem de Ortodokslar'a hakim olmak istemiştir. 1095 tarihinde Papa II. Urbanus başkanlığında toplanan Clermont Konsili'nde iki kutsal amaç için Haçlı Seferlerini başlatma kararı alınmıştır. Birincisi, Konstantinopolis'i Türk tehditinden korumak; ikincisi, kutsal topraklar olan Filistin'i özellikle de Kudüs'ü Müslümanlardan temizlemektir. Konsilin ardından Pierre l'Ermite ve Meteliksiz Gautier, Batı Avrupa'dan topladıkları Frank ve Germenlerden oluşan başıbozuk güruhunu öncü birlik olarak Balkanlar üzerinden Konstantinopolis'e doğru getirmişlerdir. Başlangıçta kırkbin kişilik halk tabakasından oluşan bu düzensiz ordu, yol aldıkça amaçlarından sapmış sayıları azalmıştır. Güzergah üzerinde geçtikleri yerleri talan ederek ilerleyen kalabalık, Ortodokslara ve Yahudilere zulmetmişlerdir. Daha sonra baronlar komutasındaki profesyonel askerlerden oluşan bir ordu kurulmuştur. İkinci Haçlı ordusu Konstantinopolis'e 1096 kasım ayından itibaren ulaşmaya başlamıştır. Roma İmparatoru Aleksios bu orduların ileride ülkesinin başına bela olacağını öngörerek şehre gelen baronların hepsinden kendisine biat etmelerini ve vassalı olmalarını istemiştir. Baronlar'ın Haçlı Seferi, Kudüs'ü alma ve Türkler'i bir miktarda olsa geriletme noktasında başarılı olmuştur. Fakat Katolik alemi ve Papa'nın emellerine ulaştıkları tam olarak söylenemez. Çünkü Haçlılar'ın gizli bir amacı daha vardır. Roma'nın Türkler'le mücadele için yardım çağrısına yanıt veren Papa'nın gizli gündemi, Doğu Hristiyanlığı'nı Katolikleştirmek yada Papalık'a bağlı hale getirmektir. Hatta tam aksine İmp. Aleksios'un baronlar ile yaptığı anlaşma sonucu Haçlılar'ın Türkler'den aldıkları topraklar Roma'ya kalacaktır. Haliyle Roma'nın eli güçlenecek ve batılılara bağlı olmak zorunda kalmayacaktır (Asan, 2021:37-40).

Ortodoks ve Katolik Kiliseleri arasındaki dini-siyasi rekabetin kökleri 7. - 8. yüzyıllara kadar dayanmaktadır. İlk görüş ayrılıkları itikadi meselelerden dolayı çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde derinleşen çatışma 1054 yılında geri dönülmez boyuta ulaşmıştır. Roma merkezli Katolik Kilisesi ile Konstantinopolis merkezli Ortodoks Kilisesi birbirlerini aforoz etmişlerdir. Bu olay "Schisma" (Büyük Ayrılış) olarak adlandırılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun askeri bahriyyede zayıf durumda olması ve bu nedenle deniz ticaretinde Katolik Latinlere mahkum olması sonucunda, başlarını Venedik ve Cınıvızlar'ın çektiği tüccarlara kapitülasyonlar verilmesini

zorunlu kılmıştır. Latinler'e ticari imtiyazlar verilmesinden sonra Ortodoks halkın Katolikler'e karşı husumeti giderek artmıştır. Dini ve siyasi rekabetin yanısıra bir de ekonomik rekabet Ortodoks-Katolik çatışmasına dahil olmuştur. Latinler'in ekonomik işgaline uğrayan Konstantinopolis'in bilfiil işgale uğraması da fazla gecikmemiştir (Akoğul, 2021).

Şekil 2.5. Ayasofya Katedrali Doğu-Batı Yönlü Kesiti 14. Yüzyıl



Sağ tarafta dış nartekse bitişik olarak gösterilen ve bugün var olmayan çan kulesinin Latin işgali sırasında yapılmış olduğu düşünülmektedir (Diker, 2010:339).

Haçlı Seferleri'nin görünür amacı tabiki Kudüs'tür. Haçlılar 1099'da Kudüs'ü ele geçirmiş fakat 1187'de Hittin Muharebesi sonucunda Selahaddin Eyyubi Kudüs'ü geri almıştır. Bundan sonra düzenlenen 3. Haçlı Seferi de başarılı olamayınca bir dördüncüsüne niyet edilmiştir. 1202'de Papa 3. Innocent Kudüs'ü geri alma şiarıyla 4. Haçlı Seferi çağrısında bulunmuştur. Haçlı ordularını Venedik gemileri taşıyacaktır. Fakat bunun karşılığında ücret talep etmişlerdir. Bu ücret karşılanamayınca bir çözüm bulunmuş Dalmatia sahillerindeki Zara şehri yağmalanmıştır. Katolik bir şehrin saldırıya uğraması sonucu Papa görev verdiği Haçlı'lar ve Venedik'leri aforoz etmiştir. Fakat "Mukaddes Savaş'ın" devam edebilmesi için aforoz sonradan geri alınmıştır. Haçlı Donanması'nın rotası şaşmış ve Kudüs'e yönelmesi gereken gemiler 24 Haziran 1203'te Konstantinopolis kıyısına demirlemiştir (Cartwright, 2018).

Bizans tahtındaki kavgalardan faydalanmak isteyen açgözlü Venedik tüccarları ve yağmacı Haçlı'lar, uygun zamanı kollamış ve nihayet 6 Nisan 1204'te asıl saldırıyı başlatarak bir hafta içerisinde kenti tamamen ele geçirmişlerdir. Haçlı saldırılarında "Şehirlerin Kraliçesi" ciddi tahribata uğramıştır. 13 nisan günü tamamen şehrin kontrolünü ele alan Haçlı'lar, bu günden sonra savaş esnasında yaşanan fiziki tahribatın çok daha ötesine geçmişlerdir. 1099 yılında Kudüs'ü ele geçirdiklerinde yaptıklarından geri kalmayacak şekilde Konstantinopolis'i de yağmalamaya başladılar (Tricht, 2015:58).

Dokuz asır boyunca Hristiyanlığın merkezi olan kent Hristiyanlar tarafından acımasızca talan edilmiştir. Yağmalamadan nasibini kiliseler, manastırlar, saraylar ve kütüphaneler de almıştır. Para edebilecek her ne varsa hepsi çalınmış ve başta Fransa, İtalya ülkelerinde olmak üzere Avrupa'nın pekçok şehirlerine kaçırılmıştır. Bu yağlamadan en çok da Ayasofya etkilenmiştir. Hristiyanlığın en kutsal mekanı olan mabedte; ikonolar, freskler, mozaikler, ipek halılar, kutsal kitaplar ve kutsal emanetler talan edilmiştir. Haçlılar Ayasofya'nın kutsallığının halel getirmiş, mabede atla girmiş, aziz tasvirleri ve kutsal kitaplar üzerinde tepinip zafer şarkıları söylemişlerdir (Demirkent, 1996:538).

Konstantinopolis'deki Katolik yağmalaması 13 Nisan 1204'te başlayıp ve üç gün boyunca aralıksız devam etmiştir. Yağmalama esnasında sivil halk kılıçtan geçirilmiş, kadınlara hatta rahibelere bile tecavüz edilmiştir. Roma Tarihçisi Niketas Koniates şahit olduklarını şöyle anlatmıştır:

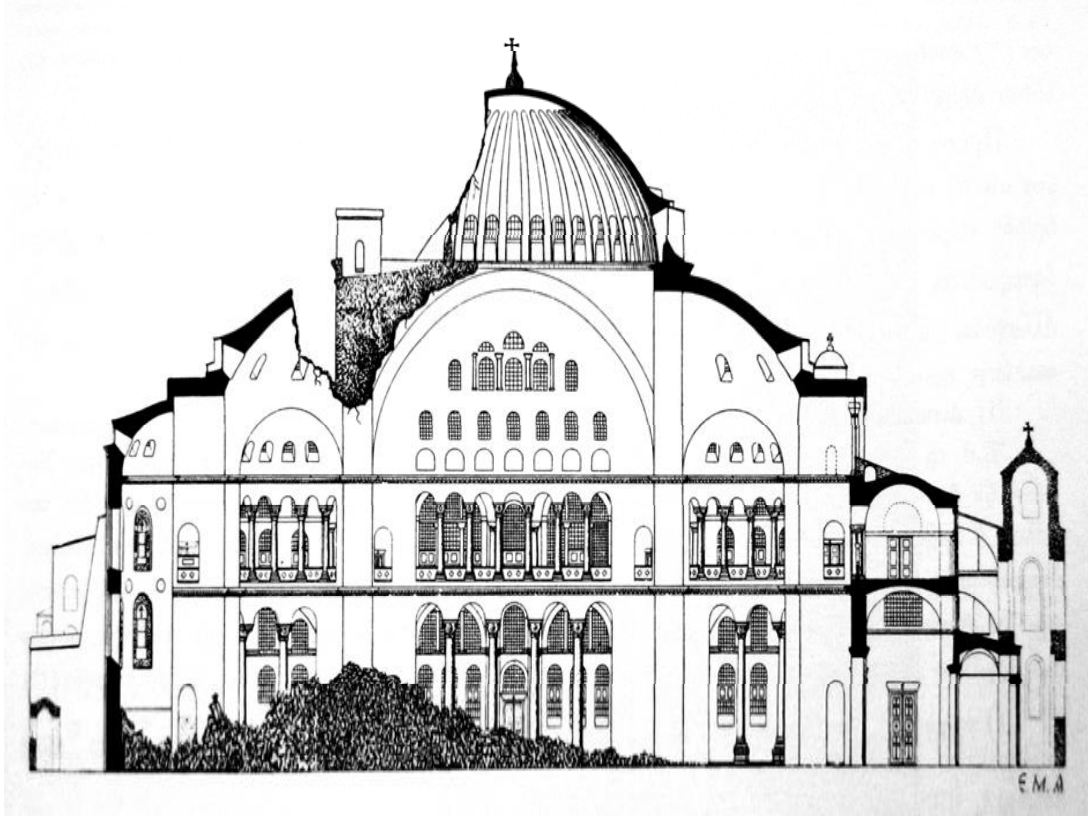
Kutsal ikonaları kırıp şehitlerin kutsal emanetlerini ağzıma alamayacağım yerlere attılar. İsa Mesih'in kanını ve etini her yere saçtılar. Bu Hristiyan karşıtları kilisedeki kadeh ve tabakları alıp mücevherlerini çıkardıktan sonra, kendi içecek kapları olarak kullanmaya başladılar... Bütün dünyanın hayran olduğu altarı parçaladılar ve parçalarını aralarında paylaştılar... İsa'ya hakaret etmek için fahişenin birini patriğin koltuğuna oturttular. Bu kadın müstehcen şarkılar söyleyerek kutsal mekanda terbiyesizce dans etti... İffetli annelere, masum kızlara, kendini Tanrıya adanmış rahibelere bile merhamet etmediler... Sokaklarda, evlerde ve kiliselerde sadece çığlıklar ve yakarmalar duyuluyordu.

Haçlılar'ın kutsal mekanlarda yaptıkları zulüm sadece yağmalama ile kalmamıştır. Ayasofya'nın altın, gümüş sunağı parçalanmış, mabedde yağmalananları taşımak için içeriye merkepler alınmıştır. Ortodoks patriğin makam tahtına çıkan fahişe bir kadın

erotik şarkılar eşliğinde dans ettirilmiştir. Konstantinopolis'te bunlar ve dahası 57 yıllık Latin istilas boyunca devam etmiştir. Ortodoks ve Katolikler arasındaki husumet de 4. Haçlı seferinden sonra geri dönülmez bir şekilde büyümüştür (Yılmaz, 2014).

1095'te Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un Türkler'e karşı Papa'dan yardım talebi aslında bir ilk değildir. Roma İmp.'nun 1071'de Malazgirt'te aldığı yenilginin ardından, Türkler'in çok hızlı bir şekilde Anadolu'ya yayılması önlenememiştir. İmparator VII. Mikhail 1074 yılında ilk kez Papa'dan yardım istemiştir. Bu talepten fiili bir sonuç çıkmamıştır. 1099'da ilk Haçlı akınında, Türkler Konstantinopolis sınırlarından uzaklaştırılmıştır (Şen, 2007:80).

Şekil 2.6. 1346 depreminde Ayasofya'nın Çöken Kubbesi (Antoniadi)



1346 depreminde Ayasofya'nın gördüğü zararı betimleyen doğu-batı yönündeki kesitten, ana kubbenin doğu kısmı ile doğu yarım kubbesinin nasıl çöktüğü gösterilmektedir (Diker, 2010:339).

Roma darbeyi Türklerden beklerken onlara karşı yardım istediği dindaşlarından almıştır. 1204'deki 4. Haçlı Seferi ile bir asır önceki durum tersine dönmüştür. Katolik Latinler Ortodoks Roma'yı paramparça yaparlarken, Türkler tekrar Karadeniz'e hakim olmuş, Adalar Denizi ve hatta Marmara kıyılarına kadar ilerleme fırsatları doğmuştur (Altan, 2020:46-47).

Aslını söylemek gerekirse, Latinler'in öncelikli olarak gizli hedefleri Konstantinopolis ve Doğu'nun hazineleriydi. Bu tespiti yaparken dayanağımız, Haçlılar'ın dini kisveye bürünmüş hazine avcıları olmalarıdır. Kutsal hedeflerini terkedip her fırsatta yağmalamaya yönelmeleri bunun en büyük göstergesidir. Kudüs ekonomik olarak getirisi olan bir şehir değildir. Haçlılar'ın burayı hedeflemeleri dini liderlerin "Sokaklarından süt ve bal akan şehir" güzellmeleriyle mümkün olmuştur. Yani asıl maksat "Doğu'nun zenginliklerini" elde etmektir. Dini nedenlere dayandırılan argümanlar, Kilise'nin kalabalığı motive etmek maksatlı söylemleridir. Türkler tarafından fena halde zayıflatılmış olan Ortodoks Roma İmp. da Katolik Haçlı'lar için dış geçirilebilecek kolay bir hedef konumundadır. Sonuç olarak Haçlı Seferleri, Hristiyanlığın kutsallarını kurtarmak için değil Katolikler'in Ortodokslar'ı siyasi hakimiyet altına alma ve ekonomik olarak kolonileştirme çabasıdır. Görünen motivasyon dini bağlamda kutsal mekanlara sahip olmak iken asıl motivasyon siyasi ve ekonomik bağlamda buraları ele geçirmektir.

Haçlı Seferleri'nin uzun vadeli sonuçlarına bakılırsa, 57 yıllık Latin Krallığı döneminden sonra Konstantinopolis merkezli Roma İmp. tekrar kurulmuş fakat çok zayıf düşmüş olan kadim imparatorluk, 2 asır boyunca Türkler'in ablukasında kalmış ve nihayet çok gecikmiş dahi olsa 1453'te kaçınılmaz sona boyun eğmiştir. Ayasofya'da yaşanan bu hazin gelişmelerden payını almış 11. ve 12. yüzyıllardaki ihtişamlı görünümüne asla birdaha kavuşamamıştır. Latin Krallığı döneminde ve sonrasında 2 asıra yakın süre boyunca bakımsız kalmıştır. Konstantinopolis ve Ayasofya'nın kötü günleri Türkler'in gelişiyile düzelecek, şehirlerin kraliçesi ve ulu mabed tekrar eski ihtişamına kavuşacaktır.

2.2. Camii Dönemi

İstanbul Yenikapı'da yapılan kazılarda, bölgede insan izine rastlanan ilk göstergeler m.ö. 8500'lere kadar tarihlenen buluntularla keşfedilmiştir. Byzantion, Konstantinopolis, Konstantiniyye, İstanbul vb. pekçok ismi vardır kadim kentin. Coğrafi konumu ve tarih boyunca sosyopolitik, sosyoekonomik durumları şehri önemli kılmaktadır. İstanbul'un m.ö. 6. yy'dan başlayarak otuzdan fazla kez kuşatıldığı bilinmektedir. Sadece Roma İmparatorluğu dönemine bakılırsa bile şehrin otuza yakın defa kuşatmaya alındığı görülmektedir. Zaten İstanbul'un önem kazanması Roma İmparatoru I. Konstantinus'un bu şehri başkent yapmasıyla başlamıştır. Konstantinopolis Roma İmp. için, hem siyasi hem de dini merkez olmuştur. Ortodoks Hristiyanlığın merkezi olması daha sonraki yüzyıllarda gerçekleşmiştir ve halen bu niteliğini devam ettirmektedir. Roma İmparatorluğu'nun Konstantinopolis'te yaşadığı ilk kuşatma deneyimi, Hunlar vasıtasıyla olmuştur. Attila'nın orduları Romalılar'ı, İstanbul'un günümüzdeki muhteşem surlarının öncülü olan Theodosius Surları'nı yapmaya mecbur kılmıştır. 445'te Attila'nın ölümünden sonra Hun tehdidi ortadan kalkmış ancak Attila Konstantinopolis'i ele geçirmese de Roma İmparatorluğu'na geri dönülmez bir darbe vurmuştur. Roma'yı bu sefer de doğudan gelen birgüç tehdit etmektedir. 612'de Kudüs'ü yağmalayıp Kutsal Haç'ı ele geçiren Sasaniler, 626'da Konstantinopolis surlarına dayanmışlardır. 628'de Sasaniler'e galebe çalan Romalılar, Kutsal Haç'ı da tekrar geri almışlardır. On yıllık süre içinde Sasaniler'e kaybettikleri topraklarını geri alan Roma için bu sefer çok daha dişli bir rakip ortaya çıkmıştır. Son peygamber Hz. Muhammed'in (a.s) talebeleri Müslümanlar, peygamberin çağrısına olumlu yanıt vermeyen Roma İmparatorluğu'na hasım olmuşlar ve 638'de Kudüs'e hakim olmuşlardır. Hızlı ilerleyen bu inançlı yeni ordu, 674' de Konstantiniyye'nin kapılarına dayanmıştır. Dört yıl süren muhasarada Müslümanlar, amaçlarına ulaşamamıştır. Meşhur "Rum Ateşi" de bu yıllarda bulunmuştur. Bilhassa Müslüman donanmasının başarısız olmasında önemli paya sahiptir. Müslümanlar 717 yılında tekrar gelmişler yine birkaç yıl süren muhasaradan eli boş dönmüşlerdir. Müslümanlar şehirlerin kraliçesini alamasalar da arkalarında mühim bir dini etki bırakmışlardır. İkinci Müslüman muhasarasından sonra Konstantinopolis'te yeni bir akım başlamıştır. Eikonoklastes (İkonoklazm-Tasvirkırcılık) diye adlandırılan bu dönem 787 yılına kadar sürmüştür. Tasvirkırcılık sebebiyle ikonolar tahrip edilmiş ve pekçoğu

günümüze ulaşmamıştır. Roma'da Hristiyanlığın yayıldığı ilk yıllarda da benzeri görüşler mevcut olup bundan sonraki devirlerde de dini, sosyal ve siyasi hayatta zaman zaman etkisini göstermiştir (Dobbeleer, 2015:278-280).

İstanbul'a yönelik kuşatmalar, Müslümanların 669'da başlayan kuşatmalarına değin, sadece siyasi ve ekonomik sebeplerle yapılmıştır. Ancak Müslümanlar için Konstantiniyye; Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra en kutsal şehirdir. Müslümanlarda fetih iki türlü yapılmaktadır. Bunlar, askeri harb ve dini tebliğ yollarıdır. Hz. Muhammed (a.s) İslamiyet'in yayılmasının önünde engel olarak iki kadim imparatorluk görmüştür. Ashabına şöyle söylemiştir "*Kisra yok olursa kendisinden sonra kisra, kayser yok olursa kendisinden sonra kayser olmaz. Onların hazineleri Allah yolunda taksim olunacaktır.*". Müslümanlar, Roma İmparatorluğu ve Sasani İmparatorluğu'nu bu sayede hedef almışlardır. Hz. Muhammed (a.s) Konstantiniyye'nin fetholunacağını pekçok sefer tekrarlamıştır. Ama en meşhur "Fetih Hadisi" şu şekildedir: "*İstanbul mutlaka fethedilecektir, onu fetheden ordu ne güzel ordu, onu fetheden komutan ne güzel komutandır.*". Hz. peygamber (a.s) zamanında başlayan Müslüman Devleti - Roma İmp. savaşları Hulefayı Raşidin devrinde de devam etmiştir. Müslümanlar 642'de Sasani İmp.'na son vermiştir. Bu tarihten sonra tek hedef Roma İmp. ile mücadele olmuştur. Hz. Osman döneminde 646 yılında Müslümanlar Konstantiniyye'yi ilk defa tehdit etmişlerdir. Tam olarak bir şehir kuşatması sayılmasa da deniz savaşına hazır bir donanmaya sahip olduklarını göstermesi açısından mühimdir. 655 yılında Müslüman donanması bunu kanıtlayarak Kıbrıs'ı sıcak çatışma olmadan fethetmiş ve Zatü's Savari savaşı ile de Doğu Akdeniz'in kontrolünü ellerine geçirmişlerdir. Müslümanlar gitgide güç kazanmış ve Roma ile mücadelenin şiddetini arttırmışlardır. 669'da Kadıköy'e ulaşan Hz. Fedale b. Ubeyd öncülüğündeki orduya Hz. Muaviye'nin emriyle Suffan b. Avf ve oğlu Yezid'in birliklerinin katılmasıyla muhasara başlamıştır. 670 güzünde sona eren kuşatmada Müslümanlar tarafından pekçok önemli isim şehit düşmüştür. Başta peygamber efendimiz'i (a.s) Medine'ye hicret ettiğinde misafir eden Hz. Ebu Eyyub el-Ensari olmak üzere sababeden onyedisi zatışerif Konstantiniyye'de metfun olunmuş ve mezarları yada makamları günümüze kadar ulaşmıştır. Bu sefer de İstanbul'a giremeyen Müslümanlar aynı yıllarda; Kapıdağ Yarımadası, İzmir, Rodos, Kos, Sakız gibi önemli bölgelere hakim olarak buraları askeri üs haline getirmişlerdir. 674'de yeni bir donanma hazırlayan Müslümanlar bu tarihten başlayarak dört yıl

kadar hem denizden hem de karadan Konstantiniyye'ye defalarca hücum etmişlerdir. Karadan taarruzlarda surlar aşılammış, denizden taarruzlarda Haliç'teki zincir geçilememiş ve Müslüman donanması Grejuva Ateşi'ne karşı çözüm bulamamıştır. Müslümanlar ağır kayıplar verip 678'de muhasarayı sonlandırmışlardır. 713-714 yıllarında Herakleia'nın (Ereğli) düşmesiyle, yeni bir İstanbul seferinin daha önu açılmıştır. 715'te sayısı ellibin - yüzbin arasında değişen Müslüman kuvvetleri Halep'ten yola çıkıp Anadoluyu boydan boya katederek geçtikleri güzergahta pekçok şehiri ele geçirdikten sonra 716'da Konstantiniyye'ye ulaşmışlardır. Ayrıca 1800 gemilik bir donanmada Haliç'i kapatmıştır. Sayıca şu ana kadar ki en çok katılımın olduğu bu muhasara da 717 yılında Müslümanlar için hüsrarla sonuçlanmıştır. Kuşatmaya dair en mühim anektod bu kuşatma esnasında Konstantiniyye'de bir camii yapılması ve Büyük Selçuklu İmparatorluğu Sultanı Tuğrul Bey zamanına kadar bu camiinin faaliyet gösterdiğinin bilinmesidir. 717 mağlubiyetinden sonra uzunca bir süre İstanbul'a ulaşamayan Müslümanlar, 782 Abbasi'ler döneminde bir sefer daha yapmışlardır. Üsküdar'da konuşlanan ordu, Roma'nın yıllık vergiye bağlanması antlaşması ile şehri kuşatmamıştır. Bu tarihten sonra Müslüman Araplar tarafından Konstantiniyye hiç muhasaraya alınmamıştır. Hatta Müslüman Araplar genel olarak Roma İmp. ile mücadeleye giremeyecek derecede zayıflamaya başlamışlardır. 9. yy.'da Müslüman olmaya başlayan Türkler, 10. yy.'da İslam'ın bayrağını devralmışlar gerek Arap devletlerinin hakim oldukları topraklarda gerekse bu topraklarda kendi kurdukları devletlerle askeri ve siyasi yönden etkin olmuşlardır. 1071'den sonra çok seri bir şekilde tüm Anadoluyu yurt tutan Türkler, hem buranın Müslümanlaşmasını sağlamış hem de Roma İmp.'na büyük tehdit oluşturmuşlardır. Sultan Alpaslan'ın emriyle İzmir'i fetheden Çaka Bey, Rumeli'ndeki ilk Türk Donanması'nı kurmuştur. Bu dönemde Konstantiniyye için en büyük tehidide de Çaka Bey komutasındaki Türkler oluşturmuştur. Selçuklu İmparatorluğu devrinde batıdan Haçlılar'ın ve doğudan Moğollar'ın akınları, İstanbul üzerine yapılacak büyük bir seferi mümkün kılmamıştır (Küçükaşçı, 2015:284-290).

13. asrın sonları 14. asrın başlarında yeni kurulan bir Türk beyliği, Katolik Latin istilasından sonra darmadağın olmuş Roma İmparatorluğu'nun zayıflığından iyi faydalanmış ve zamanla diğer Türk beyliklerini de yanına alarak devletleşmiştir. Osmanlı Devleti kuruluşundaki vizyonu ve misyonu gereği "cihadı", devlet felsefesinin temeline oturtmuş ve ilerleyişini olabildiğince batıya, Hristiyanlar'a

doğru yapmıştır. Osmanlılar, Türk Devlet geleneğindeki "Kızıl Elma" anlayışını benimsemiş, içselleştirmiş ve uygulamışlardır. Daha yarım asırlık bir beylikken, kadim Roma İmp. ile boy ölçüşecek mesabeye gelmişlerdir.

14. Yüzyıl'ın ortalarında beyliğin ikinci lideri Orhangazi zamanında Türkler, Trakya'da ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. I. Murat Hüdavendigâr Han devrinde sırasıyla Sofya ve Niş fetholunmuştur. Bu dönemde Türkler; Adalar Denizi, Adriyatik Denizi ve Tuna Nehri üçgenini kontrol altına almayı başarmışlardır. I. Murat Haçlılar ile yapılan 1. Kosova Meydan Muharebesi'ni kazanmış fakat savaş sonunda şehit edilmiştir. Haçlılar'ın aldığı büyük hezimet sonrası I. Bayezid Han çok kısa süre içerisinde; Makedonya, Arnavutluk, Bosna ve Sırbistan ülkelerini fethetmiştir. Konstantinopolis'e çıkan denizlerde hakimiyet kuran, Haçlı tehlikesini savuşturan ve Balkanlar'daki varlığını sağlamlaştıran Osmanlılar için artık tek hedef "Fetih Hadisi" ve "Kızıl Elma Ülküsü" gereği "Şehirler'in Kraliçesi" olmuştur. Lalas ve Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa Yıldırım Bayezid'e " *Hey devletlü sultanun bize vacibdür-kim, evvel İstanbul'un üzerine düşevüz, bu İstanbul'un tekvuru gayet müfsid kafirdür. Gerek-ki buuu aradan götürevüz. Vilayet-i İslam arasmda bu kafir neyler?* " sözleriyle artık Konstantiniyye'nin fethinin zamanı geldiğini telkin etmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk defa Konstantinopolis bazı kaynaklara göre 1391 bazılarına göre ise 1395 yılında kuşatılmıştır. İşin aslı şu olsa gerektir ki 1390'lardan itibaren Bizans ablukaya alınmış fakat tam muhasara 1395'te başlamıştır. Şehrin muhasarasında ateşli silahlar kullanılmamıştır. Türkler'in elinde top bulunmaması kuşatmanın süresini uzatmıştır. Sadece mancınıklarla dövülen surlar bile epey hasar almıştır. Muhasara Osmanlılar lehine devam ederken, Romalılar'ın anlaştığı Macarlar'ın Sofya'ya saldırması üzerine kuşatma kaldırılmıştır. Bu seferden bir yıl sonra Yıldırım Bayezid daha teşekküllü bir kuşatma planı hazırlamıştır. Bizans'a sıkışmış halde olan Rumlar'a Karadeniz üzerinden gelecek yardımları engellemek amacıyla Anadolu Hisarı (Güzelcehisar) yapılmıştır. Hertürlü tebir alınmasına rağmen Osmanlılar'ın ateşli silahlardan ve toplardan yoksun olması, Konstantiniyye gibi savunma noktasında ün salmış bir şehrin ele geçirilmesini çok geciktirmekte hatta imkansızlaştırmaktadır. Nitekim yine uzun süre muhasara esnasında yeni bir Haçlı Seferi haberi alan I. Bayezid kuşatmayı sonlandırmak zorunda kalmıştır. İstanbul'un fethi yine ertelense de Bizans çok yüksek miktarda yıllık vergiye bağlanmış, İstanbul'da bir Müslüman Türk mahallesi kurulmuş, buraya mescitler

yapılmış ve mahalle halkının idaresi için kadı tayin edilmiştir. Yalnızca birgün gibi kısa bir süre zarfında Türkler organize olarak Haçlılar'ın konuşlandığı Niğbolu'ya varmışlardır. Burada yapılan savaştan da galip çıkan Osmanlı Devleti, Türkler'in Balkanlar'ı da Anadolu gibi yurt tuttuğunu ve burada kalıcı olduklarını kanıtlamıştır. Bu süreçten sonra Yıldırım Bayezid tekrar İstanbul seferi planlamış olsa dahi gerçekleştirememiştir. 1402 yılında Ankara Çubuk Ovası'nda Emir Timur ile çarpışmasında mağlup olmuştur. Bu savaşta Osmanlılar'ın Timurlular'a kaybetmesinin en büyük sebebi, Emir Timur'un ordusunun teknik üstünlüğünün bulunmasıdır. Ateşli silahlar, toplar, zırhlı savaş filleri vb. ekipmanlar sayesinde Timur, Bayezid'in Yıldırım misali süvarilerine galip gemiştir. Nitekim savaştan sonra Timur, Haçlılar'a hepinizin başedemediği Yıldırım'ı ben yendim diyerek gözdağı verecektir. I. Bayezid ve bir oğlunun esir düşmesiyle geriye kalan dört oğlu arasında yaşanan taht mücalesi (Fetret Devri) esnasında İstanbul birkez daha kuşatılmıştır. 1412 yılında Musa Çelebi'nin muhasarası da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kardeşler arasındaki taht mücalelisini Mehmet Çelebi kazanmıştır. I. Mehmet devrinde siyasi ve ekonomik olarak zor duruma düşen Osmanlılar, İstanbul'u hedeflememişlerdir. Mehmet Çelebi'nin halefi oğlu II. Murat 1423 yılında Konstantiniyye'yi muhasaraya almıştır. Bu kuşatmanın öncekilerden farkı ise ilk kez surların toplarla dövülmesi olmuştur. Aynı yıl başlayan Osmanlı-Venedik Deniz Savaşları (1423-1430), ve Bizans'ın siyasi oyunları, kuşatmanın duraklatılmasına sebep olmuştur. Yirmiüç yıl süren II. Murat döneminde pekçok Haçlı tehdidiyle uğraşmış, Anadolu'da yaşanan sorunların üzerine gidilmiş ve dışarıdan destekli iç siyasi krizlerle mücadele edilmiştir. Bunlar gibi birçok sebebin ve Bizans'ın da entrika dolu kurnaz siyasetinin etkisiyle, 1423'ten sonra İstanbul'a planlı bir hareket gerçekleştirilememiştir (Eroğlu, 2004:92-98).

Fetholunduğu son kuşatmaya kadar Osmanlı Türkler'i İstanbul'u dört sefer kuşatmaya almışlardır. Bu kuşatmaların siyasi, ekonomik vb. yönlerden pekçok sebepleri olduğu gözardı edilemez fakat en önemli sebebi Konstantiniyye'ye yönelik tüm Müslüman kuşatmalarında olduğu gibi dini maskattır. "Fetih Hadisi" Müslümanlar'ın Konstantiniyye'ye yönelmeleri için zaten tek başına yeterli bir motivasyondur.

1444 yılında II. Murat " *Gerekdir-kim idem âheng-i uzlet, Koyub gayri tutam nefsi ülfet.* " diyerek tahtan feragat etmiş, 12 yaşındaki oğlu Mehmet'i halefi yapmıştır. İki yıllık süre zarfında birçok siyasetçi ve asker tarafından bu durum olumsuz karşılanmış, vezirler yönetimde fazlaca etkili olmaya başlamış, kapıkulu yeniçerileri tarafından birtakım isyanlar çıkmış veya çıkartılmış ayrıca genç padişahın tecrübesizliğinden faydalanmak isteyen Katolik devletler tarafından yeni Haçlı Seferleri peydah edilmiş vb. pekçok gelişmeler üzerine; başkent Edirne'deki genç padişah Manisa'daki babasına bir mektup yazarak yönetimi devralmaya onu şu şekilde ikna etmiştir: " *Eğer padişah siz iseniz, bu müşkil vaziyette devletinizin başında olmanız icab eder. Yok eğer padişah biz isek, size emrediyorum, hemen ordunun başına geçiniz!* " . II. Murat 1446'da tekrar tahta çıkmış ve 1451'deki vefatına kadar devletin başında bulunmuştur. Babası öldüğünde 19 yaşında olan Mehmet, ikinci sefer tahta geçmiştir.

Bu olay hem halk hem de tarihçiler arasında bazı rivayetlerle efsaneleşmiştir. II. Murat'ın oğlunu tahta geçirme maksadının, Konstantiniyye'yi II. Mehmet'in fethedeceğine dair olan inancı olduğu ileri sürülmüştür. II. Murat'ın bu düşünceye kapılması ise Hacı Bayram Veli hazretleri sayesinde olduğu söylenmektedir. Sultan bir defasında pir Hacı Bayram Veli hazretlerini ziyarete oğlu Mehmet ile gitmiştir. Ziyaret esnasında sultan, İstanbul'u kuşatmak istediğini söyleyince hazret cevaben "İstanbul'un fethi bize değil, şu kösenin duasıyla şu oğlana (yada beşikteki bebeğe) nasip olacaktır." demiştir. Oğlan diye kastedilen kişi Fatih Sultan Mehmet, köse denilen kişi ise Akşemddin hazretleridir.

Beşir Çelebi'nin risalesinde de kaleme alınan bu rivayetteki olay gerçekleşmişse de yer, zaman, kişiler vb. öğeler farklı olmalıdır. Çünkü, II. Murat'ın Hacı Bayram Veli hazretlerini ziyareti bilinmese de büyük mutasavvıfın Edirne'ye 1421-1422 yıllarında yani II. Murat'ın padişahlığının ilk yıllarında gittiği bilinmektedir. Ayrıca Halil İncak Hoca'nın tespitleriyle anlaşıldığı üzere, Bayramiyye tarikatı piri 1430 yılında vefat etmiş ancak Sultan II. Mehmet ise 1432 yılında dünyaya gelmiştir (Azamat, 1196:445).

Bu ve benzeri rivayetler doğru olabilir veya kısmen doğrulukları bulunabilir ya da külliyen yanlış olabilirler. Fakat mühim olan bu tür efsanelerdeki doğruluk değil

efsanenin çıkış maksadıdır. Bu efsane de İstanbul'un Müslüman Türkler için dini bakımdan önemini anlatması açısından çok değerlidir.

Diğer bir efsaneleşmiş olgu ise İstanbul'un fethinin kıyamet alametleri arasında sayılmasıdır. Bu görüş dönemin ilmihal kitaplarında bile yer almıştır. İstanbul hakkında böyle bir efsanenin oluşmasındaki en önde gelen etken tabi ki defalarca kuşatılmış ama ele geçirilememiş olmasıdır. 1451'de Osmanlı Devleti tahtına oturan II. Mehmet, şehzadelik yıllarında planladığı üzere İstanbul'u fethetmek istemektedir. Genç padişah öncelikle tüm devlet erkanını İstanbul'un kuşatılmasına razı etmiş sonra da 1452'de kuşatma hazırlıklarını fiilen başlatmıştır. Güzelcehisar'ın (Anadolu Hisarı) karşısına, Boğazkesenhisarı (Rumeli Hisarı) yapılmıştır. Bu sayede Konstantinopolis'e hem Karadeniz hem de Adalar Denizi tarafından gemiyle gelecek olan yardımlar engellenmiştir. Bizans'ın savunmadaki en büyük kozu şehrin devasa surlarıdır. II. Mehmet surların hızlı bir şekilde tahrip edilebilmesi için muhasara araç-gereçlerinin yapımıyla bizzat ilgilenmiştir. Surlarda tahribat yapılması ve surların aşılması için gerekli olan; mancınıklar, kuşatma kuleleri, koçbaşları, merdivenler vb. savaş aletlerinin yapımında dönemin en iyi mühendisleri görevlendirilmiştir. II. Murat dönemindeki İstanbul muhasarasında toplar ve ateşli silahlar kullanılmıştır. II. Mehmet bu silahların da geliştirilmesi için çaba sarfetmiştir. Babası Sultan Murat devrinin top ustası Saruca Paşa'nın yanına Macar asıllı Urban adında bir top ustası getirtmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde aşağı yukarı 1800 metreye kadar menzile sahip ve neredeyse 800 kiloya kadar gülle atabilen toplar üretilmiştir. Topların yanı sıra havan topu tarzında veya tüfek benzeri daha seyyar ateşli silahlar da imal edilmiştir. Şehir denizden de muhasaraya alınacağından Gelibolu başta olmak üzere Marmara'daki tüm tersanelerde; kadirgalar, fustalar, kalyatlar vb. farklı niteliklerde deniz savaşı için gerekli gemiler inşaa edilmiştir. Türkler'in asker sayısının yüzbine yaklaştığı düşünülmektedir ancak bunlardan en fazla onbin kadarı çeşitli ateşli silahlarla ve tüfeklerle donatılmış askeri eğitilmiş birliklerdir. Otuzbin kadar da hafif piyade ve süvari bulunmaktadır. Geriye kalan altmışbine yakın insanın ise cephe arkası görev yapan yardımcı kuvvetler veya gönüllülerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Kuşatmada Osmanlı'ya bağlı devletlerden gelen askerler de katılmıştır. Bilhassa Osmanlı hakimeyetindeki müttefik Sırbistan Prensiliği tarafından gönderilen 1500 kadar Macar, Sırp, Hırvat, Boşnak vb. milletlere mensup madencilerin kale muhasarasında lağımçı birliği olarak görev yaptığı kayıtlara

geçmiştir. Bizans tarafında yapılan hazırlıklar ise öncelikli olarak surları güçlendirme yönünde ağırlık göstermiştir. İstanbul surlarının o döneme göre devasa boyutlarda yüksek, uzun ve kalın olmalarının yanı sıra; su dolu hendeklerle çevrilmiş dışta, ortada ve içte olmak üzere üç kademeli yapısı, muhasarayı güçleştiren unsurlardan en önemlisi olarak görülmektedir. Bizans kuvvetleri surun müdafasında ateşli silahlar, tüfekler ve toplar kullanmışlardır. Bizans yönetimi asırlardır yaptığı en iyi şeyi yani şehir-sur-kale savunmasını yapmak için müttefik ülkelerin askerlerinden de faydalanmıştır. Venedik ve Ceneviz'ler bu ülkelerin başında gelmektedir. Bu devletlerin deniz savaşında maharetli olması ve çok sağlam gemilerinin bulunması denizden gelecek saldırılarda Bizans'ın en önemli kozu durumundadır. Osmanlı orduları gerekli hazırlıklarını tamamlamış ve 6 Nisan 1453 günü İstanbul önlerine gelmişlerdir. İlk başta şehrin teslim edilmesi için teklif yapılmıştır. Bizans kralı ise cevaben, şehir çevresindeki heryeri teslim edeceğini fakat "Suriçi'nde" Osmanlı'ya bağlı olmak kaydıyla krallığının devamını istediği yanıtını vermiştir. İki tarafta anlaşmaya yanaşmayınca savaşın başlaması kaçınılmaz olmuştur. 12 nisana kadar geçen günlerde herhangi bir saldırı yapılmamış yalnızca konuşlanma sağlanmıştır. Bu süre zarfında biryandan top dökümü ve gülle yapımı devam etmektedir. Büyük toplar Edirne'den getirilmiş fakat daha küçük toplar kuşatma başladıktan sonra imal edilmiştir. 12 nisanda surlar, başta toplar olmak üzere tüm muhasara silahlarıyla dövülmeye başlanmıştır. Bir hafta süren atışlar ertesinde, 18 nisanı 19'una bağlayan cuma gecesi hazırlıklar yapılmış ve sabah namazı müteakibinde ilk toplu taarruza kalkılmıştır. Bu ilk taarruz tarafların güçlerini ölçme noktasında belirleyici olmuştur. 20 nisanda üç Cıvıvız ve bir Bizans askeri gemisi boğazdaki ablukayı Lodos'un etkisiyle yarararak Haliç'ten içeriye girebilmiştir. Bu olay Türkler'in tarafında ciddi moral bozukluğu yaratmış, müdafilere ise hem moral hem de sarf malzemesi kazandırmıştır. İki haftadır süren muhasaradan olumlu sonuçlar çıkmaması ve son yaşanan olay üzerine, Türk tarafındaki bazı askerler ve yöneticiler sultanı kuşatmadan vazgeçirmek istemişler de başta Akşemseddin olmak üzere Molla Gürani, Zağanos Paşa gibi önemli isimler II. Mehmet'in kuşatmaya devam edilmesi yönündeki isteğine destek çıkmışlardır. Bu arada çok daha önceden planlanan bir operasyon gerçekleştirilmiştir. "Gemilerin karadan yürütülmesi" operasyonu, Rumelihisarı'nın yapımı aşamasında planlanmıştır. Gerekli hazırlıklar tamam olduğundan bir gece içinde seksene yakın geminin Haliç'e karadan indirilmesi

mümkün olmuştur. 23 nisan sabahı deniz savaşında değişen dengeler 20 nisandaki durumun tam tersine gelişmiştir. Bu operasyon sonrası Haliç'teki gemiler hem bir köprü vazifesi görmüş hem de daha zayıf durumda olan surlara top atışı yapabilme imkanı doğmuştur. Kuşatmanın başlangıcından bir ay geçmiş ve Bizans sarf malzemesi, erzak gibi ihtiyaçlarda sıkıntıya düşmeye başlamıştır. Türkler tarafından sıkı ablukaya alınan kente dışardan sevkiyat yapılamamakta ve Türkler son saldırılarını yapmadan önce müdafilerin iyice güç kaybetmesini beklemektedirler. 7-8 mayıs tarihlerinde yapılan saldırılarda surların zayıf noktalarında gedikler açılmış ve iç kısımlara kısmen giren Türk askerleri arkadan fazla destek alamayınca ilerleyememişlerdir. 12 mayısta Tekfur Sarayı tarafına neredeyse başarılı olacak ani bir saldırı yapılmıştır. 16-25 mayıs arasındaki süreçte önemli aşama katetmiş olan lağımçıların açtıkları tünellerden hem surların yıkılması için hem de şehir içine saldırılar gerçekleştirilmiştir. Yine 16-19 mayıs tarihlerinde Haliç'de şiddetli gemi savaşları yaşanmıştır. 25-28 mayıs aralığında top atışları sıklaştırılmıştır. 29 mayıs gecesi şafak sökmeden topyekun son taarruza kalkılmıştır. Tüm muhasara silahları ve askerler aynı ayna şehrin surlarına yüklenmiştir. Biryandan devam eden top ve mancınık atışlarıyla surlarda gedikler açılırken diğer yandan birbuçuk aydır surların altını delik deşik eden lağımçıları, buralara patlayıcıları yerleştirmişler, taarruza geçilince bunları patlatılmış ve surlar yerle bir edilmiştir. Açılan kapılardan yol bulup ilerleyen Türk askerleri, güneşin ilk ışıklarıyla beraber üç aşamalı surları da aşmış şehrin içlerine girmişlerdir. Tüm burçlara Türk bayrakları asılmıştır. Bu şehrin düştüğünün göstergesidir. Bundan sonra savaş Suriçi'nde devam etmiştir. Şehir surları düştükten sonra içeride süren çatışmalar çok kısa sürmüştür. Tarihçilerin rivayetlerine bakıldığında; Türkler'in kayıplarının beşbin, Bizans ahalisinin ise dörtbin civarında olduğu düşünülmektedir. Şehir kılıç zoruyla alındığından askere üç günlük yağmalama hakkı tanınmıştır. Bu yağmanın İslam savaş hukuku dışına çıkmaması için gözetmen çavuşlar görevlendirilmiştir. 29 mayısta askerle beraber şehre giren muzaffer padişah, kısa bir şehir turu yapmıştır. II. Mehmet'in emri üzerine yağmalama kısa kesilmiş ve ertesi gün asker Atmeydanı'na toplanmıştır (Emecen, 2015:294-347).

Fatih Sultan Mehmet Han hazretleri ve yanında başta Akşemseddin hazretleri olmak üzere kortejle şehre girmişlerdir. Bizans ahali de sokaklara dökülmüş ve muzaffer padişahı karşılamışlardır. Bu arada bir grup genç kız elindekileri çiçekleri

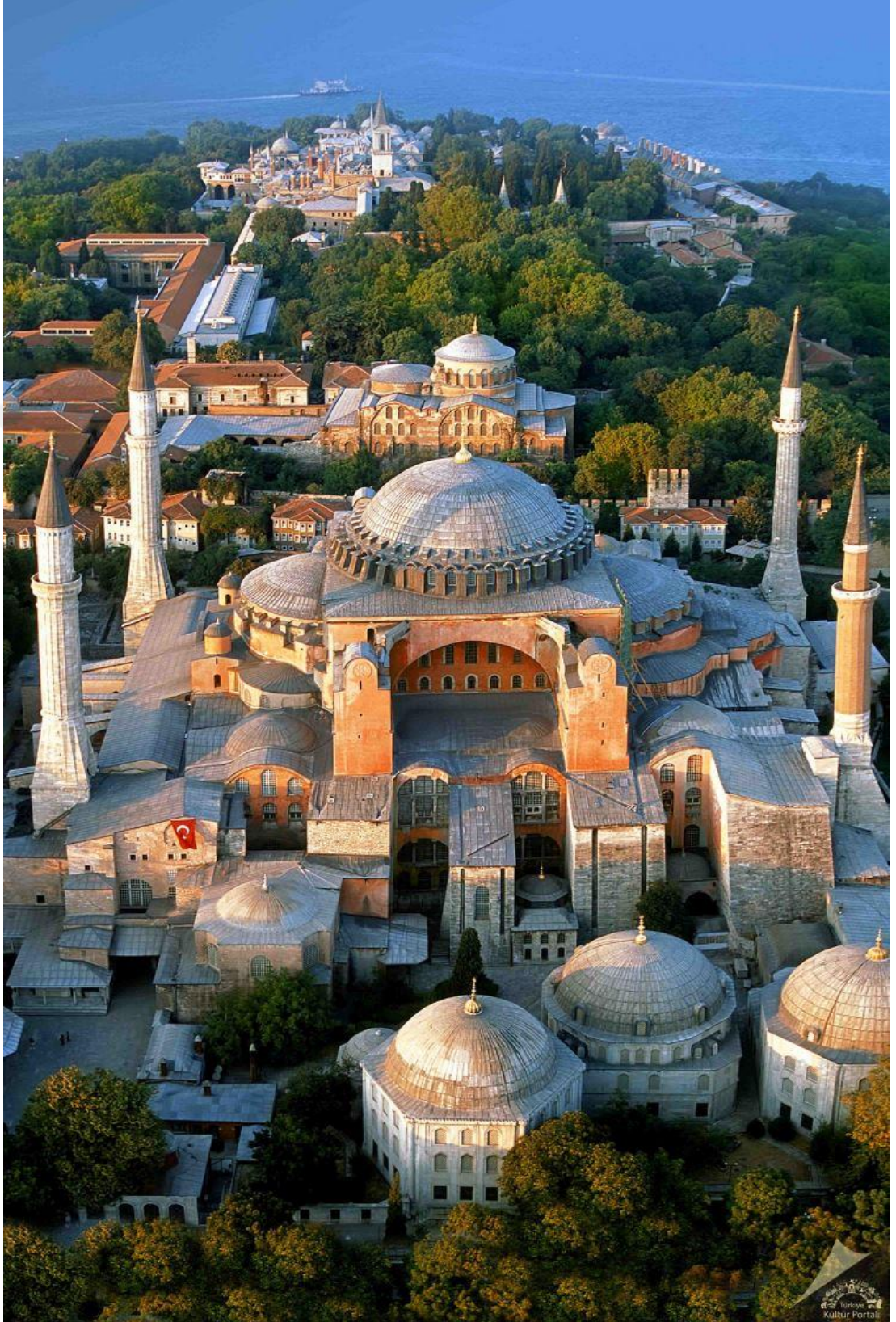
Akşemddin hazretlerini padişah sanıp ona uzatmışlar fakat hazret genç sultanı işaret etmiştir. Fatih bunun üzerine "*Sultan benim ama kendileri hocam, gönül sultanımdır. Karşılamaya ve övgüye layık olan o dur. Siz bu çiçek buketlerini hocama veriniz.*" demiştir. İstanbul'un manevi fatihlerinden Akşemseddin hazretlerinin yanı sıra kortejde en önde Molla Gürani ve Molla Hüsrev gibi zatlarda bulunmaktadır. Bu görüntü Osmanlılar'ın ilime ve alime verdikleri önemi göstermektedir. Kortej beraberindeki ahali ile doğruca Ayasofya'ya devam etmiş, buradaki meydanda bulunan Türk askerleri ve Bizans halkı da korteji karşılamışlardır. Fatih, ilk olarak Ayasofya'nın içine girip incelemeler yapmıştır. Sonra şehrin diğer önemli yerlerini gezmiştir. Bizans'ın yönetim merkezi olan saraya gelince Sadi Şirazi divanından bildiği Farsça bir beyte gönderme yaparak Fatih: "*Bum nevbet mizened ber taremi, Efrasiyab perdedari miküned der kasrı Kayser ankebut.*". Fatih'in okuduğu bu beyti günümüz Türkçe'siyle şöyle açıklayabiliriz: Bakar mısınız kaderin cilvesine; dünyaya kan kusturan Bizans imparatorlarının sarayında nevbet (davul) vurmak için baykuştan başka kimse kalmamış ve saraylarının protokol müdürlüğü de örümceğe kalmış. Fatih bu sözleriyle, ekonomik olarak çok kötü durumdaki Rumlar tarafından Şehirler'in Kraliçesi'nin ve Ayasofya'nın bakımsız bırakıldığı ve harap durumda olduğunu anlatmıştır (Subaşı, 2020:159-161).

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in (a.s) hadisi şerifleriyle müjdelediği şehir olan Konstantiniyye, 670 yılında yapılan ilk seferden 1453'deki son kuşatmasına kadar tarih boyu Müslümanlar'ın hedefinde olmuştur. Hazreti peygamberin müjdelemesiyle Müslümanlar için Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra kutsal şehirler arasına giren Konstantiniyye'yi kutsal yapan yegane şey tabii ki Ayasofya'dır. Nasıl ki Mekke'nin kutsallığı Mescid-i Haram'daki Kabe'den, Medine'nin kutsallığı Mescid-i Nebevi'deki Hz. Muhammed'in (a.s) beytindeki mezarı şerifinden ve Kudüs'ün kutsallığı Mescid-i Aksa'dan geliyor ise İstanbul'un kutsallığı da Ayasofya'dan gelmektedir. Salı günü Şehirler'in Kraliçesi'ne şaşalı bir seremoniyle giren Fatih Sultan Mehmet, doğrudan Ayasofya'yı ziyaret etmiştir. Külliye kapısına kadar atla gelen padişah burada atından inmiş ve Ayasofya'nın içini gezmiştir. Ayasofya'da ilk ezan o gün okunmuş ve namaz kılınmıştır. Fatih Sultan Mehmet, Ayasofya'da Hz. Süleyman (a.s) makamında şükür namazı kılmıştır. Fatih, üç gün sonraki cuma namazı için Ayasofya'nın hazırlanması emrini vermiştir. Üç gün içinde; kible tespit edilmiş, mihrap ve minber yapılmış, freskler kapatılmış, yerlere halılar kilimler serilmiş ve

hülasa Ayasofya cuma namazı kılınabilecek duruma getirilmiştir. İstanbul'da ilk cuma namazı kılınmış ve hakimiyet sembolü olan camiide şehrin Fatih'i adına hutbe okunmuştur. İstanbul'un en büyük mabedi olan katedral Ayasofya, "kılıç hakkı" olarak camiiye çevrilmiştir. Bundan sonra Büyük Camii, Fetih Camii, Ulu Camii isimleriyle de anılmaya başlanmıştır. Fetihten sonra bakımsız halde olan Ayasofya ve külliyesinde tadilat-tamiratlar yapılmış, eski ihtişamlı günlerine dönüştürülmüştür (Arvas, 2018:19-24).

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki anlatılarına göre; Ebu Eyyub el-Ensari hazretleri ve beraberindeki sahabeden bazı zatlar Konstantiniyye'nin ikinci seferki kuşatmasında Roma İmparatoru ile görüşüp Ayasofya'yı görmek istediklerini söylerler. Ayasofya'yı ziyaret eden sahabeler, burada dua ederek Ayasofya'nın İslam mabedi olması için Hz. Allah'a (c.c) yakarırlar. Evliya Çelebi, bu sırada Eyüp hazretlerinin Ayasofya'da namaz kılarak burada ibadet eden ilk Müslüman olduğunu söylemektedir. Evliya Çelebi, Fetihten sonra Fatih'in emriyle yetmişyedi kadar veli zatın Hazreti Eyüp'ü aradıkları ve sonunda Akşemseddin hazretlerinin sahabe efendimizin kabri şerifini bulduğunu aktarmaktadır. Müjdeli keşiften sonra Fatih Sultan Mehmed Han hazretleri buraya; türbe, camii, medrese, han, hamam, aşevi, çarşı, pazar vb. yapılar inşaa ettirmişlerdir. II. Mehmet'in padişahlığının ilk yılında Konstantiniyye'de güçlü bir deprem olmuştur. Depremde Ayasofya ciddi etkilenmiş ve kuzey yönüne doğru devrilecek hale gelmiştir. Sultan Mehmed, Bursa Ulu Camii'nin ve Edirne Eski Camii'nin mimarı Ali Neccar'ı görevlendirmiş ve Ayasofya'yı tamir etmesini emretmiştir. Bizans kralı da çaresiz teklifi kabul etmiştir. Mimar Ali Neccar katedralin dört bir tarafına dört büyük set ayak yapmış birinin içine de ikiyüz ayaklık minare yolu için merdiven çıkmıştır. Mimar Edirne'ye dönünce Ayasofya'yı sağlamlaştırdığını ve minaresinin temelini de attığını sultana bildirmiştir. Fetih'ten sonra aynı temele, eski tarz tuğladan altı yivli ve şerefeli bir minare inşaa edilmiştir. Daha sonra 1573-74 yıllarında Sultan III. Selim Fatih'in yaptırdığı minareden daha kısa çok daha süslü bir minare yaptırmıştır. Bundan sonra da 1578'de Sultan III. Murad Ayasofya'nın kuzey ve batı taraflarına iki adet nazik birer şerefeli minareler yaptırmıştır. Her minarenin alemleri de yirmişer arşın parlak yıldızlıdır. Ana kubbenin üstündeki alemin boyu ise kubbeye göre elli arşın uzundur. Bu alemler ellibin saf altın ile parlatıldığından iki fersah yerden yüz mil denizden görülmektedirler (Yalçın, 2020:55-64).

Şekil 2.7. Ayasofya Camii Şerifi, Aya İrene, Topkapı Sarayı



(kulturportalli.gov.tr, 2022)

2.2.1. Kılıç Hakkı

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Türk İslam vakıf geleneğini bu şehirde yaşatmış ve harap halde olan kentin imarına koyulmuştur. Türk İslam medeniyetinde; siyasal, sosyal, mimari vb. pekçok alanda temel yapıtaşlarını oluşturan vakıflar sisteminin İstanbul'da da en güzel uygulamaları görülmektedir. Fetihle beraber Roma İmparatorluğu'nun mülkü olan herşey ve heryer kılıç hakkı olarak Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiştir. II. Mehmed, bu mülklerin hepsini vakfetmiştir. Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazı ile beraber, Ayasofya Camii'ni ve külliyesine vakıfa çevirmiştir. Roma döneminde buralar hanedan üyelerine aittirler. II. Mehmed “Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı”nı kurmuş, Ayasofya'nın ilelebet muhafazasını vasiyet etmiş ve cami hüviyetinin devamlılığını şart koşturmuştur.

Şekil 2.8. Fatih Sultan Mehmet Han'ın Vakfiye'si



Vakıflar, kadılık makamı tarafından tescil edilen bir ‘vakıf senedi’ ile ihdas edilmektedir. Vakıf senetleri, padişah dâhil herkes için bağlayıcı hükümler içermektedir. Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı’nın hukuki statüsünü belirleyen 1462 tarihli vakfiye de bu açıdan en önemli belgelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu vakfiye, Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde 2202 (eski 666) numarayla kayıtlı bulunmaktadır. Vakfiyenin Evkaf Nezareti döneminde yapılan suret kaydı ise, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde İstanbul 6. Vakfiye defterinde 46 numarada kayıtlıdır. Aynı vakfiyenin Türkiye Cumhuriyeti döneminde yapılan Latin harfli çevirisi de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde 575 numaralı defterde 82. sayfadan itibaren 46 sıra numarası ile kayıtlıdır. Bu belgede vakfın hayır müesseseleri, hayır şartları, akarları, yönetimi gibi konular detaylı biçimde anlatılmakta ve her vakıf senedinde olduğu gibi bir “vakıf duası” ve bir de “vakıf bedduası” yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmed Han’ın bahse konu vakıf senedinde yer alan bedduasının bir kısmı şu şekildedir:

"Eğer bu hayır müesseseleri yıkılacak olursa, ikinci defa, üçüncü defa ila ahir yeniden inşa oluna... Bütün bu şerh ve ta'yin eylediğim şeyler, tesbit edilen şekilde ve vakfiyede yazılı haliyle VAKIF olmuştur; şartları değiştirilemez; kanunları tağyir edilemez; asılları maksatları dışında bir başka hale çevrilemez; tesbit edilen kuralları ve kaideleri eksiltilemez; vakfa herhangi bir şekilde müdahale Allâh'ın diğer haramları gibi haramdır. Kim ki, bozuk teviller, hurafe ve dedikodudan öteye geçmeyen bâtil gerekçelerle, bu vakfın şartlarından birini değiştirirse veya kanun ve kurallarından birini tağyir ederse; vakfın tebdili ve iptali için gayret gösterirse; vakfın ortadan kalkmasına veya maksadından ve gayesinden başka bir gayeye çevrilmesine kast ederse, vakfın temel hayır müesseselerinden birinin yerine başka bir kurum ikame eylemek ve vakfın bölümlerinden birine itiraz etmek dilerse veya bu manada yapılacak değişiklik veya itirazlara yardımcı olur yahut yol gösterirse; veya şer'-i şerife aykırı olarak vakıfda tasarruf etmeye azm eylerse, mesela şeri'ata ve vakfiyeye aykırı ferman, berat, tomar veya ta'lik yazarsa veyahut tevliyet hakkı resmi yahut takrir hakkı resmi ve benzeri bir şey talep ederse, kısaca bâtil tasarruflardan birini işler yahut bu tür tasarrufları tamamen geçersiz olan yazılı kayıtlara ve defterlere kaydeder ve bu tür haksız işlemlerini yalanlar yumağı olan hesaplarına ilhak ederse, açıkça büyük bir haramı işlemiş olur, günahı gerektiren bir fiili irtikâb eylemiş olur. Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti üzerlerine olsun. Ebeddiyyen Cehennemde kalsınlar, onların azapları asla hafifletilmesin ve onlara ebediyyen merhamet olunmasın. Kim bunları duyup gördükten sonra değiştirirse, vebali ve günahı bunu değiştirenlerin üzerine olsun. Hiç şüphe yok ki, Allâh her şeyi iştir ve her şeyi bilir (Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi, 2/181)."

(www.ayasofyacamii.gov.tr, 2022)

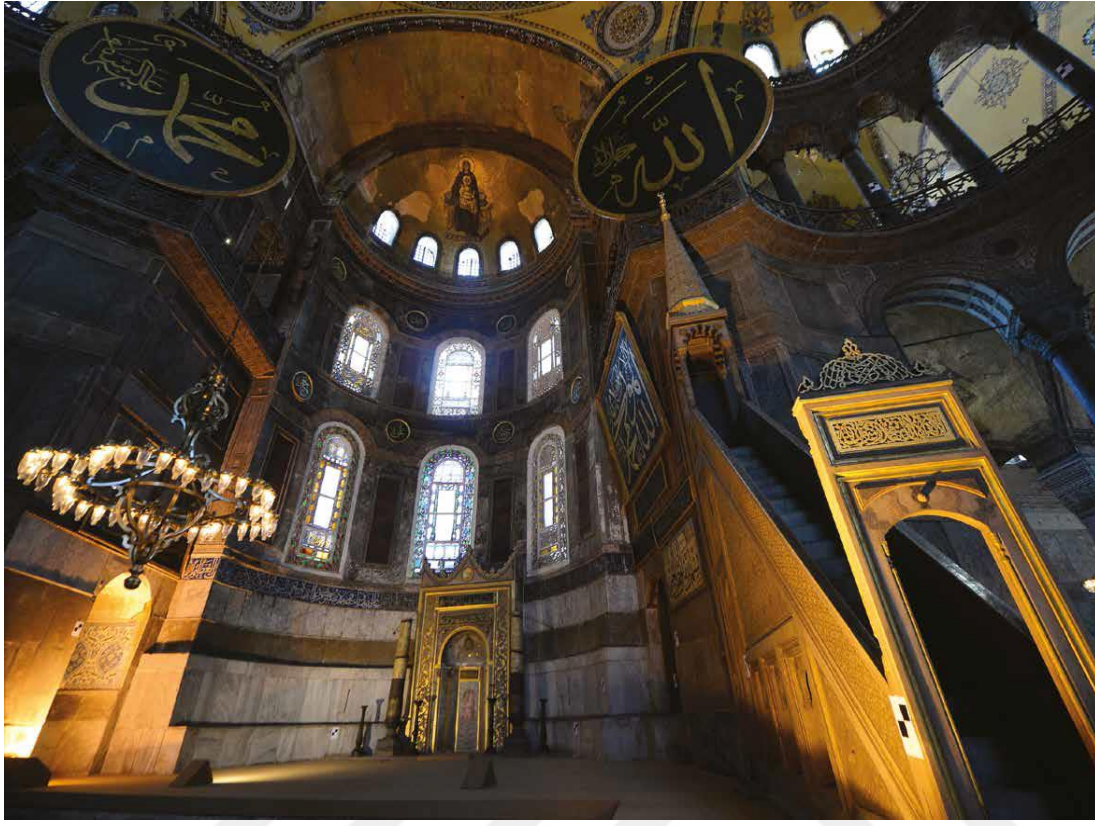
Sultan II. Mehmed, tahta çıkışından iki yıl sonra Konstantinopolis'i 21 yaşında fethederek "Fatih" ünvanı almıştır. Bu olay kökenleri M.Ö. 5. asra dayanan kadim imparatorluğun tarih sahnesinden silinmesidir. Fakat bu bir son değil yeni bir başlangıçtır. Çünkü Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'nda özümsemiştir. Osmanlılar doğu ve batı imparatorluklarının sentezi olarak yönetim anlayışlarını sürdürmüşlerdir. Selefleri tüm imparatorlukların geleneklerini yaşattıkları ve olanı muhafaza edip üzerine koyarak geliştirdikleri için dünyada gelmiş geçmiş en önemli imparatorluk olmuşlardır. Yani Osmanlı Roma'yı yıkmamış üzerine kendi imparatorluğunu inşaa etmiştir. Müslüman Türk Osmanlılar'ın devletleri bir imparatorluk olurken Orta Çağ kapanmış ve Yeni Çağ açılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk imparatoru da Fatih Sultan Mehmet'dir.

O artık sultan olduğu kadar kayzer de olmuştur. İmparator Fatih Sultan Mehmed, dünyada konuşulan altı dili anadili derecesinde bilmektedir. Homeros'un destanlarının Romalı'lar açısından önemi haizdir. Fatih bu destanları yüzeysel bir okumadan öte gerçekten bir Romalı gibi anlamıştır. 1463'te Troya'yı ziyaret ettiğinde şöyle demiştir: *"Allah bana biz Asyalılar'a yaptıkları zalimliklere karşılık bu şehrin ve sakinlerinin öcünü alma hakkını bahşetti."* Fatih kendini tanıtırken iki denizin ve üç kıtanın hakimi olarak takdim etmiştir. Onun döneminde bu sınırlara ulaşılmasa da bu bir vizyon, misyon, bir mefkure bir ideal olarak torunlarına miras kalmıştır. Fatih fetihden sonra Ayasofya'yı camiiye çevirirken katedral dönemindeki iç süslemelerine asla zarar vermez. Ayasofya'nın sadece göz hizasındaki mozaikler, freskler perdeyle kapatılmış daha sonraları I. Mahmud zamanında ince bir sıvayla zarar vermeden örtülmüştür (Olgunlu, 2019:73-78).

Ayasofya'da, namaza engel teşkil etmeyecek, namaz kılarken direk bakışla dikkat çekmeyecek iç süsleme sanat eserlerine hiçbir müdahale yapılmamıştır. Zira İslam'da resim haram değildir. Resim ve heykel sanatları Putperestliği andırdığından yalnızca bir dönem yasaklanmıştır. Günümüzde böyle bir tehlike de kalmamıştır. Ayrıca göz hizasının yukarısında resim ve heykel olan yerde namaz kılınabilmektedir. Fatih Sultan Mehmet, dinlere ve milletlere bütüncül yaklaşımıyla Müslümanlar'ın lideri olduğu gibi aynı şekilde zaman içerisinde Ortodoks Hristiyanlar'ın da lideri konumuna gelmiştir. Çok dili iyi konuşan imparatorun, Boşnaklar'a yaptığı Boşnakça konuşmasından sonra bu milletin Müslümanlığı tercih ettiği söylenmektedir.

Fethin sembolü İstanbul'un Selahattin camiisi Ayasofya'ya Fatih, medrese yaptırmıştır. Meşhur matematikçi Ali Kuşçu bir dönem bu medresede ders vermiştir. Fatih'in oğlu II. Bayezid, Ayasofya'nın kıvıll renkli tuğla minaresine yaptırmıştır. Ayasofya Camii Kebiri'nde mihrabın yanlarındaki iki dev şamdan, Kanuni Sultan Süleyman'ın Budin seferinde buraya getirilmiştir. onun oğlu Sultan Sarı Selim, Ayasofya'nın duvarlarını güçlendirmiş, istinat duvarları ekletmiş ve iki minare yaptırmıştır. II. Selim Han Ayasofya haziresinde Mimar Sinan'a yaptırdığı türbede metfundur. Ayasofya külliyesine de iki medrese inşaa ettirmiştir. III. Murad Han zamanında; minber, hünkar mahfili, vaaz kürsüsü, müezzin mahfilleri eklenmiştir. Yine III. Murat da kendisine burada türbe yaptırmıştır. Ayasofya'nın haziresinde toplamda beş Osmanlı İmparatoru'nun kabirleri bulunmaktadır. II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed kendi yaptırdıkları türbelerde metfundurlar. Sultan İbrahim ve Sultan I. Mustafa da aynı türbede bulunmaktadırlar. Bu türbelerin yanında yine şehzade türbeleri de bulunmaktadır. Daha sonraları Sultan I. Mahmud Ayasofya haziresinde, Hünkar Kasrı'nı inşaa ettirmiştir. Mahmud Han ayrıca, bir şadırvan, bir sıbyan mektebini ve bir de kütüphane yaptırmıştır. I. Mahmud, Cağaloğlu'nda yaptırdığı çiftte hamamın gelirini kütüphaneye vakfetmiştir. Ayasofya'ya bitişik nizamla bir aşevi yaptırmıştır. Bu yapılan eklemelerden daha da önemlisi Ayasofya'ya yapılan güçlendirmelerdir. Fetholunduğunda dokuz asırlık bir yapı olan Ayasofya geçirdiği depremlerin de etkisiyle ciddi tahribata uğramış haldedir. Latin ve Haçlı istilalarından sonra belini doğrultamayan kadim Roma İmparatorluğu; Türkler'in de hem Anadolu hem de Rumeli'ni yurt tutmalarıyla, Bizans'a sıkışmış bir şehir devletine dönüşmüştür. Bu devirde Ayasofya'ya yeterli bakım yapılamamıştır. Eğer Mimar Sinan gibi bir deha gelmiş olmasaydı, Ayasofya geçmişte olduğu gibi yıkımlar yaşayacak ve günümüze Roma İmp. döneminde yapılmış haliyle ulaşamayacaktır. II. Selim zamanında Mimar Sinan'ın yaptığı kalın minareler ve payandalar sayesinde Ayasofya ayakta durmaktadır. Eğer bu minareler yıkılırsa, Ayasofya'nın kubbesi de bu minarelerle beraber çökmesi işten bile değildir (Arvas, 2018:53-58).

Şekil 2.9. Ayasofya Camii Şerifi Mihrap ve Mimber'i



(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2020)

Mihrabın her iki yanında Kanuni Sultan Süleyman'ın Budin Seferi'nden dönüşte getirip camiiye hediye ettiği dev şamdanlar bulunmaktadır. Apsis kısmındaki küçük kubbede, Hz. İsa'yı bebek iken (a.s) Hz. Meryem'in (a.s) kucağında tasvir eden mozaik görülmektedir. Kible yönündeki küçük kubbenin etrafındaki kolonlar üzerinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yağlı boya ile yaptığı Hz. Allah (c.c) ve Hz. Muhammed (s.a.v) lafızlarının bulunduğu devasa tablolar yer almaktadır.

Fatih döneminden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nda her dönemde Ayasofya'nın öncelikli olarak onarımları yapılmış ardından külliyesine eklemeler yapılmıştır. Padişahlar dönemlerinin en iyi mimarlarını ve mühendislerini ulu mabedin hizmeti için görevlendirmişlerdir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda her şeyin yazılı kaydı olduğu gibi Ayasofya için yapılan tüm harcamaların da kaydı tutulmuştur. Günümüzde de arşivlerden bu bilgilere erişilebilmektedir.

Devleti Ali Osman devrinde Ayasofya'nın geçirdiği en kapsamlı ve en masraflı onarımlar Sultan Abdülmecid Han devrinde olmuştur. Gelirleri Ayasofya'ya

vakfedilen yerler bu onarımları karşılayamamış ve hazineden yardım alınmıştır. Yapılan tamiratların neler oldukları ve masrafların tutarları da yine kaydedilmiştir. Abdülmecid Han devri onarımlarını farklı kılan en önemli taraf ise iyi durumda olmayan Osmanlı İmp. ekonomisi için çok masraflı olmalarının yanı sıra çok uzun sürmeleri olmuştur. Abdülmecid Han, tahta çıktığı ilk yıl 1839'da Ayasofya için seferber olmaya başlamıştır. 1847'ye kadar yapılan işlemleri yeterli görmemiş olmalıdır ki bu yıl Fossati namında bir mimarla Ayasofya onarımları için anlaşmıştır. Aslen İsviçre'nin bir İtalyan kantonundan olan Gaspare ve Giuseppe Fossati biraderler, İstanbul'daki Rus elçilik binasının yapımıyla ünlenmişlerdir. Abdülmecid Han'ın çok yüksek meblalar ödeyerek görevlendirdiği bu mimarlar 1847-1851 yılları arasında Ayasofya'da teşekküllü bir onarım yapmışlardır. Ulu camii 1847-1849 yılları arasında ibadete kapatılmıştır. Fossati onarımları sırasında Ayasofya'nın büyük kubbesinin göbeğine, Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından Nur Suresi'nin 35. Ayeti (Allah göklerin nurudur.) celi sülüs hat ile yazılmıştır. Yine Hünkar Başımamı İzzet Efendi, Ayasofya'nın duvarlarını süsleyen Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin isimlerinin yer aldığı dev levhaları yapmıştır (Diker, 2010:71-75).

Şekil 2.10. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yaptığı camii yazı takımı.



(Özcan, 2020:11)

Şekil 2.11. Cennetin Kubbesi (Mustafa Cambaz)



(mustafacambaz.com, 2022)

Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından celi sülüs hat ile yazılan Nur Suresi'nin 35. Ayeti (Allah göklerin nurudur.) kubbenin göbeğinde yer almaktadır. Kubbenin dört bir yanında Roma döneminden kalma dört büyük meleğin tasvirleri bulunmaktadır.

Şekil 2.12. Ayasofya'nın 20. Yüzyıl'da Dıştan Görünümü (Fotoğraf: Miralay Ali Rıza Paşa 1880-1907)



(loc.gov, 2022)

Ayasofya, Roma İmparatorluğu zamanında eşi benzeri olmayan bir yapıdır. Doğu Roma'nın erken dönemlerinde yapılmış olsa da ileriki dönemlerde kimse onu geçmek biryana taklit dahi etmeye yeltenememiştir. Fakat bu anlayış Türkler'in İstanbul'u fethiyle kırılmıştır. Kadim mabede hakettiği değeri vermekle beraber Osmanlı İmparatorluğu, selefi Selçuklu İmparatorluğu gibi her alanda olduğu gibi mimaride de geleneği devam ettirmenin yanı sıra hep üzerine koyarak ilerleme anlayışını benimsemiştir. Ayasofya'nın hemen yanında yer alan Sultan Ahmet Camii ve İstanbul'un bir diğer tepesine inşaa edilen Süleymaniye Camii, şehirlerin kraliçesinin silüetinde remizleşmiş yapılardır. Bilhassa fetihten sonraki ilk asırda Ayasofya, Türkler için mimaride bir "kızıl elma" olmuştur. Nitekim Mimar Sinan, ki değil devrinin tüm zamanların şüphesiz en dahi adamlarında biridir, Osmanlı İmparatorluğu'nu mimari olarak en üst noktalara çıkararak kızıl elmaya ulaştırmıştır. Koca Sinan'ın "ustalık eserim" diye nitelendirdiği Selimiye Camii hususen kubbe mimarisinde çığır açmıştır. Ayasofya'nın da günümüze ulaşabilmesi Mimar Sinan'ın dehası sayesinde mümkün olmuştur. Sinan devriyle beraber Roma mimarisini

sollayan Osmanlılar'da, bundan sonraki hedef Mimar Sinan'ı geçmek olmuştur. Dünyadaki en meşhur yapılardan biri olan Tac-Mahal Camii Mimar Sinan'ın talebeleri tarafından inşaa edilmiştir. Hele hele camiilerdeki Sinan ekolü günümüze değin ulaşmıştır. Son olarak Payitaht'ın bir diğer tepesine aynı tarzda inşaa edilen Çamlıca Camii, Türkiye Cumhuriyeti'nin İstanbul'a attığı imza olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'de selefleri olan imparatorluklar gibi geleneği geliştirerek geleceğe taşıma anlayışına kavuşmuştur. Maalesef ki bu geç kalınmış bir idraktır. Çünkü Osmanlı İmp.'nun son yılları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin neredeyse günümüze değin gelen sürecinde, geleneğinden kopmuş ve üstün olduğu halde kendini aşağılamayı seçen bir anlayış benimsenmiştir. Daha doğrusu bu anlayış "Batılılar" tarafından aydın kisvesine büründürülmüş hainlere telkin edilmiştir. "Stockholm Sendromu" olarak da adlandırılan bu "celladına aşık olma" hali son iki asırdır Türk İslam Medeniyeti'nin her alanda ilerleyişinin önüne engel olarak çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında siyasal ve sosyal olarak "reddi miras" yapar gibi gelenek düşmalığı yapılmasının yanı sıra, dine ve millete düşmanlık besleyip "Batıyla" iş tutan hainler başta Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi hadisesi olmak üzere pekçok camiilerin ve tarihi yapıların tahrip edilmesi, amacı dışında kullanılması ve tamamen yıkılması gibi zarar verici faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Şekil 2.13. Halife Aldülmecid Efendi'nin Cuma Selamlığı



(Güney, 2020:109)

2.3. Müze Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu 19. asırda askeri gücünü ve iktisadi dengelerini iyice kaybetmiştir. Batıda İngiliz-Yahudi mimsiz medeniyetinin öncülük ettiği Sömürgecilik Dönemi ve ardından gelen Sanayi Devrimi, Frenk diyarlarındaki devletleri dünya siyasetini kontrol etme derecesinde güçlendirmiştir. Sömürgeciliğin ve Sanayi Devrimi'nin serdümeni İngiltere'nin, "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" sıfatıyla adlandırılmaya başladığı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu ise batılılar tarafından ne yazık ki "hasta adam" olarak nitelendirilmiştir.

Osmanlı'da 18. yüzyılın sonlarından itibaren batı tarzı ıslahatlar başlamış ve 19. yüzyılda şiddetini giderek arttırmıştır. Devletin siyasi, askeri, sosyal ve iktisadi yapısında yapılan değişiklikler maalesef bu alanlardaki ilgili kurumları yozlaşmaktan kurtaramamıştır. Nihayetinde köhneleşen ve iş göremez hale gelen kurumlar lağvedilip yerine batı tarzı işleyişle çalışacak kurumlar getirilse dahi hasta adama pansuman tedbirler fayda etmemiştir. Sömürgeci İmperyalist devletlerin karşısında Kapitalizm'e taban tabana zıt bir imparatorluk yapısına sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun başta maliyesi iflas ettirilmiştir. 18. ve 19. asırlarda Ruslarla yapılan bitmek bilmeyen savaşların yanısıra bir de Balkanlar'daki Ortodoks milletlerin Devlet-i Ali'ye karşı bağımsızlık amacıyla ayaklanmaları kadim imparatorluğu zor durumda bırakmıştır.

Osmanlı İmp. 18. asrın ikinci yarısından sonra Rus İmp. ile girdiği mücadelelerden kahir ekseriyet mağlup ayrılmıştır. Bunun neticesinde Karadeniz'in doğusundan batısına kadar Ukrayna, Gürcistan, Moldova vb. tüm kuzey topraklarını kaybetmiştir. Ardından Balkanlar'da ilk olarak 1830'da Yunanlı'lar bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu ayrılış sonrası başlayan akımı dizginlemek için yapılan Sultan 2. Mahmut dönemi ıslahatlarının devamı olarak halefi Sultan Abdülmecit de pek çok ıslahatlarda bulunmuştur. 1839'daki Gülhane Hattı Hümayunu daha çok bilinen adıyla Tanzimat Fermanı bu ıslahatlar içerisinde şüphesiz en önemlisidir. Osmanlı İmp. ve Rus İmp. arasında 1853 yılında başlayan Kırım Harbi sonrasında Sultan Abdülmecit bir ferman daha yayınlamak zorunda kalmıştır. 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı, bilhassa gayrimüslimleri ilgilendiren kararlar içermektedir. Islahat Fermanı da Balkan Ortodoksları'nı Ruslar'dan uzak tutmak maksadına matuftur.

Rus İmp.'nun Balkanlar'da g tt    en önemli siyaset, dini ve milli değerleri kullanarak uygulamayı ama ladan  Panslavizm'dir. Ruslar'ın Panslavizm'den ama ladan  Ortodoks Slavlar'ı Osmanlı'dan koparmak ve kendi hakimiyetlerine almaktır. 19. yy.'da Tanzimat ve Islahat Fermanları başta olmak üzere alınan tedbirler, hem Anadolu'daki hem de Balkanlar'daki gayrimüslimlerin Devlet-i Ali'ye bağlılıklarını sürdürmelerini amacını sağlamaya yönelik olmuş ve kısmen de olsa başarılı olmuşlardır.

1876'da Sultan Abdülaziz'in yerine önce V. Murat tahta çıkmıştır. Kısa bir süre tahtta kaldıktan sonra akli dengesi bozuk olduğundan ötürü yerine kardeşi Sultan 2. Abdülhamit geçirilmiştir. II. Abdülhamit Han Kanuni Esasi'yi yürürlüğe koymuş ve I. Me rutiyeti ilan etmiştir. Anayasal Monar i olarak adlandırılabilen bu idare sisteminde meclis yasama işlevini görürken yürütmeyi padişah üstlenmiştir.

Fakat 93 Harbi'nin patlak vermesi bütün dengeleri de i tirmi tir. Osmanlı ve Rus imparatorlukları arasında 1877-1878 yıllarında gerçekleşen savaşlara Osmanlılar, Rumi 1293 yılında olundu undan 93 Harbi demişlerdir. Ruslar doğuda Ermeni, Gürcü vb. Ortodokslar'la beraber hareket ederlerken, batıda tüm Balkan Ortodokslar'ı da Ruslar'ın yanında Türkler'e karşı sava mı lardır. 93 Harbi neredeyse bir Müslüman - Ortodoks sava ına d n  m  t r. Osmanlı tabaası dinda larını yanına alan Ruslar, batıda Edirne'yi geçmiş Yeşilköy'e kadar ilerlemiş Osmanlı İmp.'nun ba  ehri İstanbul'un kapılarına dayanmıştır. Ruslar doğuda ise Erzurum'a ula mı lardır. Osmanlı İmparatorluğu tarihinde ilk kez bu derece zor duruma d  m  t r. Ayastefanos ate kes ve barış antlaşması imzalanmış ve Osmanlı çok ağır şartları kabul etmek durumunda kalmıştır. Balkanlardaki milletler bağımsızlıklarını ilan etmişler ve Erzuruma kadar olan doğu illeri Ruslar'a bırakılmıştır. Batılı imperyalistler ise Türk topraklarını Ruslar'a yaretmek niyetinde değillerdir. Bu vesileyle yapılan Berlin Antlaşması ile Ayastefanos'un ağır şartları hafifletilmi tir. Bu son darbe Osmanlıyı yıkacak kadar sarssa da yıkılmak üzere olan kadim imparatorluk, Sultan II. Abdülhamid'in siyasi dehası sayesinde kırkyıl daha ayakta kalabilmi tir.

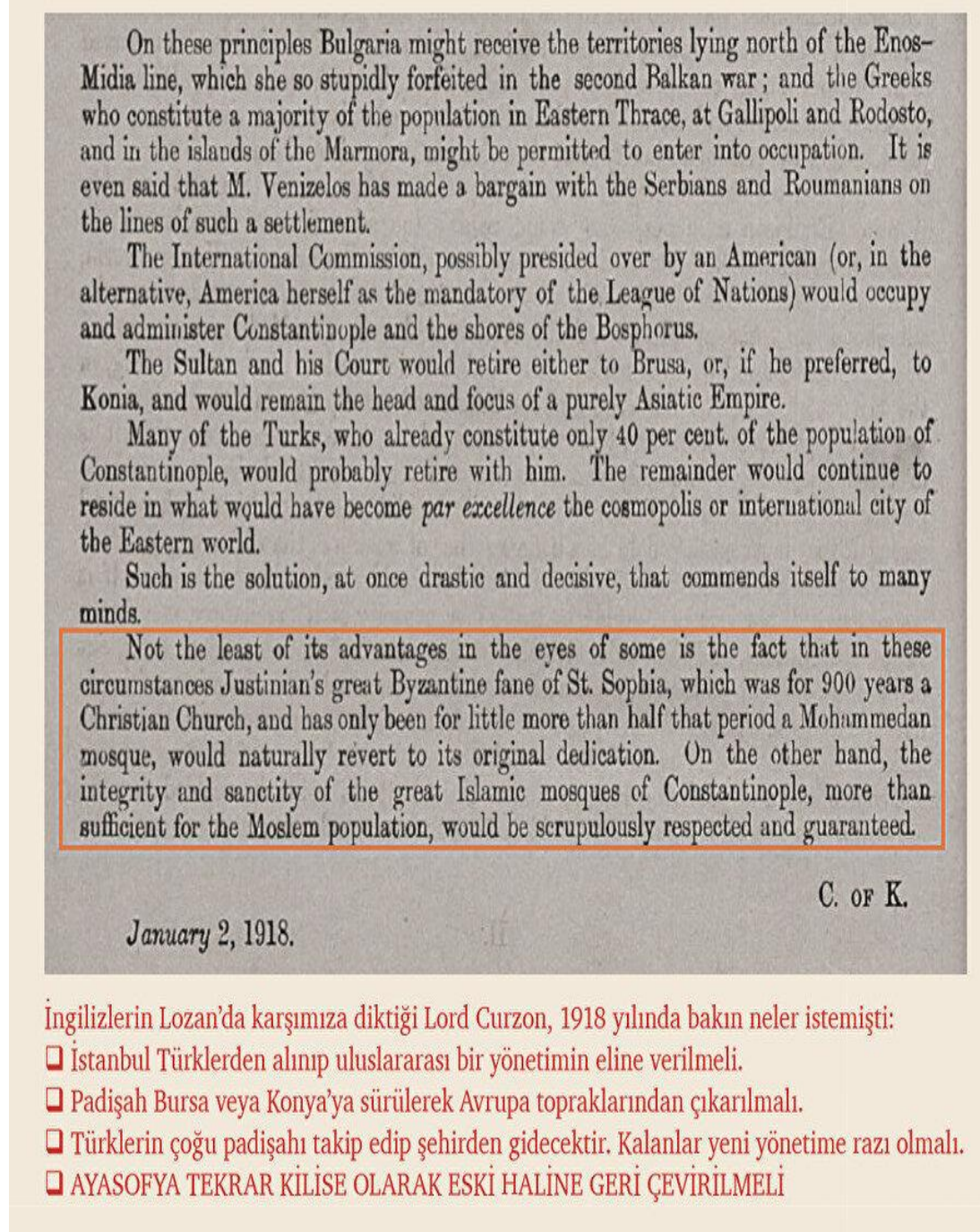
Böyle zor dönemlerde dahi Ayasofya ve çevresine ihtiyaca binanen yeni yapılar eklenmiş ve bakım onarımları aksatılmamı tır. Ayasofya Bizans'ın son dönemlerinde olduğu gibi köhne bir duruma d   r lmemi tir. Fakat Ortodokslar'ın Ruslar

öncülüğünde Balkanlar'da devletler kurması hem de yurt içindeki gayrimüslimlere verilen ayrıcalıklar neticesinde Türkler'in zayıf düştüğü bu yıllarda Hristiyanların Ayasofya'yı Kilise'ye dönüştürme hayalleri perçinlenmiştir.

1888 yılında Osmanlı tebaası bir Rum II. Abdülhamid Han'a mektup yazarak Ayasofya'nın kiliseye dönüştürülmesi ve Rum azınlığa verilmesi yönünde istekte bulunmuştur. Bu istek gayrimüslim tebaanın Osmanlı'da ne kadar rahat yaşadığının bir göstergesidir. O denli rahattırlar ki hakim bir milletten en kutsalını isteyecek kadar ileri gidebilmektedirler. Rum vatandaşın mektubu gönderdiği kişi de dikkat çekicidir. Sultan Abdülhamid ki istibdatçı olarak yaftalanıp sıkı yönetimiyle eleştirilmiştir. Acaba Abdülhamid Han sıkı siyasetini uygulamamış olsaydı daha ne gibi girişimlerde bulunabilirlerdi. Nitekim II. Abdülhamid'in 1909'da tahttan indirilmesinden sonra imparatorluk siyaseten ciddi zayıflamış, otorite boşluğu oluşmuş ve yönetim, önceleri Jöntürk'ler olarak adlandırılan batıcı idarecilerin eline geçmiştir. Jöntürkler, Avrupa'daki ecnebi devletler eğitim için gönderilen öğrencilerdir. II. Abdülhamid'i tahttan indiren bizzat onlardır. İşte onlardan birisi olan II. Abdülhamid'in sarayında da hekimlik yapmış tıp doktoru Cemil Topuzlu 1912'de İstanbul belediye başkanı olmuştur. İstanbul'un çehresini batılı tarzda değiştirmek isteyen Topuzlu, Ayasofya'nın önünde genişçe bir meydan açmak istemiş ve bunun gerçekleşmesi için de pekçok tarihi yapının yıkılmasını istemiştir. Mesela bunlardan birisi Mimar Sinan yapısı olan Hürrem Sultan Hamamı'dır. Görüleceği üzere devlet yönetimi, zihniyet olarak art niyetli olan gayrimüslim tebaadan Osmanlı İmparatorluğu'na daha da düşman bir zümrenin eline geçmiştir. Şaşmamak gerekir ki Cemil Topuzlu 1. Cihan Harbi'nde ülkeyi terk etmiş ve Kurtuluş Savaşı kazanılıp işler rayına oturduktan sonra ancak geri gelmiştir. Maalesef ki bu şahsın ismi İstanbul'un kültür hayatında son derece etkin bir açık hava tiyatrosuna verilmiştir. İngilizlerin İstanbul'u işgal ettikleri yıllara gelindiğinde İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon yaptığı konuşmalarda Ayasofya'nın Kilise olduğunu vurgulamıştır. Ortodoks tebaayı Osmanlı yönetimine karşı kıskırtan açıklamalar yapmıştır. İstanbul'daki art niyetli bazı Ortodokslar bu İngilizler'den cesaret alarak Ayasofya'yayı kiliseye dönüştürmek amacıyla mabede, çan ve haç takmaya yeltenmişlerdir. Bu kalkışmalar üzerine zamanın padişahı Sultan Vahdeddin, padişahı korumakla görevli özel eğitilmiş birlikleri Ayasofya'ya nöbetçi olarak göndermiş ve Ayasofya'nın Camii statüsünün aksine yönelik herhangi bir girişime karşı vur emri vermiştir. Ayrıca

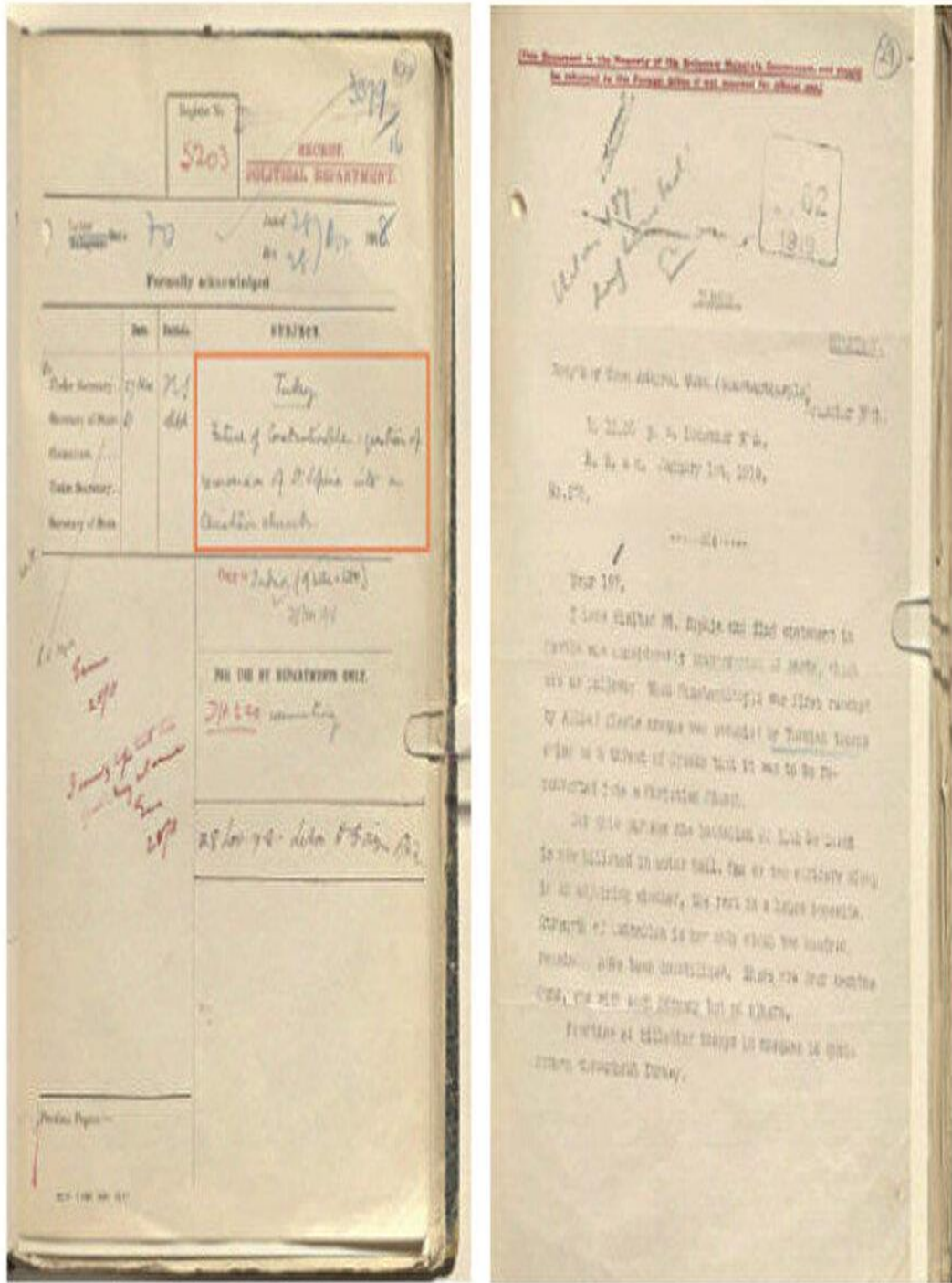
Ayasofya'nın temelleri ve çevresine dinamitler döşenmiş, başedilemeyecek büyüklükte bir isyan veya kalkışma esnasında Ayasofya kaybedilecek olunursa infilak ettirilmesi emredilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Ayasofya sadece bir tarihi eser camii değil, Türkler'in İstanbul'daki hakimiyet sembolüdür (Arvas, 2018:79-85).

Şekil 2.14. Lord Curzon'un İstanbul ve Ayasofya hakkındaki planları.



(gzt.com, 10 Temmuz 2020)

Şekil 2.15. İngilizler'in İstanbul'un işgal yıllarında yaptıkları gizli planlar.



28 Kasım 1918 tarihli gizli belge.
İngiliz devleti Ayasofya'nın tekrar
kilise olmasını tartışıyor

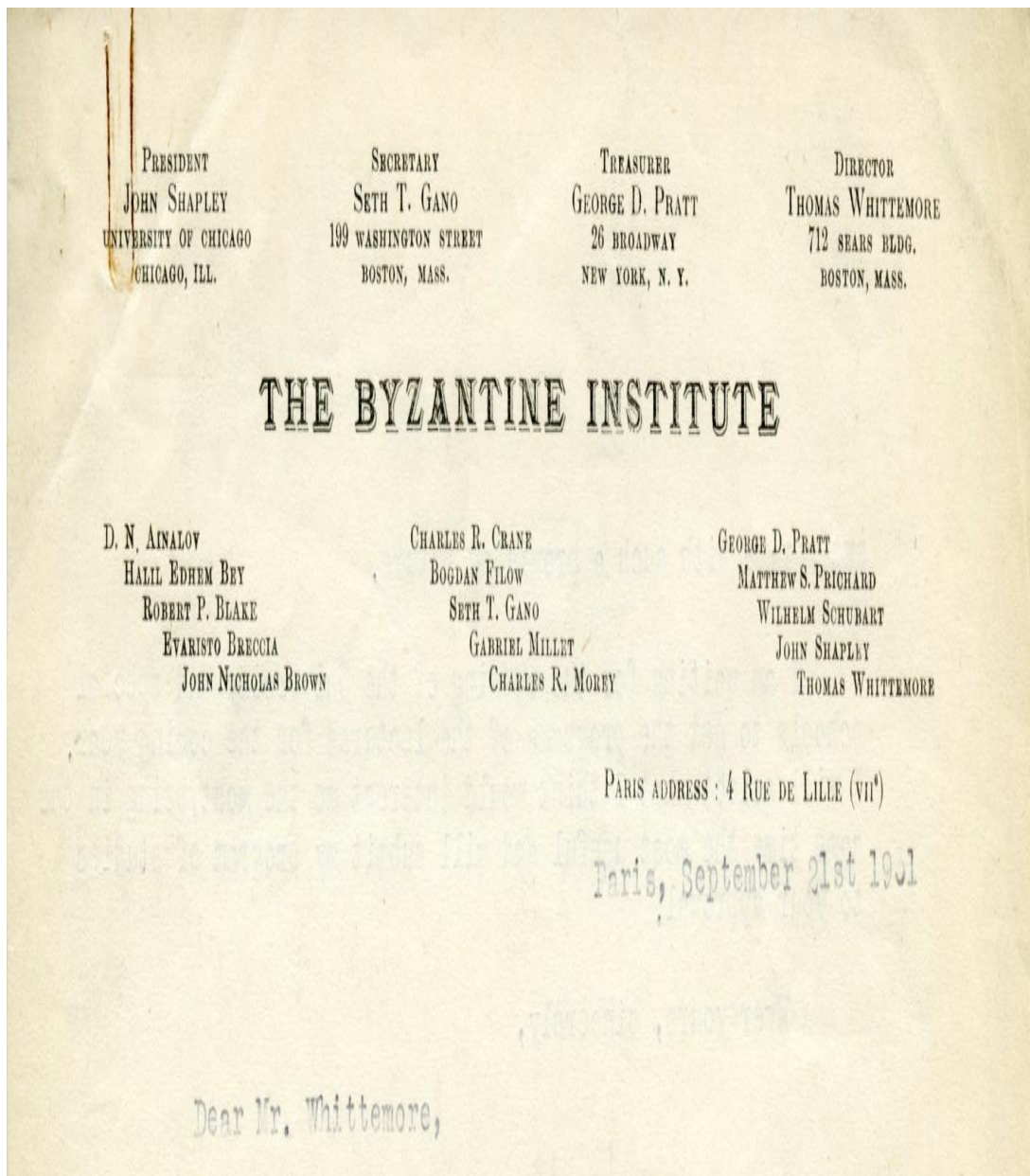
Ayasofya'da 200 Türk askeri
4 makinalı tüfek olduğuna dair
İngiliz belgesi

(gzt.com, 10 Temmuz 2020)

2.3.1. Bizans Enstitüsü: Whittemore'un Ayasofya Restorasyonu

Doğrudan Ayasofya'yı kiliseye çevirmeye yönelik girişimlerin başarılı olamayacağı anlaşılınca dolaylı yoldan Ayasofya'nın statüsünü değiştirme planları yapılmıştır. Burada devreye ABD merkezli bir kuruluş olan Bizans Araştırmaları Enstitüsü girmiştir. Amerika Bizans Enstitüsü 1930 yılında "Bizans'ın sanat eserlerini incelemek, belgelemek, restore etmek ve korumak" amaçlarıyla Thomas Whittemore tarafından kurulmuştur.

Şekil 2.16. Ayasofya'yı restore eden Bizans Enstitüsü'nün destekçileri.



(belgelerlegercektarih.com, 2022)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

T. C.

BAŞVEKÂLET

MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ

Şube :

Sayı : 77195

KARARNAME

Amerikada Boston şehrinde kâin "The Byzantine Institute" namındaki ilim müessesesinin Müdürü olan Mr.T.Whittmore ne İstanbul Müzesinde mütehassıs bir zatın nezaret ve mürakabesi altında Ayasofya Camiinin sıvaları altında kalan muzayıkların meydana çıkarılması ve tetkikat yapılmasına müsaade verilmesi; Maarif Vekâletinin 27/4/93İ tarih ve 962 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 7/6/93İ tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

7/6/93İ

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V.

İsmail

Ad. V.

Adnan Bey

M. M. V.

Reis

Da. V.

S. W.

Ha. V.

H. T.

Ma. V.

M. M. V.

Mf. V.

M. V.

Na. V.

N. V.

İk. V.

İk. V.

S. İ. M. V.

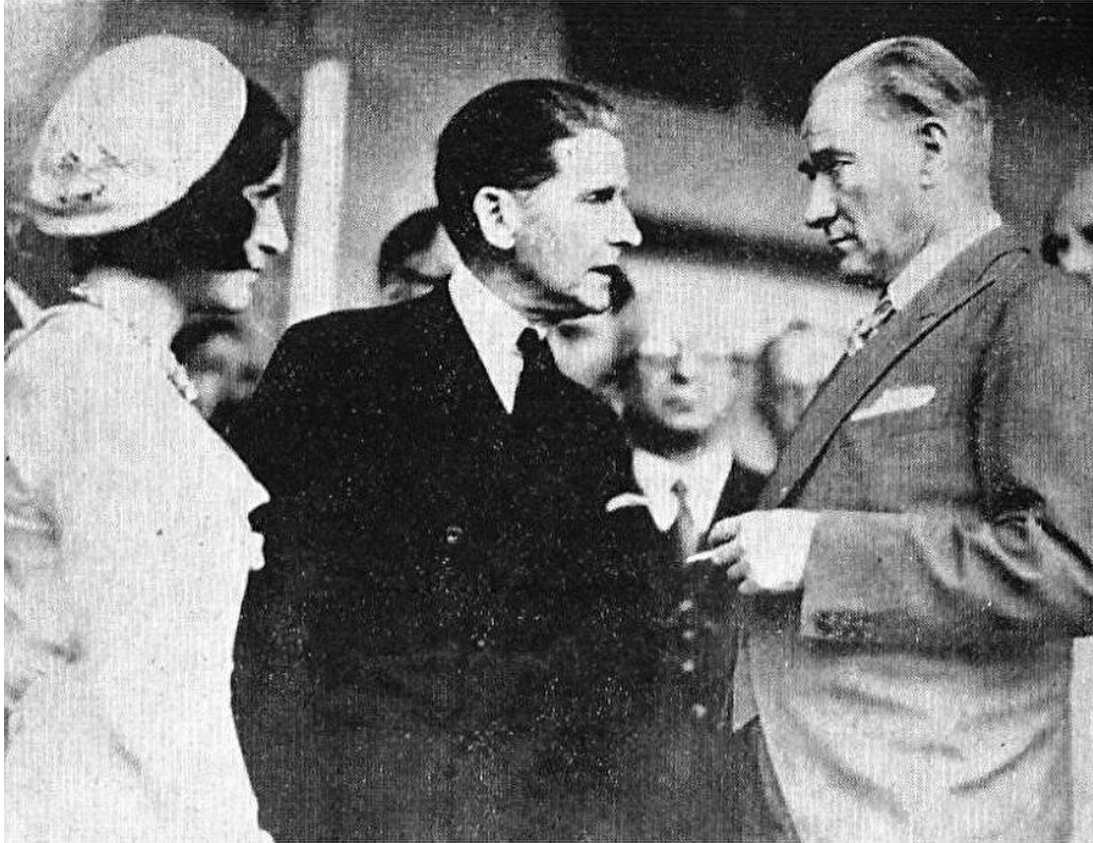
S. İ. M. V.

080 18

Whittemore Ayasofya'ya yönelik girişimlerin başında yer almıştır. Thomas Whittemore Amerika Bizans Enstitüsü adına Ayasofya'daki mozaikleri kaplayan sıvaların kaldırılması işlemi için 1931'de Türkiye Cumhuriyeti hükümetine bizzat resmi başvuruda bulunmuştur. Türk sanat tarihçisi ve Bizantolog Semavi Eyice'nin görüşlerine göre Thomas Whittemore ciddi bir ilim adamı değildir. Whittemore, Rusya'dan İngiltere'ye oradan ABD'ye yüksek zümreden zengin yakın dostları olan birisidir. Yıldırım Oğur'un Türkiye gazetesinde yayınlanan 7 Şubat 2016 tarihli yazısında Thomas Whittemore şöyle anlatılmaktadır:

"Dindar, eşcinsel ve vejeteriyendi. Boynuna doladığı büyük atkılar, şapkaları ve Boston'lu Yankee aksanıyla dikkat çekiyordu. Amerikalı zenginlerden, Rus prenslerine kadar geniş bir çevreye sahipti. Yakın arkadaşları arasında bir portresini de yapan Ressam Henry Matisse, edebiyat eleştirmeni Gertrude Stein da vardı." (Türkiye Gazetesi, 7 Şubat 2016)

Şekil 2.18. Reiscumhur Gazi M. Kemal Paşa ve Thomas Whittemore



(gzt.com, 10 Temmuz 2020)

Öyle ki Thomas Whittemore başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Türk hükümetinin de güvenini kazanmıştır. Tabii ki bu çalışmanın yapılması için verilen

izin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni uluslararası diplomaside, bilimsel çalışmalarda ve kültürel etkinliklerde faal kılmak için atılan bir adım olarak değerlendirilebilir. Daha önce de Fossatiler'e verilen çalışma izinleri de Ayasofya'nın onarımları için faydalı olmuştur. Fakat bu seferki maksat Ayasofya'yı onarmak değil mabedi bir bilimsel çalışma sahasına dönüştürüp müze olmasının önünü açmaktır. Bizans Enstitüsü'nün, destekçilerinin ve Whittimore'un amaçları bu yönde olsa dahi, bu plan Türkiye hükümetinin içinden destek bulamadıkça gerçekleşmesi mümkün olmayan birşeydir. Whittimore Ayasofya'da mozaik çalışmalarını devam ettirirken, temmuz 1934'de maarif vekaletine Abidin Özmen atanmıştır. Vekil Özmen İstanbul'a gelmiş, teftişleri sırasında Ayasofya'yı da gezmiş, çalışmalar ve mozaikleri incelemiş, Camiinin mabed dışındaki kısımlarının perişanlığını görmüş ve bu yerlerin ihya edilip bir müze halinde halka açılmasının faydalı olacağını düşünerek fikrini Atatürk'e açmıştır. Atatürk, konunun bir uzman heyetçe incelenmesini emretmiş, Özmen'in ilk icraatlarından biri Ayasofya'daki çalışmalar hakkında bir kurul oluşturulması olmuştur. İstanbul Müzeleri Müdürü Aziz Ogan kurulun başına getirilmiştir. Kurulda: Tahsin Öz, Efdalettin Bey, Prof. Osman Ferid, Prof. Erckhard Ungar ve birkaç isim daha yer almıştır. Bu heyet maarif vekaletine 1934 ekim ayının sonlarında Ayasofya ile ilgili bir rapor iletmıştır. Raporda tavsiye niteliğinde yer alan maddeler şunlardır:

- 1- Müze olması için Whittimore'un çalışmaları bitmelidir.
 - 2- Bu arada dış kısımlar, kapılar ve pencereler tamir edilmeli, son cemaat mahalli teşhir edilecek hale getirilmeli.
 - 3- Binayı ihata etmişkahve, sundurma, köhne ahşap bina, dükkan, kulübeler yıkılmalıdır.
 - 4- Camiye bitişik kimsesizler yurdu yıkılmalıdır.
 - 5- Avlu tanzim edilerek açık müze yapılmalıdır.
 - 6- Caminin ibadet kısmı ibadete kapatılmalı, buraya Bizans eserleri konularak Bizans Müzesi yapılmalıdır.
 - 7- Ayasofya'nın asırlarca Osmanlı eseri haline getirilmiş olduğu da göz önüne alınarak, caminin uygun biryerine Türk eserleri de teşhir edilmelidir.
- İslam Aleminin gözbebeği bu caminin, ibadethane kısmının da ibadete kapatılarak buranın da müze olması, hem de Bizans Asarı Müzesi olması fikrini ortaya atan işte bu insanlardır! Bu komisyonda bulunan sadece birtek kişi bu fikre itiraz etmiş ve "ibadet

kısımının aynen ibadete açık olması gerektiğinde" ısrar etmiş ve muhalefet şerhi koymuştur. Bu anlayışı gösteren ne hazindir ki, Alman Profesör Erckhard Ungar'dır.

(Yeni Akit, 31 Mayıs 2015)

Bu raporun ardından kasım ayının başlarında, Atatürk ile biraraya gelen Maarif Vekili Abidin Özmen, konuyu açmış ve raporda belirtilen hususları anlatmıştır. Atatürk hemen işe başlanması emrini vermiştir. Ayasofya Camii Evkaf idaresine bağlı bulunduğundan "yani günümüzün vakıflar idaresidir ki Ayasofya bir vakıftır" Abidin Özmen'in sorumluluğunda çalışmalar yürütülecektir. Kasım ayında maarif vekaleti tarafından yayınlanan tezkerelerden sonra bazı soru işaretleri oluşmuştur. O dönem öğrenci olup aynı zamanda bir gazetede muhabirlik yapan Türk siyasetçi ve hukukçu Ziyad Ebüzziya, Maarif Vekili Abidin Özmen ile yaptığı röportajı şöyle aktarmıştır:

"İbadete kapatmak mı? Böyle münasebetsizlik olur mu hiç? Nitekim ben, o sıralarda bir yandan üniversiteye devam ediyordum, diğer taraftan da Zaman Gazetesi'nde Cool gazetecilik yapıyordum. Ayasofya işini inceleyen komisyonun, cami kısmını da müzeye çevirmek teklifinde bulunduğu, Babiâli de duyulmuştu. Komisyonun bu yersiz ve üzücü düşüncesinin, Hükümetçe ne dereceye kadar benimsendiğini öğrenmek üzere, Velid Bey, beni Maarif Vekili ve Dâhiliye Vekiline gönderdi. Abidin Özmen Beyi ziyaret ederek Ayasofya hakkında, Vekaleti'nin tasavvurlarını sordum. Rahmetli Abidin Bey, yukarıya naklettiğimiz tezkerede belirtilenleri tekrarladı. İbadete kapatılmasının söz konusu olup olmadığını sorunca, irkildi ve: "İbadete kapatmak mı? Komisyon çizmeyi aştı. Böyle münasebetsizlik olur mu hiç? Ayasofya Camidir, aynı zamanda da müze olacaktır. Maksud budur." (Yeni Akit, 31 Mayıs 2015)

Yine Ziyad Ebüzziya'nın dönemin Dahiliye Vekili Şükrü Kaya ile yaptığı görüşmede de vekil Kaya'nın, Ayasofya Camii'nin ibadete kapatılmasının mümkün olmadığını ve ibadet bölümünün Bizans Müzesi yapılması fikrine Atatürk'ün fena halde kızdığını söylediğini aktarmıştır. Görüleceği üzere dönemin hükümet yetkililerinin maksatları Ayasofya'nın hem camii hem de bir müze olarak hizmet vermesidir. Hükümetin önde gelenlerinin pekçoğunun fikirleri bu yönde olsa dahi asıl amaçları Ayasofya'yı kilise yapmak olan art niyetli kesimler o günlerde küçük bir tavizin verilmesiyle yine amaçlarına ulaşmış olacaklar ve ilerki tarihlerde fırsat kollayacaklardır. Nitekim Thomas Whitemore'u daha ayrıntılı incelediğimizde

Whittemore'a destek veren arkasından çıkan isimlerin dünya siyaset ve ticaretine yön vermeye kalkışan İngiliz-Yahudi ortaklığının önde gelen isimleri olduğu görülmektedir. Bu kişiler arasında: John D. Rockefeller Jr, VIII. Edward, Charles Crane vb. isimler yer almaktadır.

Şekil 2.19. Thomas Whittemore ve George D. Pratt



Thomas Whittemore'un (ayakta solda) George D. Pratt ile birlikte Yunanistan Athos Dağı'nda, Mayıs 1923 tarihinde Yunan rahiplerle beraber çekti oldukları fotoğraf (doaks.org, 2022).

2.3.2. Tartışmalı Bakanlar Kurulu Kararı

Maarif Vekaleti'nin 27.04.1931 tarihli 962 sayılı yazısı sonrası 07.06.1931 tarihinde 11195 sayılı kararname ile Amerika Boston merkezli Bizans Entitüsü'nün müdürü Thomas Whittemore'a, Ayasofya'da sıva altında kalan mozaiklerin ortaya çıkarılması çalışması için izin verilmiştir. Bu izin sonradan Ayasofya'yı müzeye dönüştürme planlarının ilk aşaması olmuştur. Çalışmaların yapılabilmesi için Ayasofya geçiçi olarak ibadete kapatılmıştır. İzni aldıktan sonra Whittemore ve ekibi Ayasofya'nın

içini şantiye alanına çevirmişlerdir. Sadece kubbe ve kubbeye yakın destek ayaklarındaki sıvaların kaldırılması için camiinin içindeki tüm Türk İslam eserleri kaldırılmış, taşınmış ve bu esnada zarar görmüş pekçoğu kaybolmuştur. Daha doğrusu el altından tarihi eser kaçakçılığı yapılarak batılı Oryantalistler'in beğenisine sunulmuştur. Whittemore'un başında bulunduğu Bizans Enstitüsü'nün mozaik çalışmaları 1934 yılı sonlarına doğru tamamlanmıştır. Reisi cumhur Gazi M. Kemal Paşa'nın emri üzerine Maarif Vekili Abidin Özmen tarafından İstanbul Müzeleri Müdürü Aziz Ogan'ın başkanlığında oluşturulan Ayasofya'daki çalışmaları takip eden heyetin çalışmalar sürerken Maarif Vekaleti'ne gönderdiği raporda Whittemore'un çalışmaları bittikten sonra Ayasofya'nın ibadet edilen kısmının dahi müzeye dönüştürüleceği ve bunun için yapılacak işlemlerin neler olduğu yazmaktadır. Çalışmalar tamamlandıktan sonra İstanbul Müzeleri Müdürü ve Ayasofya heyetinin başkanı Aziz Ogan 27.01.1935 tarihinde Maarif Vekaleti'ne 17 sayılı bir yazı göndermiştir. Yazının içeriğine bakıldığında "Güneş Dil Teoremi" etkisiyle sözümona "öz" Türkçe yazıldığı göze çarpmaktadır. Yazının başında "2.1.1935 günlemeç ve müzeler 90603 bitiklerine karşılıktır" anlamsız ifadeleri yer alırken, yazının 5. maddesinde "Ayasofya Müzesi'nin 1 Şubat 1935 günlemeğinde yerli ve yabancı gezidilere açılacağını bildirir saygılarımı sunarım" diye devam eden saçma sapan bir metindir. Bu yazı üzerine 1 Şubat 1935 tarihinde Ayasofya Müzesi resmi olarak açılmıştır. Müzenin açılışını gazeteler manşetlerine taşımıştır. Aynı günkü Zaman Gazetesi'nin "Ayasofya Müzesi" başlığıyla verdiği haberde "İlk hazırlıklar bitti, bu sabahtan itibaren açılıyor. Müze, her cumartesi kapalı olacak, diğer günler ise saat 10'dan 4'e kadar 11 kuruş duhuliye karşılığında ziyaret edilebilecektir." ifadeleriyle açılış duyurulurken haberin devamında "Camideki halılar ile cami olduktan sonra binaya ilave edilen bazı kısımlar ve eşyalar tamamıyla kaldırılmış yalnız mihrap bırakılmıştır." bilgileri verilmiştir. Ertesi günkü Cumhuriyet Gazetesi'nin "Ayasofya Açıldı" başlıklı haberinde de benzeri bilgiler yer almıştır. Yazılı basın Ayasofya Camii'nin müzeye dönüştürülmesini çok olağan olarak görmüş ve sıradan bir haber gibi vermiştir. Yine Zaman Gazetesi'nin 2 Şubat 1935 günkü "Ayasofya Müzesi Açıldı" başlıklı haberinde müzeyi ziyaret eden 300 Alman seyyaha odaklanılmış ve Alman turistlerin "Ayasofya Müzesi'nden" çıkarken çekilmiş fotoğraflarıyla beraber olay okuyucuya duyurulmuştur. İstanbul Müzeleri Müdürü Aziz Ogan'ın 07.02.1935 tarihli 155 sayılı Maarif Vekaleti'ne gönderdiği

bildiride Reisicumhur Gazi M. Kemal Paşa'nın da Ayasofya Müzesi'nin açıldığı hafta 6 Şubat 1935 tarihinde ziyaret ettiği yazılmıştır. Ziyad Ebüzziya'nın anlatılarına göre dönemin bakanlarıyla görüşmelerinde reisicumhurun Ayasofya'nın müze olması hakkındaki görüşlerini ifade ettiği cümlelerde, Gazi M. Kemal Paşa'nın Ayasofya çalışmalarını takip eden komisyon hakkında "çizmeyi aştı" ve "münasebetsizlik" gibi ifadelerle camii'nin ibadet kısmının müzeye çevrilmesi fikirlerine sert ve olumsuz eleştiriler getirdiği rivayet edilmiştir. Reisicumhur ve devlet erkanının maksatlarının Ayasofya'yı hem camii hem de müze olarak görmek istedikleri aktarılmıştır. Fakat Ayasofya Camii'nin müzeye çevrildikten sonra ibadete kapatıldığından haberdar olmamaları da imkansızdır. Ayasofya Camii'ni resmi olarak Ayasofya Müzesi'ne çeviren 24.11.1934 tarihli 2.1589 sayılı başvekalet kararnamesinin de şaibeli olduğu gün yüzüne çıkmıştır. İlgili kararnamede Reisicumhur Gazi M. Kemal'in imzasının sahte olduğu, kendisi tarafından atılmadığı ve daha önce ve sonra attığı imzalara benzemediği ayrıca soyadı kanunu çıkmazdan evvel Atatürk'ün imzasının "K.Atatürk" şeklinde olmadığı belgelerle sabit yadsınamaz tarihi gerçekliklerdir. İlgili kararnamenin T.C. Resmigazete'sinde yayınlanmaması da kararnamenin usulsüz ve geçersiz olduğunu göstermektedir. Ayasofya kararnamesi konusu hakkında bu tespitler ve çok daha fazlası ancak 1990'lı yılların başında araştırılmaya başlanmıştır. Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde ilk atılımlar yapılmıştır. Kültür Bakanlığı Müzeler Genel Müdürü Mehmed Akif Işık dönemin Kültür Bakanı İsmail Kahraman'ın talimatıyla "Ayasofya Kararnamesi'ni" tahkike koyulmuştur. Mehmed Akif Işık yaptığı tahkikatı ve tespitlerini şöyle anlatmıştır.

"1989-1992 ve 1995-1997 yılları arasında iki dönem Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü olarak görev yaptığım sıralarda, Ayasofya'nın ibadete açılması ile ilgili olarak vatandaşların Kültür Bakanlığına yapmış oldukları sayısız müracaat üzerine konuyu incelemeye başladık. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünden temin edilen, Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi hakkındaki kararnameyi incelemeye başladığımda Atatürk'ün "K.Atatürk" imzası dikkatimi çekmiş ve bu imzanın Atatürk'ün diğer imzalarına benzemediği, dolayısıyla da başka biri tarafından atılmış olabileceği görüşümü dönemin bakanı ile de paylaştım. Ayasofya ile ilgili incelememiz Özal döneminde, sonraki derinlemesine araştırmamız da Erbakan döneminde oldu. Özal döneminde vatandaşların gönlünü bir nebze olsun hoşnut edebilmek için Ayasofya Camii'nin Hünkar Mahfili bölümünü mescid olarak düzenleyip ibadete açmak istedik ve hızlı bir şekilde çalışmalara başladık. O dönemde bu bölüm, maalesef hurda malzemelerin ve İstanbul'un değişik yerlerinde yapılan kazılar sonucu

bulunan mozaik parçalarının düzensiz bir deposu konumunda idi. Kısa sürede temizlik ve restorasyon çalışmalarını tamamlayıp 10 Şubat 1991 tarihinde Hünkar Mahfili'ni ibadete açtık. Akabinde de Ayasofya'nın dört minaresine hoparlör bağlattık ve 3 Mart 1991 tarihinden itibaren de minarelerden beş vakit ezan okunmaya başlandı ve o tarihte Ayasofya'ya yeniden Ayasofya İmamlığı diye bir kadro tayin edildi...Bu zaman zarfında Emniyet Kriminal Dairesi yaptığı imza ataştırmasında bizim iddialarımızı teyit ederek kararnamedeki imzanın Atatürk'e ait olamayacağına hükmetti. Böylece kararname ile ilgili kesin bir sonuca ulaşmak mümkün oldu. Bu arada 1930'lu yıllara ait Resmi Gazeteleri incelerken bazı hususlar dikkatimi çekince yeniden Ayasofya konusuna yoğunlaştım. Yaptığım inceleme sonunda da Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi ile ilgili kararnamenin kesinlikle sahte/geçersiz olduğuna kanaat getirdim ve bu araştırmayı ilk kez 1989 yılında yayınladım."

Şekil 2.20. Askeri sevkiyat merkezi Ayasofya



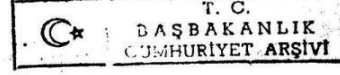
(Güney, 2020:109)

Mehmed Akif Işık'ın çalışmaları sayesinde Başbakanlık Arşivleri'nden elde edilen bilgi ve belgeler doğrultusunda ilgili kararnameyi geçersiz kılacak pekçok usulsüzlük ortaya çıkarılmıştır. 1996 yılında İçişleri Bakanlığı'na yapılan müracaat neticesinde Atatürk'e ait imzalar incelenmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nce düzenlenen 3 Ocak 1997 tarihli 0.034.02.04.96/007 sayılı yazıda tartışmaya konu olan imzanın Atatürk'ün imzalarından farklı bir "A" harfine sahip olduğu, "K" harfinin şekil ve

biçiminin farklı olduğu, "T" harfinin çizgilerinin diğer imzalara benzemediği gibi bilgiler yer alırken; bu farklılıkların söz konusu imzanın sahte olduğu yönünde kesin karar verebilecek yeterlilikte olmadığı belirtilmiştir. Görüleceği üzere her zaman olduğu gibi Atatürk ile ilgili bir konu olduğunda kimse linç edilme korkusundan üzerine sorumluluk almak istememektedir. Bir imzanın sahte olması için daha başka ne gibi tahkikler yapılabilir. Yani Atatürk'ün başka hiçbir yerde atmadığı bir imzayı sadece Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi hakkındaki kararnamede atması akılla mantıkla açıklanacak birşey değildir. İmzanın diğer imzalara şeklen benzememesi dışında başka bir şaibesi daha bulunmaktadır. 24 Kasım 1934 tarihli kararnamede "K.Atatürk" adıyla imza atılmış olsa da o tarihte Reisicumhur Gazi M. Kemal'in soyadı bulunmamaktadır. 2587 sayılı "Kemal öz atlı Cümhur Reisimize verilen soy adı hakkında kanun" 24 Kasım 1934 tarihinde kabul edilmiş fakat 27 Kasım 1934 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Kanun maddelerine bakıldığında "bu kanun neşri tarihinden muteberdir" ibaresi göze çarpmaktadır. Yani Gazi Paşa, Atatürk soyadını resmi olarak 27 Kasım 1934 tarihinden itibaren kullanacaktır. Ayrıca 26 Kasım 1934 tarihli farklı vekaletlere ait 4 adet kararnamede reisicumhurun imzasının "Gazi M. Kemal" olarak atıldığı görülmektedir. Reisicumhurun 26 kasım tarihinden iki gün önce yani 24 kasım tarihindeki kararnamede "Gazi M. Kemal" değil de "K. Atatürk" olarak imza atması beklenemez. Gazi Paşa'nın 27 kasım tarihinden önce hiçbir resmi evrağa "K. Atatürk" şeklinde imza atmayacağı kesindir. 1969 yılında Vahram Çerçiyen'in (Amerikan Kolejleri Yazı ve Matematik Öğretmeni) Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan röportajında Çerçiyen; soyadı kanunu sonrasında reisicumhurun kullanacağı Atatürk soyadına uygun bir imza hazırlaması için kendisine görev verildiğini ifade etmiştir. Yani TBMM'de 24 kasımda Başvekil İsmet Paşa'nın milletvekillerine Gazi Paşa'nın "Atatürk" soyadı almasını teklif etmesi ve o gün soyadı kanununun çıkması göz önünde bulundurulduğunda, aynı gün bile Çerçiyen'a telefon edilse ve ertesi güne imzayı hazırlaması istense, örnek imzalar İstanbul'dan alınıp Ankara'ya götürülse vb. pekçok bağlantı kurulduğunda Atatürk'ün 27 kasım tarihinden evvel imzasını "K. Atatürk" şeklinde atamayacağı ayan beyan ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün imzasının sahte olmasının yanı sıra Resmi Gazetede dahi yayınlanmayan kararnamenin sayı numaralandırmasında da yanlışlık olduğu önceki ve sonraki günlerdeki kararnameler incelendiğinde ortaya çıkarılmıştır. (Ceylan, 2020:16-23).

Şekil 2.21. 24.11.1934 tarihli kararname

T. C.
BÂŞVEKÂLET
Kararlar Müdürlüğü
Sayı: 2
1589



Kararname

Maarif Vekilliğinden yazılan I4/II/934 tarih ve 9404I sayılı tezkerede; Eşsiz bir mimarlık sanat abidesi olan İstanbul'daki Ayasofya camii'nin tarihi vaziyeti itibarile müzeye çevrilmesi bütün Şark alemi-ni sevindireceği ve insanlığa yeni bir ilim müessesesi kazandıracağı cihetle bunun müzeye çevrilmesi, çevresindeki evkafa ait dükkanların yıktırılması ve diğerlerinin de evkafa istimlak edilmesi suretile güzelleştirilmesi ve tamiri ve daimi muhafazası masraflarına karşılık ta evkafa bu sene ve gelecek seneler bütçelerinden muayyen bir para ayrılması hakkında bir karar ittihazi istenilmiş ve Evkaf Umum Müdürlüğünden yazılan 7/II/934 tarih ve I53I97/IO7 sayılı mutaleanamede, bu camii'nin Bizanslılardan kalma bir eser olması hasebile hiç bir vakfı olmadığı ve her ne kadar cami olduktan sonra Sultanlar ve Halk tarafından bazı gelirler bağlanmışsa da bunlardan aşar olarak bağlanan sultan gelirlerinin kaldırılmış olduğu ve halk tarafından bağlanan gelirler ise kuşan okumak ve buna benzer belli ve nerede olursa olsun yapılabılır dini emekler için olup müzeye çevrilmesi ve korunması için verilecek bir geliri bulunmadığı ve şimdiye kadar tamiri, gelirine bakmadan diğer vakıflarla bir arada yapılagelmekte olan bu bina cami olmaktan çıkınca artık buna da imkan kalmayacağı ve bütçelerinin bu günkü vaziyeti her hangi bir yardıma da yol bırakmamakta olduğu ve çevresindeki yapılardan evkafa ait olanları yıkmak ve kaldırmak elden gelirse de x ötekine berikine ait olanların evkafa satın alınmasına imkan bulunmadığı bildirilmiştir.

Bu iş İcra Vekilleri Heyetince 24/II/934 te görüşülerek, caminin çevresindeki evkafa ait binaların Evkaf Umum Müdürlüğünce yıktırılarak temizlettirilmesi ve diğer binaların da istimlak ve yıkmak ve binanın

030 13 01 02 49 79 6

Şekil 2.22. Atatürk'ün tartışmalı imzası

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı :

tamir ve muhafazası masrafları da Maarif Vekilliğince verilmek suretiler
Ayasofya caminin müzeye çevrilmesi tasvip ve kabul olunmuştur .

24/II/934

REİSİCÜMHR

K. Atatürk

Bş. V.

İsmi

Ad. V.

S. Kara

M. M. V.

Kara

Da. V.

S. Kara

Ha. V. V.

S. Kara

Ma. V.

Kara

Mf. V.

Kara

Na. V.

Kara

İk. V.

Kara

S. İ. M. V.

S. Kara

G. İ. V.

Kara

Zr. V.

Kara

030 13 01 02 49 79 6

Şekil 2.23. Alman Asarı Atika Enstitüsü

T. C. BAŞVEKÂLET MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ Şube: Sayı: 2 2365		KARARNAME		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ								
Istanbul Alman asarı atika enstitüsünün, İsmikde Ayasofya ve - Lefke kapısı çerçevesinde kazı yapmasına izin verilmesi; Büyük Erkânı Harbiye Reisliğinin muvafakatına atfen Maarif vekillığının 17/4/935 tarih ve 90888 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İora Vekil- leri Heyetince 20/4/935 de onanmıştır. 20/4/935 REİSİUMHUR <i>K. Atatürk</i>												
Bş.V.	Ad.V.	M.M.V.	Da.V.									
<i>İ. İsmik</i>	<i>S. Savaş</i>	<i>K. Galp</i>	<i>S. Kaya</i>									
Ha.V.V.	Ma.V.	MI.V.	Na.V.									
<i>S. Kaya</i>	<i>A. Ağralı</i>	<i>B. Özyaz</i>	<i>A. Çetinkaya</i>									
İk.V.	S.İ.M.V.	G.İ.V.	Zr.V.									
<i>C. Fırat</i>	<i>B. R. Haydar</i>	<i>R. Aratardan</i>	<i>M. N. Yılmaz</i>									
<table border="1"> <tr> <td>080</td> <td>13</td> <td>01</td> <td>02</td> <td>53</td> <td>29</td> <td>1</td> </tr> </table>						080	13	01	02	53	29	1
080	13	01	02	53	29	1						

(Akan, 2008:126)

Şekil 2.24. Paris Asarı Atika Enstitüsü

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı
2

5112

Ayasofya Müzesindeki mozayıkların meydana çıkarılması iş-
lerine yardım etmek üzere Paris Asarı Atika Enstitüsü azasından ve be-
yaz ruslardan M.Boris Erusťorun 15 gün için Türkiye'ye gelmesine izin
verilmesi; Dahiliye Vekillığının 27/7/936 tarih ve 6360/16196 sayılı
tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetiince 30/7/936
da onanmıştır.

30/7/936

REİSİCÜMUR

K. Atatürk

Bş. V.

J. İsmi

Ad. V.

E. Sunay

M. M. V.

K. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

P. R. Mas

Ma. V.

H. Özgür

Mf. V.

S. Arıkan

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. Başer

S. İ. M. V.

S. F. Dayıoğlu

G. İ. V.

Rana Tarkan

Zr. V. V.

C. Başer

030	18	01	02	67	65	16
-----	----	----	----	----	----	----

Ayasofya, mazbut vakıf (yöneticisi ve mütevellisi kalmamış) statüsünde bulunan Ebu'l Fetih Sultan Mehmet Vakfına (günümüzde Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı) ait ve vakfiyesi gereğince cami olarak kullanılması gereken hayrat taşınmaz niteliğindedir. Ayasofya'nın cami olarak vakfedildiğine ilişkin ifade, 1462 tarihli vakfiyede yer almaktadır. Ayasofya'nın statüsünün belirlenmesi açısından en önemli husus, Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı'nın 1926 yılından önce kurulmuş olmasıdır. Nitekim, Türkiye'de 1926 yılından önce oluşturulan vakıfların hukuki statüleri korunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de 1926 yılından önce kurulan vakıflar için kurulduğu dönemdeki geçerli hukuk kuralları uygulanmaktadır. 19 Kasım 1936 tarihli tapu senedine göre, Ayasofya "57. pafta, 57. ada, 7. parselde Fatih Sultan Mehmed Vakfi adına Türbe, Akaret, Muvakkithane ve Medreseden oluşan Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi adına kayıtlıdır. Ayasofya'nın mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescili ise, İstanbul Merkez Mazbut Hayrat Vakıf Taşınmaz Mallar Kütüklerinde 139. sıraya yapılarak 'taşınmaz hayrat' olarak kaydedilmiştir. Bu bağlamda, Ayasofya'nın statüsünün hukuk düzeni ile muhafaza edildiği ve güvence altına alındığı; mazbut vakıf niteliğindeki Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı'nın mülkiyetinde olduğu; vakfedenin iradesi gereği sürekli şekilde cami olarak kullanılması için toplumun hizmetine sunulduğu ve tapu belgesinde de cami vasfı ile tescilli bulunduğu dikkate alındığında, 1934 yılında Ayasofya'nın bir Bakanlar Kurulu Kararı ile müzeye dönüştürülmesinin Türkiye'nin vakıflarla ilgili mevzuatına (mülga 864 sayılı Kanun, 2762 sayılı mülga Vakıflar Kanunu, 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu) aykırı olduğu çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Düzenleyici işlemlerle vakıf hayrat taşınmazların başka bir amaca özgülmesi mevzuata ve evrensel hukuk ilkelerine aykırıdır. Devletin, vakıf varlığının vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasını sağlama yönünde pozitif yükümlülüğü, vakıf mal ve haklarına ilişkin vakfedenin iradesini ortadan kaldıracak şekilde müdahalede bulunmama yönünde negatif yükümlülüğü bulunmaktadır. Nitekim, Sürekli Vakıflar Tarihi Eserlere ve Çevreye Hizmet Derneği'nin Danıştay'a açtığı dava sonucunda, Danıştay 10. Dairesi Ayasofya'yı müzeye çeviren 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararını iptal etmiştir. Hemen ardından yayınlanan 2729 sayılı, 10 Temmuz 2020 tarihli ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan imzalı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Ayasofya Camii ibadete açılmıştır.

(ayasofyacamii.gov.tr, 2022)

ANA GAYRIMENKULÜN	İli	İSTANBUL		 Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ		Fotoğraf	
	İlçesi	EMİNOĞU					
	Mahallesi	CANKURTARAN					
	Köyü						
	Sokağı	BABA HÜMAYUN CADDESİ					
	Mevkii						
BAĞIMSIZ BÖLÜM	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Niteliği	Yüzölçümü		
					ha	m²	dm²
	57	57	7	TÜRBE, AKARET VE MUVAKKITHANE		26444	00
	Sınırı	VE MEDRESEYİ MUSTEMİL AYASOFYA İ					
	KEBİR CAMİ ŞERİFİ						
P L A N I T G İ R İ M İ							
BAĞIMSIZ BÖLÜM	KAT MÜLKİYETİ ☐		KAT İRTİFAKI ☐		DEVRE MÜLK ☐		
	Satış Bedeli		Niteliği		Arsa Payı	Blok No.	Kat No.
BAĞIMSIZ BÖLÜM	KADASTRO KAYDI						
	Edinme Sebebi						
BAĞIMSIZ BÖLÜM	Sahibi						
	EBULFETİH SULTAN MEHMET VAKFI						
Geldisi		Yevmiye No.	Cilt No.	Sahife No.	Sıra No.	Tarihi	Gittisi
Cilt No.			3	658		31.1.2005 19.11.1936	Cilt No.
Sahife No.		 ERKAN KARADAN TAPU SİCİL MÜHÜRÜ					Sahife No.
Sıra No.							Sıra No.
Tarih							Tarih

Şekil 2.26. Ayasofya'nın ibadete açılması hakkındaki kararname



T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI

Karar Sayısı: 2929

İstanbul İli, Fatih İlçesinde bulunan Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesi hakkındaki 24/11/1934 tarihli ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Danıştay Onuncu Dairesinin 2/7/2020 tarihli ve E:2016/16015, K:2020/2595 sayılı Kararı ile iptal edildiğinden, Ayasofya Camiinin yönetiminin 22/6/1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 35 inci maddesi gereğince Diyanet İşleri Başkanlığına devredilerek ibadete açılmasına karar verilmiştir.

10 Temmuz 2020



Recep Tayyip ERDOĞAN
Cumhurbaşkanı

3. AYASOFYA CAMİİ'NİN TEKRAR İBADETE AÇILMASININ BASINDA ELE ALINMASI

3.1. Türk Basını

Ülkelerde medyanın, medya içerisinde de gazetelerin konumu ve önemine binanen; 2 Temmuz 2020 tarihli Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi hakkındaki 24 Kasım 1934 tarihli bakanlar kurulu kararını iptali ve ardından 10 Temmuz 2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Ayasofya'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilerek ibadete açılması, Türk Yazılı Basını üzerinden yüksek tiraja ve farklı görüşlere sahip üç gazete seçilerek araştırılmaya tabi tutulmuştur. Bu minvalde, Türk Yazılı Basını'ndan seçilen Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazetelerinin Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması hakkında yayınladıkları haberleri 1 Temmuz 2020 - 30 Temmuz 2020 tarihleri arasındaki 30 gün süreyle incelemeye alınmıştır. Sürecin 1 Temmuz'dan başlatılmasının sebebi, 2 Temmuz 2020 tarihinde Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi hakkındaki 24 Kasım 1934 tarihli bakanlar kurulu kararını iptali ardından kamuoyunda Ayasofya'nın yeniden ibadete açılıp açılmamasının gündeme gelmesi olmuştur. Sürecin bir ay gibi uzun bir süre incelemeye alınmasının sebebi ise, sadece Türkiye'yi değil tüm dünya Müslüman ve Hristiyanlar'ını ilgilendiren 86 yıllık uzun bir mesele olması hasebiyle kamuoyunun gündeminden değil bir ay uzunca yıllar düşmeyecek kadar önemli bir karar olması nedeniyledir. Üç gazetenin de gün gün haberleri incelendiğinde meseleye en çok ilgi duyan Akit gazetesinin Danıştay Onuncu Dairesi'nin 2 Temmuz'da 1934'deki Bakanlar Kurulu kararını iptali ile beraber Ayasofya'nın ibadete açılması hakkında çok sayıda haber yaptığı ve bu haberleri bol miktarda fotoğrafla besleyerek okuyucu kitlesine seslendiği tespit edilmiştir. Akit gazetesi kadar olmasa da milliyetçi ve muhafazakar okuyucu kitlesine sahip olan Sabah gazetesinin meseleyi çok geç haberlerine taşıdığı görülmüştür. Danıştay kararını haberleştirmeyen Sabah gazetesi, ancak Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya Kararnamesi'nin ertesi günü olan 11 temmuzda konuyla ilgili ilk haberini yapmıştır. Diğer gazetelere göre Ayasofya meselesine daha ilgisiz kalan Sözcü gazetesi Sabah gazetesinin aksine Danıştay'ın Ayasofya kararına odaklanarak, olumsuz yönde 3 adet haberle gündemine almıştır..

01.07.2020 - 30.07.2020 tarihleri arasında örnek olarak alınan üç Türk gazetesinde Ayasofya hakkında yayınlanan haberlerin sayısal analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1. Akit, Sabah, Sözcü gazetelerinin sayısal analizi

	Yeni Akit	Sabah	Sözcü	Toplam
Haber Sayısı	52	52	39	143
Fotoğraf Sayısı	73	54	38	165

Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması hakkında Türk Yazılı Basınından seçtiğimiz siyasi ideolojik görüşleri farklı okuyucu kitleleri tarafından tercih edilen; Akit, Sabah ve Sözcü gazetelerinde yayınlanan haberlerin ve fotoğrafların sayısı tablo 3.1.'de gösterilmiştir. 2020 yılı Temmuz ayı boyunca; Yeni Akit gazetesinde Ayasofya hakkında toplam 52 adet haber yapılmış ve bu haberlerde 73 adet fotoğraf kullanılmış, Sabah gazetesinde 52 adet haber yapılmış ve 54 adet fotoğraf kullanılmış, Sözcü gazetesinde de 39 adet haber yapılarak 38 adet fotoğraf kullanılmıştır. Yeni Akit ve Sabah gazetelerinin haber ve fotoğraf sayıları göz önüne alındığında bu iki gazetenin Ayasofya'nın ibadete açılması konusuna Sözcü gazetesinden daha fazla ilgi duydukları görülmektedir. Buradan yola çıkarak Akit ve Sabah gazetelerinin okuyucu kitlelerinin de Ayasofya'nın ibadete açılması konusundaki duruşları açısından Ayasofya'nın yeniden camii statüsüne dönmesine ilgi duydukları hakkında fikir edinilmektedir. Öte yandan Sözcü gazetesinin Akit ve Sabah gazetelerine göre konuya daha az alaka gösterdiği göze çarpmaktadır. Akit ve Sabah gazeteleri Ayasofya hakkındaki 52 haberle eşit sayıda haber yayınlarken Sözcü gazetesi 39 haberle Akit ve Sabah gazetelerinin birhayli gerisinde kalmıştır. Diğer bir bakış açısıyla Sabah ve Sözcü gazetelerinin haber ve fotoğraf sayılarının oranı birbirine yakinken, Yeni Akit gazetesinde 52 haber içerisinde 73 fotoğraf kullanılması Akit'i diğer gazetelerden görsel kullanım açısından öne çıkarmıştır.

3.1.1. Yeni Akit

01.07.2020 - 30.07.2020 tarihleri arasında Yeni Akit gazetesinde Ayasofya hakkında yayınlanan haberlerin gnbeĒn sayısal analizi ařaĒıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Yeni Akit'in Ayasofya haberleri sayısal analizi

01.07.2020-30.07.2020	HABERLER	FOTOĒRAFLAR
1 Temmuz 2020	1	6
2 Temmuz 2020	1	3
3 Temmuz 2020	1	1
4 Temmuz 2020	2	2
5 Temmuz 2020	0	0
6 Temmuz 2020	0	0
7 Temmuz 2020	0	0
8 Temmuz 2020	1	1
9 Temmuz 2020	0	0
10 Temmuz 2020	1	1
11 Temmuz 2020	4	4
12 Temmuz 2020	4	4
13 Temmuz 2020	7	7
14 Temmuz 2020	2	5

15 Temmuz 2020	1	1
16 Temmuz 2020	0	0
17 Temmuz 2020	1	1
18 Temmuz 2020	1	2
19 Temmuz 2020	1	2
20 Temmuz 2020	1	1
21 Temmuz 2020	0	0
22 Temmuz 2020	2	2
23 Temmuz 2020	1	5
24 Temmuz 2020	4	4
25 Temmuz 2020	1	6
26 Temmuz 2020	3	3
27 Temmuz 2020	3	3
28 Temmuz 2020	3	2
29 Temmuz 2020	3	5
30 Temmuz 2020	3	2
Temmuz Ayı Toplam	52	73

Yeni Akit gazetesi İslamcı-Muhafazakar kitleye hitap eden sağ tandanslı bir gazetedir. Bu okuyucu kitlesine sahip Türk Gazeteleri arasında tiraj bakımından üst sıralarda yer almaktadır. Bu saikle Ayasofya meselesine yaklaşan gazetede 2020 temmuz ayı boyunca yayınlanan haberlerde Ayasofya'ya genellikle siyasal İslam penceresinden bakılmıştır. Dini değerleri ön plana çıkaran ve dini kaynakları referans alan haberler göze çarpmaktadır. Akit gazetesi 1 Temmuz 2020 itibariyle incelediğimiz gazeteler içerisinde konuyla ilgili ilk haberi yapan gazetedir. Bilhassa 2 Temmuz 2020 Danıştay'ın Ayasofya kararı öncesinde de Ayasofya'yı haberleştirmiş olması konuya ne kadar fazla ilgi duyduğunun göstergesidir. Danıştay kararı öncesi yaptığı haberle okuyucu kitlesinin ve tüm kamuoyunun ilgisini Ayasofya'nın açılmasına odaklayan gazete, temmuz ayının ilk dört günü bu konuya eğilmiştir. Bu günlerde yaptığı haberlerde gazete Ayasofya'nın statüsüne hukuki yönden izahlar getirerek Ayasofya'nın ibadete açılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. 4 temmuzdan sonra 8 temmuza kadar ilgili konu hakkında haber yapmayan gazete, 8 temmuz ve 10 temmuz günleri yaptığı haberlerde siyasi parti liderlerinin konuyla ilgili açıklamalarını sayfalarına taşımıştır. Akit, Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya kararnamesinin ardından 11 Temmuz itibariyle dört gün boyunca çok yoğun bir şekilde Ayasofya hakkında haberlere yer vermiştir. Bu dört günde toplam 17 adet haber yapmış ve bu haberlerde 20 adet fotoğraf kullanmıştır. Kararın üçüncü günü olan 13 temmuz günü Akit gazetesinin 7 haber 7 fotoğraf ile en çok haber yapıp fotoğraf kullandığı gün olarak tespit edilmiştir. Akit, 10 temmuzdaki karardan sonra 16 temmuz ve 21 temmuz olmak üzere sadece iki gün konuyu haberleştirmemiştir. Ayrıca 2 temmuz Danıştay ve 10 temmuz Cumhurbaşkanlığı kararları arasında kalan süreçte 5,6,7 ve 9 temmuz tarihlerinde de Akit gazetesinin Ayasofya ile ilgili haber yapmadığı görülmektedir. Gazete 30 günlük süre boyunca 26 gün konuyla ilgili haber yapıp haber sayısından çok daha fazla fotoğraf kullanmıştır. 4 gün ise Ayasofya haberlerine gazetede yer verilmemiştir. Akit, temmuz ayının son haftası dahi konuya ilgisini yitirmeyerek; 26,27,28,29 ve 30 temmuz günlerinde hergün 3'er haber yapıp en az haber sayısı kadar da görsel kullanarak okuyucu kitlesi ve kamuoyunun Ayasofya meselesine olan ilgisini canlı tutmuştur. Akit gazetesi 1 Temmuz 2020'den 30 Temmuz 2020 tarihine kadarki bir aylık süreçte Ayasofya ile ilgili toplam 52 haber yayınlamış ve bu haberleri 73 adet görselle desteklemiştir.

1 Temmuz: 1 Haber (6 Fotoğraf)

Başlık: *AYASOFYA AÇILSIN BU AYIP BITSİN* başlığıyla gazete Danıştay'da görülecek davası öncesi hukukçular, Sivil Toplum Kuruluşları temsilcileri ve hukukçulardan oluşan kişilerin görüşlerini sürmanşetine taşımış. Haberin üst başlığında ise millet adına biraz temenni biraz da manevi baskı anlamına gelebilecek olan “ Kamuoyu: ‘Millet adına’ karar verecek olan Danıştay, Haçlıyı değil İslam alemini sevindirmelidir” görüşlerine yer vermiştir. Habere bakıldığında Ayasofya'nın açılması gazeteye göre bir “Haç-Hilal” mücadelesi olarak görülüp, bu iki sembolleştirme üzerinden tercih hakkını İslam'ı temsil eden “Hilal”den yana karar kullanmaları gerektiği salık verilmiştir.

Şekil 3.1. Yeni Akit 1 Temmuz 2020: Ayasofya açılışın

KAMUOYU: 'MİLLET ADINA' KARAR VERECEK OLAN DANIŞTAY, HAÇLI'YI DEĞİL, İSLÂM ÂLEMİNİ SEVİNDİRMELİDİR

Ayasofya açılışın bu ayıp bitsin!

Danıştay, 86 yıldan bu yana cemaatine hasret kalan Fatih Sultan Mehmed'in emaneti Ayasofya'nın camii olarak ibadete açılması için açılan davada, kararını yarın verecek. Akit'e konuşan STK temsilcileri, tarihçiler ve hukukçular, "Tutanaklarda 'Türk milleti adına' hüküm verdiklerini beyan eden yargı mensupları, Ayasofya'yı ibadete açarak, milletin hislerine tercüman olmalıdır. Bu tarihi ayıp artık bitsin" dediler.

AYASOFYA'NIN ZİNCİRLERİ KIRILSIN ARTIK

● Diyanet Birlik-Sen Genel Başkanı Kenan Ak: "Danıştay İslamî Müslüman aleminin hassasiyetlerini dikkate alarak kudu bir haber verecektir. Ayasofya zincirlerinden kurtulacak ve eski günlerine geri dönecektir."

86 YILLIK HUKUMSUZLUĞA SON VERİLSİN

● Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ebu Bekir Sofuoğlu: "Osmanlı'nın Fatih'i, Ayasofya'yı Türk milletine armağan ederken, Sultan Fatih'in vakfının tutsak edilmesi, hem saygısızlık hem hukuksuzluktur. Danıştay, Ayasofya'nın camii olarak yeniden açılmasına karar vererek, yitirdiği süren hukuksuzluğa son vermelidir."

KARİYE KARARI, EĞİMLİ TEŞKİL EDİYOR

● İman Haktan Sarıoğlu (İHSO) Genel Başkanı Ali Akbaş: "1945'te müzeye dönüştürülen Karıye Camii'nin 2009 yılında yeniden ibadete açılmasının önünü açan Danıştay, benzer karar, Ayasofya için de vermelidir. Dünyanın dört bir yanına adalet ve nizam götüren bir modernliğin emanesi olan Ayasofya, Türk milletinin hakkıdır."

CAMİ OLARAK YENİDEN AÇILMALIDIR

● Hukukçular Derneği Genel Başkanı Ak. Cavit İleri: "Danıştay, Ayasofya'nın yeniden camii olarak açılmasına karar vermelidir. İdarede paralellik yetkisi vardır. Bir işlenmesi iptal edildiği anı aynı şekilde yeniden camii olabilir. Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye dönüştürülen Ayasofya, yine bir Bakanlar Kurulu kararıyla haksızlık camiiye çevirebilir."

'MÜZE' TABİRİ MÜSLÜMANLARI YARALIYOR

● Diyanet Birlik-Sen Genel Başkanı Hasan Türüt: "Ayasofya'nın müze olarak kalması Müslümanlar derinden yaralıyor. Bütün Müslüman alemi yarın yapılacak olan görüşmeyi dört gözle ve büyük bir umutla bekliyor. Danıştay geçmişte yapılan hatayı telafi etmelidir. Milletimizin ve tüm İslam alemini üzmeyecek bir kararın verileceğine inanıyorum."

Macron, Libya'da çok tehlikeli bir oyun oynuyor

● Erdoğan başkanlığında video konferansla yapılan AK Parti MYK toplantısının ardından açıklamalarda bulunan AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik, Fransız Cumhurbaşkanı Macron'un Libya'da tehlikeli bir oyun oynadığını, suç işlediğini söyledi. Çelik ayrıca, İsrail'in Batı Fatah'ı ile ilgili planına karşı bütün dünyayı ayıkla kalmaya çağırarak, "ABD"

Baronların saltanatı bitiyor

İlesleki sorunlara eğilmek yerine, ideolojik söylemler geliştiren ve Türk toplumunun manevi değerlerindeki edeceğ skandal açıklamalarıyla gündemden düşmeyen baroları çok sesli, demokratik bir ya-

(Yeni Akit, 1 Temmuz 2020)

2 Temmuz: 1 Haber (3 Fotoğraf)

Başlık: *Tarih sizi unutmayacak Milletin duasını alın! Sürmanşeti ve Ayasofya için gözler Danıştay'da. Millet "İbadete açılın" kararı bekliyor* üst başlığı verilen gazete haberinde, bir önceki haberde olduğu gibi iki anlama gelebilecek bir söylem kullanmıştır. Ünlem işaretinin kullanıldığı manşette "tarih sizi unutmayacak" yaklaşımı çift anlamlı okumaya müsait bir ifade olarak göze çarpmaktadır. Birinci haliyle eğer Danıştay'dan çıkacak olumlu kararsa Danıştay üyeleri milletin gerçekten duasına layık olacaklar, ikinci halde yani olumsuz çıkması durumunda milletin ve tarihin bu olumsuz karar veren yargıçları affetmeyeceği ve asla unutmayacakları şeklinde okunmaya müsaittir. Yine burada bir manevi baskı ve üstü örtülü bir tehdidin "millet adına" kullanıldığı söylenebilir.

Şekil 3.2. Yeni Akit 2 Temmuz 2020: Tarih sizi unutmayacak



(Yeni Akit, 2 Temmuz 2020)

3 Temmuz: 1 Haber (1 Fotoğraf)

Başlık: Gazete bu nüshasında *Millet müjdeli haber bekliyor* sür manşetini kullanmıştır. Daha önceki iki haberin devamı niteliğinde olan ve aynı dil kodlarının kullanılmış olduğu haberde , Danıştay’ın ilgili kararı 15 gün içerisinde açıklayacağı ve bu açıklanacak kararın yine millet adına ve hayırlı olması gerektiği hem bir temenni hem de üstü örtülü bir baskı aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

Şekil 3.3. Yeni Akit 3 Temmuz 2020: Millet müjdeli haber bekliyor



(Yeni Akit, 3 Temmuz 2020)

4 Temmuz: 2 Haber (2 Fotoğraf)

Başlık 1- *İbadethanelerimize KİMSE KARIŞAMAZ* başlığını kullanan gazete Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sözlerini haberleştirmiştir. Levent'teki bir cami açılışında konuşan Erdoğan'ın Ayasofya'nı açılmasına yönelik Batılı ülkelerden gelen tepkiler karşısında sarf ettiği "Ülkemize yöneltilen ithamlar doğrudan egemenlik haklarımıza saldırı anlamı taşımaktadır. Biz nasıl ki başka ülkelerin ibadethanelerine karışmıyorsak, kimsenin de bizim ibadethanelerimize karışma hak ve yetkileri yoktur" sözleri haberde yer verilmiştir. Haberin söylem bazındaki nirengi noktası ise bu meselenin milli bir mesele olduğu ve egemenliği ilgilendiren bir durum olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2- *Ayasofya'yı açıp şer güçlere ders verelim* başlığıyla ise gazete, Ayasofya'nın açılma arifesinde başta Yunanistan olmak üzere ABD, Rusya ve Fransa'nın konuya müdahil olarak açılışı engellemeye çalıştıkları belirtilerek uzman görüşler doğrultusunda Ayasofya'nın açılması gerektiği ve bu konuda engel olmayan çalışan küstah ülkelere ders verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Haber analizinde okların bir kısmının yine Danıştay üyelerine ve diğer taraftan da açıklanacak olumlu kararlarla Batılı devletlere yönelik olduğu söylenebilir.

Şekil 3.4. Yeni Akit 4 Temmuz 2020: İbadethanelerimize kimse karışamaz



(Yeni Akit, 4 Temmuz 2020)

8 Temmuz: 1 Haber (1 Fotoğraf)

Başlık: *Ayasofya Türkiye'nin Egemenlik Meselesi* başlığı ile sunulan haberde Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Mustafa Destici ile yapılan mülakata yer verilmiştir. Desticinin tıpkı Erdoğan ve Bahçeli gibi meseleyi “ egemenlik” üzerinden yorumlaması dikkat çekmiştir. Haberin detaylarında Destici'nin Ayasofya'nın açılması ile ilgili olarak “ Ayasofya İstanbul'un Fethi'nin sembolüdür. Kılıç hakkıdır. Ayasofya'yı açıp açmamak Türkiye'nin bir egemenlik meselesidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tam bağımsız güçlü ve egemen bir devlettir. Hiçbir devletin küstah söylemlerine kulak vermeden Ayasofya'yı ibadete açmalıdır” sözlerine yer verilmiş ve bu söylemlerde gazete tarafından“ egemenlik” ilkesi bağlamında Ayasofya için önemli bir destek olarak görülmüştür.

Şekil 3.5. Yeni Akit 8 Temmuz 2020: Ayasofya egemenlik meselesi



(Yeni Akit, 8 Temmuz 2020)

10 Temmuz: 1 Haber (1 Fotoğraf)

Başlık: *Millet müjdeli haberi bekliyor* başlığı ile daha öncede aynı başlıkla servis ettiği haberi gazetenin tekrar kullandığı ve bu konuda ısrarcı olduğu anlaşılmaktadır. Gazetenin haberine göre Ayasofya kararının millet arasında açıklandığı ve karar yazısının yazılmaya başlandığı yönündeki bilgilerin, millette büyük heyecan yarattığı ifade edilerek, çıkacak kararın olumlu ve müjdeli bir haber olması yönünde gazetenin temenni ve telkinlerde bulunduğu görülmektedir. Haberde ayrıca Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Fatih Erbakan ve Ayasofya için açılan davanın avukatlarından olan Selami Karaman'ın umutlu ve de Ayasofya'nın cami olarak açılması gerektiği yönündeki görüşleri ele alınmıştır. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, yıllardır Ayasofya mücadelesi için uzun uğraşlar veren ve millet nezdinden Ayasofya'nın tekrar açılması fikrini oluşturanların başında gelen Milli Görüş Lideri Necmettin Erbakan'ın nezdinde oğlu Fatih Erbakan'ın meseleye bakış açısı olmuştur. Nitekim Fatih Erbakan'ın da habere göre babası gibi Ayasofya'nın açılması yönünde kuvvetli inancı ve iyi temennilerinin olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 3.6. Yeni Akit 10 Temmuz 2020: Müjdeli haber



(Yeni Akit, 10 Temmuz 2020)

11 Temmuz: 4 Haber (4 Fotoğraf)

Başlık: 1- *Danıştay, Ayasofya'yı Müzeye Dönüştüren 1934 Tarihli Kararı İptal etti* üst başlığı ve *ZİNCİRLER KIRILDI ELHAMDÜLİLLAH* manşetiyle Akit gazetesi tarihi sevincini okurlarıyla paylaşmıştır. *İlk Namaz 24 Temmuz Cuma- Ayasofya 86 Yıl Sonra Aslına Döndü- Bu Karar Sıçrama Taşı Olacak- Fatih Sultan Mehmet'in Ruhu Şad Oldu- 10 Temmuz Ayasofya Bayramı-Danıştay'ın Kararı, Cami Olduğu Tapusu ile Tescilli* gibi başlıklar haberde yer alan konular arasındadır.

Gazetenin bir gün önceki nüshasındaki kehanetinin gerçekleşmiş olduğu ifade edilebilir, zira kararın verildiği ve karar yazma aşamasına gelindiği belirtilmişti bir gün önceki gazetede. Haber söylemi olarak söylenmesi gerekenlerin başında “ zincir ve esaret” metaforu üzerinden konunun ele alındığıdır.

Danıştay kararı ile yıllardır esir ve zincirlere vurulan birinin bu esaretten kurulması ve zincirlerini kırması neticesindeki mutluluğu gibi resmedilen Ayasofya'nın açılışı, aynı heyecan, sevinç ve tarihi başarı olarak görülmüştür.

Yani 86 yıllık ibadetsizlik, esaret ve zincirlere vurulmak olarak düşünülürse tekrar ezanların okunacak olması ve namazların kılınacak olması ile Ayasofya'nın gazeteye göre kalıcı özgürlüğüne kavuşacağı net bir biçimde imgelenmiştir diyebiliriz. Haberin fotoğraf bölümünde dua edip ağlayan bir kişinin yer alması, Türk bayrağının bulunması ve bayrağı yaşlı bir vatandaşın öpmesi, insanlar tarafından sevgi gösterilerinin resmedilmesi yaşanan büyük sevinci anlatmaya yeterlidir.

Ayrıca Karikatür olarak verilen bir görselde Ayasofya'nın üstünde Hilal ve iki yıldızın yer alması da gazetenin başından beri istediği ve gerçekleşmesi için büyük temennilerde bulunduğu Hilal'in Haç'a galip gelmesi yönündeki isteğinin somutlaşmış hali olarak değerlendirilebilir.

Şekil 3.7. Yeni Akit 11 Temmuz 2020: Zincirler kırıldı



(Yeni Akit, 11 Temmuz 2020)

Şekil 3.8. Yeni Akit 12 Temmuz 2020: Ümmette Ayasofya coşkusu



(Yeni Akit, 12 Temmuz 2020)

3.1.3 Sabah

01.07.2020 - 30.07.2020 tarihleri arasında Sabah gazetesinde Ayasofya hakkında yayınlanan haberlerin gnbeĒn sayısal analizi aŗaĒıdaki tabloda verilmiŗtir.

Tablo 3.3. Sabah'ın Ayasofya haberleri sayısal analizi

01.07.2020-30.07.2020	HABERLER	FOTOĒRAFLAR
1 Temmuz 2020	0	0
2 Temmuz 2020	0	0
3 Temmuz 2020	0	0
4 Temmuz 2020	0	0
5 Temmuz 2020	0	0
6 Temmuz 2020	0	0
7 Temmuz 2020	0	0
8 Temmuz 2020	0	0

9 Temmuz 2020	0	0
10 Temmuz 2020	0	0
11 Temmuz 2020	7	5
12 Temmuz 2020	6	5
13 Temmuz 2020	3	3
14 Temmuz 2020	0	0
15 Temmuz 2020	0	0
16 Temmuz 2020	0	0
17 Temmuz 2020	2	2
18 Temmuz 2020	1	2
19 Temmuz 2020	3	3
20 Temmuz 2020	1	1

21 Temmuz 2020	1	1
22 Temmuz 2020	0	0
23 Temmuz 2020	1	1
24 Temmuz 2020	4	3
25 Temmuz 2020	8	8
26 Temmuz 2020	5	5
27 Temmuz 2020	2	4
28 Temmuz 2020	4	6
29 Temmuz 2020	1	3
30 Temmuz 2020	2	2
Temmuz Ayı Toplam	52	54

Sabah gazetesi merkez sağ tandanslı bir gazetedir. Okuyucu kitlesi genellikle milliyetçi kesimden oluşmasının yanında liberal bakış açısıyla yayın anlayışına sahip olan gazete genele hitap eden bir çizgi izlemektedir Bu okuyucu kitlesine sahip Türk Gazeteleri arasında tiraj bakımından en üst sıralarda yer almaktadır. Bu saikle Ayasofya meselesine yaklaşan gazetede 2020 temmuz ayı boyunca yayınlanan haberlerde, Ayasofya'ya genellikle milliyetçi, devletçi ve İslamcı pencerelerden bakılmıştır. Milli manevi değerleri ön plana çıkaran ve siyasi kaynakları referans alan haberler göze çarpmaktadır. Sabah gazetesi 1 Temmuz 2020 itibariyle incelediğimiz gazeteler içerisinde konuyla ilgili en son haber yapan gazetedir. Bilhassa 2 Temmuz 2020 Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ayasofya kararını hiç haberleştirmemiş olması konuya pek fazla ilgisiz kaldığının göstergesidir. Sabah gazetesinin Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya kararnamesinin açıklandığı günün ertesi günü olan 11 temmuza kadar konuyla ilgili hiçbir haber yayınlamamış olması dikkat çekmektedir. Danıştay kararının alındığı 2 temmuz günü öncesinden bile kamuoyunun meseleyi tartıştığı ve danıştay kararı sonrası Ayasofya'nın statüsünün değişmesi ciddi olarak gündeme geldiği günlerde dahi gazete konuya ilgisiz kalmıştır. Sabah, Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya kararnamesinin ardından 11 Temmuz itibariyle üç gün boyunca çok yoğun bir şekilde Ayasofya hakkında haberlere yer vermiştir. Bu üç günde toplam 16 adet haber yapmış ve bu haberlerde 13 adet fotoğraf kullanmıştır. Bu üç günün ardındaki üç gün Ayasofya hakkında hiç haber yapmayan gazete, 17 temmuzdan 24 temmuza kadar az sayıda haber ve fotoğrafla Ayasofya haberlerini aktarmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin ardından 15 gün geçmesinin ardından Sabah gazetesinin Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması hakkında yayınladığı 8 haber ve 8 fotoğraf ile konuyla alakalı ençok haber ve fotoğraf yayınladığı gün 25 temmuz olarak tespit edilmiştir. Sabah'ın, 2020 Temmuz ayı boyunca 14 gün Ayasofya hakkında haber yapmadığı 16 gün ise konuyu gündeme getirdiği görülmektedir. Sabah gazetesi 1 Temmuz 2020'den 30 Temmuz 2020 tarihine kadarki bir aylık süreçte Ayasofya ile ilgili toplam 52 haber yayınlamış ve bu haberleri 54 adet görselle desteklemiştir. Ayın ilk 10 günü konuyla alakalı hiç haber yapmasa dahi gazete, geriye kalan günlerde meseleyi daha ciddiye almış ve yoğun ilgi göstererek ay sonuna kadar haberlerine devam etmiştir.

11 Temmuz: 7 (5 fotoğraf)

Başlık: 1-*AYASOFYA HASRETİ BİTTİ. Danıştay ,Ayasofya Camisi'ni müzeye dönüştüren 1934 tarihli kararı oy birliği ile iptal etti. İşte tarihi gerçekler.* Gazete başlığında verdiği “hasret” kavramı ile bu açılışın ne kadar çok beklendiği, özleildiği vurgulanmak istenmiş. Ayrıca yargıçların kararı oy çokluğu ile değil oy birliği ile almaları gazeteye göre yargıda da bu anlamda bir konsensüsün oluşmuş olduğu vurgulanmıştır. Haberde ayrıca Fatih Sultan Mehmet ile birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın fotoğraflarının karşılıklı olarak konması derin bir mesaj içermektedir. Bu mesaj da İstanbul'u fetheden ve Ayasofya'yı camiye çeviren Fatih Sultan Mehmet ama onu yeniden açan ve bir bakıma yeniden açılışın fatihi olan kişi de Recep Tayyip Erdoğan'dır.

2- *Fethin sembolü ibadete açıldı Fatih'in ruhu huzura kavuştu.* Gazete bu küçük başlıkla Fatih'in vasiyetnamesine atıfta bulunarak, siyasilerin ve medyanın diline pelesenk olan Fatih'in “bedduası” çerçevesinde ele alınmış ve 86 yıllık müzeden sonra tekrar camiye dönüşen mabed için Fatih'in ruhunun şad olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

3- *Yeniden Diriliş* alt başlığı verilen haberde ise gazetenin Erdoğan'ın mecliste Ayasofya ile ilgili yaptığı tarihi konuşmaya göndermede bulunmak suretiyle, onun “Yeniden silkiniş” yaklaşımı, “ Yeniden diriliş” şeklinde ifade ederek Ayasofya'nın tekrar cami olması ile birlikte Müslümanların ve özellikle Türk milletinin yeni bir tarihi aşamaya geçtikleri ve bir bakıma Müslümanların ölü toprağını ve ataleti üzerlerinden attıkları düşüncesi işlenmiştir. Aynı haberde Erdoğan'ın konuşmalarından pasajlar aktaran gazete, Erdoğan'a ait “ Ayasofya'nın dirilişi Mescid-i Aksan'ın özgürlüğüne kavuşmasının habercisi, Müslümanların fetret devrinden çıkış iradesinin ayak sesidir” cümlesini yansıtarak, bu olayın bir başlangıç olduğu ve Müslüman dünyanın kanayan kalbi olan Mescid-i Aksan'ın da yakın bir zamanda özgürlüğüne ve Müslümanların hakimiyetine geçeceği vurgulanmak suretiyle bir yandan İsrail'e diğer yandan İsrail'in zulüm politikalarına destek veren büyük devletlere göndermede bulunmuştur.

Şekil 3.9. Sabah 11 Temmuz 2020: Ayasofya hasreti bitti

AYASOFYA HASRETİ BİTTİ

ZİNCİRLER KIRILDI AYASOFYA AÇILDI
Ayasofya'nın ibadete açılması kararı sonrasında binlerce vatandaş bayraklarla Sultanahmet Meydanı'nda toplandı.

FETHİN SEMBOLÜ İBADETE AÇILDI FATİH'İN RUMU HUZURA KAVUŞTU

Danıştay, Ayasofya Camisi'ni müzeye dönüştüren 1934 tarihli kararı oybirliğiyle iptal etti. İşte tarihi gerekçeleri:

AYASOFYA'DA İLK NAMAZ 24 TEMMUZ CUMA GÜNÜ

YENİDEN DİRİLİŞ

AYASOFYA'YI insanlığın ortak kültürel mirası vasfını koruyarak ibadete açacağız. Ezanın aslına döndürülmesinden 70 yıl sonra Fatih'in emanetinin cami olarak hizmete girmesi, gecikmiş bir yeniden silkinıştır. Ayasofya'nın dinliliği, Mescid-i Aksa'nın özgürlüğe kavuşmasının habercisi, Müslümanların fetret devriden önce ibadetinin zayıf kıldığıdır. 1935

Başkan Erdoğan, Millete Sesleniş konuşmasında tarihi mesajlar verdi:

AYASOFYA CAMİ OLARAK TESCİLİ
AYASOFYA, Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı mülkiyetindedir ve cami olarak toplumun hizmetine sunulmuştur.

AYASOFYA, tapu belgesinde cami vash ile tescillidir. Bu değiştirilmez. Bedelsiz olarak kamunun istifadesine terkedilmelidir.

BAŞKA AMAÇLA KULLANILAMAZ
AYASOFYA'NIN vakıf senedindeki cami vashının dışında başka bir amaç için kullanılması hukuken mümkün değildir.

DEVLET vakıf varlığının, vakfedenin iradesine uygun kullanımı sağlamlakta yükümlüdür. Cami statüsü muhafaza edilmelidir. 1935

ERDOĞAN'DAN TARİHİ İNZA
BAŞKAN Erdoğan, Danıştay kararının ardından Ayasofya Camisi'ni ibadete açan ve yönetimini Diyanet İşleri Başkanlığı'na devreden kararı imzaladı ve "Hayretli olsun" mesajıyla paylaştı.

(Sabah, 11 Temmuz 2020)

4- *Erdoğan'dan tarihi imza* başlığı verilen küçük haberde ise Erdoğan'ın imzaladığı Ayasofya kararnamesinin bir örneği sütunlara yansıtılmıştır.

5-*İşte tarihi gerçekler* minik başlığı ile verilen haberde ise tartışmalara konu olan “lanet” meselesinin yer aldığı Fatih Sultan Mehmet'in vasiyet namesinden önemli maddeler sıralanmak suretiyle, bu vasiyetnamenin hiçbir şekilde delinmemesi ve aksine bir şey yapılmaması intibası uyandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.10. Sabah 11 Temmuz 2020: İslam alemine hayırlı olsun



(Sabah, 11 Temmuz 2020)

6- *İslam alemine hayırlı olsun* başlığı ile verilen diğer bir haberde siyasilerden gelen Ayasofya kutlama mesajları okuyucuya iletilmiştir.

7- Son haber ise *Bahçeli'den Erdoğan'a Ayasofya Teşekkürü* başlığıyla verilmiş ve bu haberin detayları iç kısımda ele alınmıştır. Bu haberin önemi Cumhur İttifak'ının senkronize hareket ettiği ve aralarında herhangi bir çatlağın olmadığı belirtilmek istenmiştir.

12 Temmuz: 6 haber (5 fotoğraf)

Başlık: 1-*AYASOFYA HERKESİ KUCAKLAYACAK*, manşeti ile verilen haberde ibadete açılan caminin herkesi memnun edecek tarzda olacağı vurgulanarak kamuoyunda tartışılan konulara açıklık getirilmeye çalışılmış. Bir bakıma aynı zamanda müze mahiyetinde de gezilebileceği ifade edilmek suretiyle kucaklayıcı bir söylem kullanılmıştır. Haberde ayrıca camiye dönüştürülen Ayasofya'nın ikonalar dahil namaz esnasında nasıl tedbirler alınacağı seçenekler halinde ele alınmış, diğer yandan camiye dair diğer düzenlemeler de haberde genişçe yer bulmuştur.

2-*Hak yerini buldu* minik başlığıyla ise Türkiye'den çeşitli sanatçıların memnuniyet mesajları ele alınmak suretiyle sanat camiasının da bu tarihi dönüşüme onay verdiği ifade edilmeye çalışılmıştır.

3- *Tamamen hukuki bir karar verdik* başlığı ile verilen haberde ise Danıştay 10. Daire Başkanı Yılmaz Akçıl ile yapılan röportaj okuyucuya aktarılmış ve bu haberde özellikle muhalefetin siyasi bir açılım olarak gördüğü Ayasofya meselesi için yetkin bir hukukçunun ağzından meselenin siyasi değil hukuki çerçevede ele alındığı fikri işlenmiştir.

4- *Ayasofya Camii Türk Milletinin Emaneti* küçük başlığı ile Devlet Bahçeli'nin Ayasofya'nın açılışından duyduğu memnuniyet biraz da milliyetçi bir algıyla haberleştirilmiştir.

Şekil 3.11. Sabah 12 Temmuz 2020: Ayasofya herkesi kucaklayacak

AYASOFYA HERKESİ KUÇAKLAYACAK

Ayasofya Camii'nde tarihi ve kültürel miras özenle korunacak. Cemaat ibadetini yaparken ziyaretçiler de aynı anda muhteşem mabedi gezebilecek

AYASOFYA'DA şu anda tarihinin en büyük restorasyon çalışması yürütülüyor. Bu, sürekli olacak. **TARİHİ** mirasın korunması ve teşhiri konusunda UNESCO yükümlülüklerine uyulacak.

AYASOFYA'DA namaz sırasında fresk ve mozaikler kapatılacak. Bu konuda 2 alternatif var:

- 1- Işık sistemiyle karartılacak.
- 2- Perde sistemiyle kapatılacak.

FRESK, mozaik ve ikonaların tamamıyla açık bırakılması görüşü de tartışılıyor.

AYASOFYA'DA ibadet konusunda Osmanlı dönemi seyahatnameleri didik didik edildi.

BUNLARA uygun olarak hangi katların nasıl dizayn edileceği belirlenecek.

CAMİYE özel halı üretilecek. Bu, Ayasofya'nın asırlardan gelen tarihi dokusuna uygun olacak.

UGUR MİLDİRİMİN HABERİ 10'DA

TARİHİ ADIMA DÜNYADAN ALKIŞ

AYASOFYA'NIN yeniden ibadete açılması dünyada büyük yankı yarattı. İslam dünyasında Ayasofya bayramı yaşıyor. Dünya Müslüman Alimler Birliği Genel Sekreteri el-Karadaği "Bu karar Ayasofya'nın aslına geri döndürülmesidir" dedi. Batı'dan kararı eleştirenler bile "Erdoğan'ın mücadelesi ve başarısı"na vurgu yaptı. 11 DE

İLK NAMAZI FATİH KILDI

ERHAN AFYONCU YAZDI 7'DE

HAK YERİNİ BULDU

AYASOFYA'NIN ibadete açılması, tüm Türkiye'de olduğu gibi sanat dünyasında da büyük sevinç yarattı. Sanatçıların ortak duygusunu Yıldız Tilbe'nin şu sözleri özetledi: "Fatih'in mirası tekrar sahibine kavuştu. Hak yerini buldu."

Yıldız Tilbe

DANİŞTAY 10. Daire Başkanı Yılmaz Akçil, tarihi kararın perde arkasını SABAH'a anlattı: 30 yıllık birikimimizle tamamen hukuki bir karar verdik. Vakıf mevzuatını, Fatih'in vakıf senedini, AİHM, AYM, Yargıtay içtihatlarını, Danıştay'ın müktesebatını dikkate aldık.

OKAN MÜDERRİSOĞLU'NUN HABERİ 10'DA

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: AYASOFYA CAMİİ TÜRK MİLLETİNİN EMANETİ

AYASOFYA'DA PENCERE KENARLARINDA GİZLİ GİZLİ NAMAZ KILIYORDUK

İSTE TAM BAĞIMSIZLIK

YÜKSEL AYTUĞ'UN YAZISI

YAYGARA EDEMEDİLER

ENGİN ARDIÇ YAZDI 3 TE

EGEMENLİĞİMİZİN MANEVİ TESCİLİ

MELİH ALTINOK YAZDI 13 TE

'AYASOFYA DEVRİMİ'

BERCAN TUTAR YAZDI 8'DE

HAFTANYINDE 8 TERÖRİST ETİKSİZ HALE GETİRİLDİ

14

(Sabah, 12 Temmuz 2020)

5- *Ayasofya’da pencere kenarlarında gizli gizli namaz kılardık* başlıklı haberde ise Ayasofya’nın cami olarak açılmasında önemli mücadele veren İsmail Kandemir’in sözleri ele alınmış ve bu haberlerde Müslümanların kendine ait olan bir mabette uzun süre namaz kılamadıkları ve bunun bir yandan üzüntüsü diğer yandan yeni durumla da sevinci okuyucuya verilmiştir.

6- *Tarihi adıma dünyadan alkış* haberinde ise cami olarak açılan Ayasofya için dünyanın çeşitli yerlerinden gelen memnuniyet mesajları ele alınmış ve bir bakıma tüm Müslümanları bu işten memnuniyet duydukları ve Türkiye’nin bu konuda yalnız olmadığı mesajı verilmiştir.

13 Temmuz: 3 haber (3 fotoğraf)

Başlık: 1-*Liderlerin hayaliydi Erdoğan’a nasip oldu* başlığı ile verilen bir haberde tarihçi Süleyman Kızıltoprak’ın görüşleri ele alınmıştır. Haberde başta Menderes, Demirel, Türkeş, Özal ve Erbakan’ın Ayasofya’yı cami olarak açmak istedikleri fakat onlara değil de bu işin Erdoğan’a nasip olduğu ifade edilerek tarihi bir başarı payesi verilmek suretiyle bu olayda en büyük katkının Erdoğan’a ait olduğu mesajı verilmiştir.

2- *2 imam 4 müezzin görev yapacak* isimli haberde ise Turizm Bakanı ile Diyanet İşleri Başkanı’nın Ayasofya’da inceleme yaptıkları belirtilmiş. Bu haberde ise ince bir gönderme olarak, Ayasofya’nın müze olduğu zamanlarda Kültür Bakanlığı’na bağlı iken, camiye dönüşmesi ile birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı’na geçtiği resmedilmiştir.

3- Birinci sayfada içeriksiz olarak verilen haberde ise *Ayasofya’ya yerli ve yabancı turist ilgisi* denilmek suretiyle camiye dönüşmesine rağmen hala yabancı turistlerin ilgisinin devam ettiği ve muhalefetin iddia ettiği gibi sadece ibadet hane olarak kalmayacağı fikri olgunlaştırılmaya gayret edilmiştir.

Şekil 3.12. Sabah 13 Temmuz 2020: Liderlerin hayaliydi



(Sabah, 13 Temmuz 2020)

17 Temmuz 2 (2 Fotoğraf)

Başlık: 1-Ayasofya için görev paylaşımı şeklinde verilen haberde bir önceki nüshalarda yer alan şekliyle Kültür Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında devir için bir protokolün imzalandığı duyurulmuş.

2- Ayasofya bizimdir kimseye laf düşmez başlıklı haberde ise sanatçı Tuluyhan Uğurlu'nun sözleri verilmiştir. Bu haberde Uğurlu üzerinden aslında Türkiye ve dünya kamuoyuna bir mesaj verilmek suretiyle, egemen devlet olan Türkiye'nin her konuda olduğu gibi milli meselelerde de inisiyatif kullandığı ve bu konuda da kimseden icazet almadığı ve almayacağı fikri benimsetilmiştir.

Şekil 3.13. Sabah 17 Temmuz 2020: Ayasofya için görev paylaşımı



(Sabah, 17 Temmuz 2020)

18 Temmuz: 1 Haber (2 fotoğraf)

Başlık: *Ayasofya ile tarihi borcumuz ödedik* başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın demeçleri haberleştirilmiştir. Haberde Erdoğan'ın Ayasofya'nın zincirlerinden kurtulduğu ve camiye dönüşmesi ile birlikte tarihi bir borcu ödemiş oldukları sözlerine yer verilmiştir. Yine bu haberde tarihe bir referans ve aynı şekilde 86 yıllık müze yılları zincirleme metaforu üzerinden ele alınmıştır.

Şekil 3.14. Sabah 18 Temmuz 2020: Tarihe borcumuzu ödedik



Erdoğan, Hz. Ali Camii'nde kıldığı cuma namazının ardından önemli mesajlar verdi.

AYASOFYA İLE TARİHE BORCUMUZU ÖDEDİK

BAŞKAN Erdoğan: Bir esaret zinciri altında olan Ayasofya'nın zinciri aslında sökülüp atılmıştır

CUMA namazıyla ilgili daveti Diyanet yapacak. 1000 ila 1500 civarında bir cemaat orada oluşabilecek.

GÜNDEMİMİZDE Kurban Bayramı'nda kısıtlama yok, böyle bir adım atmak biraz zor ama Bilim Kurulu değerlendirir.

KIDEM tazminatını adil bir konuma getirmeden adım atmak doğru değil. Konu yeni döneme aktarılacak. **13'TE**

(Sabah, 18 Temmuz 2020)

19 Temmuz: 3 Haber (3 Fotoğraf)

Başlık: 1-*Fatih'ten Bugüne Ayasofya ve Avrupa* başlıklı küçük haberde Hıncal Uluç'un değerlendirmeleri iç sayfalarda ele alınmıştır.

2-*Mozaiklerin Tarihi Şifreleri* haberde de tarihçi Erhan Afyoncu'nun incelemeli yine iç sayfalarda okuyucuyla buluşturulmuş.

3-*Bahçeli'nin özel tasarımı Ayasofya Yüzüğü* isimli haberde ise Bahçeli'nin yüzü gülen fotoğraf eşliğinde elinde tuttuğu yüzük haberleştirilmiş ve yine bu haberle Cumhur İttifakı'nın çok sağlam bir şekilde gittiği "gülen yüz" ve "Ayasofya temalı yüzük" üzerinden sembolize edilerek yansıtılmıştır.

Şekil 3.15. Sabah 19 Temmuz 2020: Fetih'ten bugüne



(Sabah, 19 Temmuz 2020)

20 Temmuz: 1 haber (1 Fotoğraf)

Başlık: *Başkan'dan Ayasofya Camisi'ne Ziyaret* isimli haber Erdoğan'ın tebessüm eden yüz ifadesi ve dik duruşuyla verilen fotoğrafın arkla planında Ayasofya'nın iç mekânı ve Ayasofya ile bütünleşmiş tarihi Arapça levhalar eşliğinde verilmiştir. Haberde 86 yıl sonra ilk Cuma namazının kılınacağı Ayasofya Cami'sinde Erdoğan'ın incelemeler yaptığı aktarılmıştır.

Şekil 3.16. Sabah 20 Temmuz 2020: Başkandan ziyaret



(Sabah, 20 Temmuz 2020)

21 Temmuz: 1 Haber (1 Fotoğraf)

Başlık: *AYASOFYA’NIN AÇILMASI EGEMENLİK HAKKIMIZ* başlığı ile gazetede sunulan haberde Devlet Bahçeli ile yapılan röportaja yer verilmiştir. Haberde özellikle “egemenlik” vurgusunun yer alması, milliyetçi bir partinin liderinden beklenen bir söylem olarak yansıtılmış ve milli konularda Türkiye’nin kimseden izin almayacağı fikri kuvvetli bir şekilde vurgulanmıştır. Ayrıca Bahçeli’nin “ Ayasofya’nın ibadete açılması muazzam bir karar ve yakın tarihimizin en önemli irade beyanıdır” sözlerinde geçen “irade” vurgusu, hükümete açık bir destek söylemi olarak okunmuştur.,

Şekil 3.17. Sabah 21 Temmuz 2020: Ayasofya'nın açılması egemenlik hakkımız



(Sabah, 21 Temmuz 2020)

23 Temmuz: 1 Haber (1 fotoğraf)

Başlık: *AYASOFYA EZELDEN BİZİMSİN* başlıklı haberde açılış öncesi Erdoğan'ın dokuz dile paylaştığı klip haberleştirilmiş. Klipte geçen “ Rüzgârlar essin kubbende hürriyetin, ta ezelden bizimsin, biz de senin” sözlerdeki “ezel” vurgusu ön plana çıkartılmış. Burada yine Erdoğan'ın daha önceki ziyarette çektiği fotoğraf tekraren verilmek suretiyle Ayasofya'nın yeninden açılmasının asıl mimarının Erdoğan olduğu ve ezel vurgusuyla da mabedin geçmişten geleceğe dek cami olarak kalacağı vurgulanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.18. Sabah 23 Temmuz 2020: Ayasofya ezelden bizimsin



(Sabah, 23 Temmuz 2020)

24 Temmuz: 4 Haber (3 Fotoğraf)

Başlık: 1- *AYASOFYA'DA VUSLAT GÜNÜ* manşetiyle verilen haberde “vuslat” vurgusu dikkat çekmiştir. Literatürde vuslat, uzun zamandır çeşitli nedenlerle (mecbur veya mecburi olmayan) birbirinden ayrı kalan ve sonradan kavuşulan bir durum olarak geçmektedir. Bu haberde de 86 yıllık ibadet özleminin 24 Temmuz’da bitmiş olduğu ve Türkiye’nin her yerinden insanların açılış ve namaz için Ayasofya’ya akın ettikleri ifade edilmiştir. Haberin diğer bir gizli söylemi ise “sevin ve mutluluk” temasıdır. İnsanların bu vesile ile kendilerine ait olan bir mabette serbest bir şekilde kılacakları namazın güzel muştusu vurgulanmıştır. Haberin görsellerinde ise Erdoğan ile eşi Emine Erdoğan’ın yanyana ve elele verilmiş fotoğrafları açılışta payı olan bir lider ve onun arkasında dik ve vefalı bir şekilde duran bir eş olarak belirtilmeye çalışmıştır.

Şekil 3.19. 24 Temmuz 2020: Ayasofya'da vuslat günü



(Sabah, 24 Temmuz 2020)

25 Temmuz: 8 haber (8Fotoğraf)

Başlık: 1-FATİH'İN EMANETİ ARTIK MAHZUN DEĞİL. Gazete 24 Temmuz tarihli nüshasının 1 sayfasını tamamen Ayasofya'nın açılışına ayırarak bu meseleyi ne kadar önemsedğini ortaya koymuştur. Başlıkta Ayasofya'nın 86 yıl "mahzun" yaşadığı ve bir bakıma sahipsiz olarak seneler geçirdiği ima edilerek, bu masuniyetin artık bittiği net bir şekilde ifade edilmiştir. Haberin görsellerinde hem milli hem de manevi sembollerin birlikte verilmiş olması (bayrak, minare, levhalar) açılışın ve ve günün Türk ve İslam dünyası için önemli bir dönemeç noktası olarak ele alınmıştır. Aynı şekilde Erdoğan'ın açılıшта Kuranı Kerimi takkeli olarak okuması ve bunun resim olarak verilmesi özellikle dünya kamuoyuna ve Müslüman alemine "bu işin arkasında çok güçlü bir irade var" mesajı verilmek istenmiştir. Haber detaylarında Ali Erbaş'ın minbere kılıç ile çıkması ayrı bir metafor üzerinden diğer bir ifade ile Ayasofya'nın "kılıç hakkı" olduğu mesajı yinelenmiştir.

2- Milletin özlemi bitti 3-Erbaş Minbere kılıçla çıktı 4- Erdoğan'ın Kuran tilaveti milyonları duygulandırdı 5- 4 minarede 4 müezzinden ezan ve sala 6 Fatih'in Erdoğan'a verdiği gül 7- Bu görev benim için büyük onur 8- 86 yıl aradan sonra Ayasofya'da muhteşem Cuma gibi başlıklar birinci sayfadaki diğer haber başlıkları arasında yer almıştır.

Şekil 3.20. Sabah 25 Temmuz 2020: Fatih'in emaneti



(Sabah, 25 Temmuz 2020)

(Sabah, 25 Temmuz 2020)



Başlık: *TÜRKİYE TARİHİ YENİDEN YAZIYOR* başlıklı haberde Ayasofya’da ilk Cuma namazının kılınmasının Müslüman coğrafyadaki yansımaları ele alınmış ve caminin yeniden açılışı yeni bir çağın başlangıç tarihi olarak yorumlanmıştır. Haberde Müslüman alimlerin ve Arap medyasının olumlu mesajları aktarılacak suretiyle açılışın Müslümanlar üzerinde ne denli kuvvetli bir etkiye ve özgüven patlamasına neden olduğu belirtilmiştir.

TÜRKİYE TARİHİNİ YENİDEN YAZIYO

DUNYADA AYASOFYA'NIN AÇILIŞININ YANKILARI SURUYOR

Kılınan ilk namaz İslam coğrafyasında adeta 'diriliş'e yol açtı

Müslüman hakları ve kanaat önderleri Türkiye'nin tarihini yeniden yazdığına inanarak Batı dünyasına ise yaşadığı şoku hala atlattırıyor.

[KATAR ÜNİVERSİTESİ] Lİ MAHCUB ZUVEYRİ: Türkiye, tarihini yeniden geri getirerek bir tarih yazıyor.

KURUMSAL YAYAR NASİR EL-USAYMI, Ayasofya'nın ibadete açılması ümmetin uyandırılarak tulusuna vesile olacaktır.

URBAIN MEDVASY: Türkiye, tüm zorluklara rağmen okuyarak gücünü gösterdi.

YEMER KAFRASI, Nimmun öldürücü saldırılarla duyduktur.

BATİ MEDYASI ŞOKTA

FRANSA BASINI: Erdoğan, Ayasofya'da İslami milletçiliğin bayrağını kaldırırdı.

INGİLİZ DAILY MAIL, Cumhuriyet başkanı Erdoğan gençlik rüyası nı gerçekleştirirdir.

GUARDIAN: 350 bin kişi Ayasofya'ya akını etti.

Viyana ve Paris'ten gelen yüzlerce yabancılar da sabah erken saatlerinde Ayasofya'da saf tuttu. Gençler arasında çok sayıda kadın vardı. Kadınların saçlarını sığmadıkları için dikeye taşıdılar.

Sabahın Sesi
GÜNAYDIN
MERT ERGUT
MEKELELİ

Tarihçi Parvane
AYASOFYA'NIN 1696

103

2- **HEDEF AYASOFYA DEĞİL VARLIĞIMIZ** başlıklı haberde Erdoğan'ın sözleri yer almıştır. İlgili haberde Ayasofya'nın açılışına çatlak ses çıkartan özellikle Batılı devletler ve onların liderine yönelik olarak Erdoğan, onların derdi Ayasofya'nın açılmış olması ve ya Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yer alması değil, asıl hedefleri Türkiye'nin varlığı demek suretiyle Batılı devletlerin meseleyi Ayasofya ile perdeledikleri ve asıl amacı da gizlediklerini ifade etmiştir.

Şekil 3.23. Sabah 26 Temmuz 2020: Hedef Ayasofya değil, varlığımız



(Sabah, 26 Temmuz 2020)

3- Bir çağ kapandı bir çağ açıldı küçük manşeti ile sanatçıların Ayasofya'nın açılışı ile düşünceleri verilmiş ve Ayasofya'nın yeniden cami olarak ibadete açılması tıpkı İstanbul'un Fethi'nde olduğu gibi yeni bir çağın açılmasına gönderme yapılmak suretiyle ne kadar önemli tarihi bir dönemeç olduğu söylemi satır aralarında serpiştirilmiştir.

27 Temmuz: 2 Haber (4 fotoğraf)

Başlık: 1- *ŞEREFLİ VE AĞIR BİR YÜK ÜSTLENDİK* başlıklı haberde Ayasofya Cami'sine imam olarak atanan din görevlilerinin duyguları aktarılmış. Haberde imamların görevi dolayısı ile memnuniyetlerini ifade ederken aynı zamanda böylesi tarihi ve manevi yönü ağır basan bir mabette görev yapacak olmalarının derin mesuliyetini de hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Şekil 3.24. Sabah 27 Temmuz 2020: Şerefli ve ağır bir yük

ŞEREFLİ VE AĞIR BİR YÜK ÜSTLENDİK

86 yıl sonra ibadete açılan
Ayasofya-i Kebir Camii'ne
atanan din görevlileri gururlu

BAŞIMAM Prof. Boynukalın: Allah'ın yardımıyla, milletimin duasıyla inşallah en güzel vech ile yapmaya çalışacağız.
İMAM Muştuer: Hep hayalimizdi. Bize de böyle bir görev verildiği için Rabbimize hamd ediyoruz, büyüklerimize teşekkür ediyoruz.
MÜEZZİN Asıleren: Kelimelerin kifayetsiz kaldığı bir duygu. Omuzlarımıza çok büyük bir sorumluluk yükledi. 12'DE



(Sabah, 27 Temmuz 2020)

2- *Özlem ve heyecanla ibadet gidiyorlar* isimi küçük haberde ise Ayasofya'nın iç mekanından bir resim verilmek suretiyle insanların camiye hınca hiç doldurdukları ve böylesi bir mabette namaz kılabilmenin mutluluğu ve coşkusu yansıtılmıştır.

28 Temmuz: 4 Haber (6 Fotoğraf)

Başlık 1- *AYASOFYA'NIN AÇILMASIYLA BİR MİLLET YENİDEN DOĞDU* başlıklı büyük haberde Erdoğan'ın Ayasofya'nın açılmasına dair geniş bir değerlendirmesi kaleme alınmıştır. Haberde Erdoğan'ın Ayasofya'nın açılmasını, Türk Milleti'nin egemenlik anlamında attığı son örnek olduğunu ifade etmesi ve bu vesile ile milletin yeniden doğması olarak değerlendirmesi açılışın İslam ve Türk dünyası için ne kadar önemli olduğu dikkate değerdir. Diğer yandan Erdoğan'ın bu vesile ile “yeniden diriliş mücadelesi verilmesi”, “asırlık hayallerin gerçekleştirilmesi” gibi çok nirengi ve vurucu kavramlarla olayı nitelendirmesi aslında Ayasofya'nın bir milletin tarihinde, dini değerlerinde, kültür dünyasında olabildiğince önemli bir aşama ve kilometre taşı olması cihetiyle önemsenmesi gereken bir olaydır.

2- *Türkler olmasa Ayasofya çökerdi* başlıklı küçük haberde ise bir Yunan papazın Ayasofya ile ilgili sözlerine yer verilmiştir. Sözü geçen papaz, Ayasofya'nın aslında Türklerin elinde olmasının büyük bir şans olduğunu ve ona özen gösterdiklerini vurgulayarak, satır aralarında bu mabedin Hristiyanların elinde olması durumunda bakımsızlıktan çökebileceğini, ifade etmiştir. Bir destek ve olumlu bir yaklaşım olarak görülen bu sözler gazete batıya bir gönderme olarak “batıya bir ders verdiği” şeklinde övünülesi ve gurur duyulması bir gelişme olarak okuyucuya sunulmuştur.

3- *Lanet yalanı zalim bir bölücülüktür* başlıklı haberde ise Devlet Bahçeli'nin meşhur tartışma ile ilgili yaklaşımı verilmiştir. Erbaş'ın iddia edilen şekliyle Atatürk'e yönelik hutbede “lanet” okuduğu görüşü Bahçeli tarafından da kabul edilmeyerek bu tarz söylemlerin zalimce bir bölücülüktür ibaret olduğu ifade edilerek açıkça Erbaş' a destek vermiştir.

Şekil 3.25. Sabah 28 Temmuz 2020: Millet yeniden doğdu

AYASOFYA'NIN AÇILMASIYLA BİR MİLLET YENİDEN DOĞDU

Başkan Erdoğan: Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi'nin ibadete açılma kararı egemenlik haklarını kullanma kararlığının son örneği

YENİDEN DİRİLİŞ MÜCADELESİ VERİYORUZ **ASIRLIK HAYALLERİ GERÇEKLEŞTİRİYORUZ**

AYASOFYA'NIN hangi şartlar altında camilik vasfından çıkartılarak müzeye dönüştürüldüğünü tartışmanın bir anlamı kalmadığına inanıyorum.

AYASOFYA'NIN secdelerle buluşmasıyla bir milletin yeniden doğuşuna şahitlik ediyoruz.

BU adımla dünyadaki tüm mazlumların yeniden bir ümit ışığının yanışına şahitlik ediyoruz.

BUGÜN yeniden yemin ediyoruz ki, bayrağımıza, vatanımıza kimsenin el uzatmasına izin veremeyeceğiz.

TÜRKİYE bugün yeni bir diriliş mücadelesi veriyor.

GİZLİ veya açık tüm saldırılara rağmen tek bilek tek yürek olarak 7 düvele karşı vatan savunması yapıyoruz.

ASIRLIK hayalleri birer birer gerçeğe dönüştürmeye devam ediyoruz.

(CHP Kurultayı) **KONGRE** yaptılar, söyledikleri 'biz geliyoruz'. Neye geliyorsunuz? Projen var mı, yok."

BİR tarafta milletin ve ülkesinin büyümesi için gecesi ve gündüzlerini katarak çalışanlar vardır.

DİĞER tarafta ise ülkesinin geleceği için en küçük eser bile üretmemiş, çaba göstermemiş olanlar vardır.

HASAN AY'IN HABERİ 12'DE

FINDIKTA 171 FİYAT
Kabine toplantısı sonrası konuşan Başkan Erdoğan İmke taban fiyatını 22,5 lira olarak açıkladı.

AYASOFYA'NIN AÇILDI TASTI
Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi'nde 85'li yaşlardan sonra üçüncü sabah namazı da yoğun katılımla esd edildi. Cami içinde yer kalmayınca bir çok vatandaş dışarıda namaz kıldı. 8 DE

TÜRKLER OLMASA AYASOFYA ÇÖKERDİ

YUNAN PAPAZ EVANGELOS PAPANIKOLAOU
Ayasofya'nın ibadete açılması ilgili Batı'ya adeta ders niteliğinde bir açıklama yaptı:

BÖYLE büyük bir yapıyı kim koruyacaktı? Türkler korudu. Türkler nerede vardıysa hep daha iyilerdi. Türkler'in hüküm sürdüğü dönemde insanlar dinlerini daha özgürce yaşıyordu. Bizim için utanç verici ama bu gerçek. 8 DE

Başkan Erdoğan, Putin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan-Şimşek'in görüşmesi değerlendirildi 12

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: 'Planet Yalancı Zalim Bir Bölücüdür' 13



(Sabah, 28 Temmuz 2020)

29 Temmuz: 1 Haber (3 Fotoğraf)

Başlık: *DÜNYAYA HOŞGÖRÜ VE MEDENİYET DERSİ* başlıklı manşet haberde Erdoğan'ın Ayasofya üzerinden kara propaganda yapanlara seslendiği belirtilen haberde Erdoğan'ın ağzından “ Diğer inançların sembollerini hedef alan bir millet olsaydık Sümela Manastırı'nın yerinde yeller eserd” sözleri aktarılmış. Habere bakıldığında görsel olarak yeni restore edilen Sümela Manastırı fotoğrafı verilerek aslında Türkiye'nin tüm inanç gruplarının mabetlerine tarihi ve kültürel mekanlarına olabildiğince özen gösterildiği ve Türkiye'nin bu konuda oldukça duyarlı olduğu ifade edilmiştir. Haberde Osmanlı'nın çekildiği coğrafyalardaki dini ve kültürel mabetlerin ortadan kaldırıldığı veya amacının dışında kullanıldığı yine Erdoğan'ın ağzından verilmek suretiyle, İslam'da var olan hoşgörü iklimi nedeniyle Türklerin diğer inanç gruplarına ait eserlere bu şekilde muamele etmeye engel olunduğu, fakat Batı'nın bu konularda sabıkasının oldukça kabarık olduğu mesajı iletilmek suretiyle hoşgörü ve saygı bağlamında Müslüman-Türk , Hristiyan –Batı kıyaslaması yapılmıştır.

Şekil 3.26. Sabah 29 Temmuz 2020: Hoşgörü ve medeniyet dersi



(Sabah, 29 Temmuz 2020)

30 Temmuz: 2 Haber (2 Fotoğraf)

Başlık 1- *MEDENİYETİMİZİN YENİDEN YÜKSELİŞİNİN İLK İŞARETİ* sözü Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'a aittir. İlgili haberde Ayasofya'nın cami olarak açılmasının medeniyet okumaları üzerinden yeniden bir silkiniş, kendine gelip ve yükseliş basamağı olarak ifade edilmiştir. Erbaş'ın ayrıca Ayasofya'nın açılışının Mescit-i Aksa'nın özgürlüğüne kavuşmasının önemli bir habercisi olarak görmesi, Ayasofya meselesinin tarihi bir milat olarak okunmasını zorunlu çıktı olarak karşımıza çıkarmaktadır.

2- *ULU MABET DÜNYA MÜSLÜMANLARINI BİRLEŞTİRDİ* başlığı ile verilen haberde dünyanın çeşitli yerlerindeki İslam alimlerinin Ayasofya'nın açılışı ile ilgili müspet düşünceleri aktarılmış ve bu görüşler doğrultusundan Türkiye'nin yalnız olmadığı, bu vesile ile tüm dünya Müslümanlarının birlik olduğu mesajı iletilmiştir.

Şekil 3.27. Sabah 30 Temmuz 2020: Medeniyetimizin yükselişi



(Sabah, 30 Temmuz 2020)

3.1.3 SÖZCÜ

01.07.2020 - 30.07.2020 tarihleri arasında Sözcü gazetesinde Ayasofya hakkında yayınlanan haberlerin günbegün sayısal analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.4. Sözcü'nün Ayasofya haberleri sayısal analizi

01.07.2020-30.07.2020	HABERLER	FOTOĞRAFLAR
1 Temmuz 2020	0	0
2 Temmuz 2020	1	1
3 Temmuz 2020	1	1
4 Temmuz 2020	0	0
5 Temmuz 2020	0	0
6 Temmuz 2020	0	0
7 Temmuz 2020	0	0
8 Temmuz 2020	1	1

9 Temmuz 2020	0	0
10 Temmuz 2020	0	0
11 Temmuz 2020	1	1
12 Temmuz 2020	4	2
13 Temmuz 2020	3	3
14 Temmuz 2020	2	0
15 Temmuz 2020	3	2
16 Temmuz 2020	1	2
17 Temmuz 2020	1	1
18 Temmuz 2020	1	1
19 Temmuz 2020	0	0
20 Temmuz 2020	0	0

21 Temmuz 2020	0	0
22 Temmuz 2020	1	1
23 Temmuz 2020	1	5
24 Temmuz 2020	3	3
25 Temmuz 2020	2	4
26 Temmuz 2020	4	4
27 Temmuz 2020	2	3
28 Temmuz 2020	4	4
29 Temmuz 2020	3	4
30 Temmuz 2020	0	0
Temmuz Ayı Toplam	39	38

Sözcü gazetesi Atatürkçü, seküler ve sol tandanslı bir gazetedir. Okuyucu kitlesi genellikle Atatürkçü kesimden oluşmasının yanında seküler bakış açısıyla yayın anlayışına sahip olan gazete ulusalcı olarak anılsada bu niteliği tam olarak karşılayamamaktadır. Toplumun sadece bir kesimine hitap eden bir çizgi izlemektedir. Buna rağmen tiraj bakımından sürekli en üst sıralarda yer almaktadır. Atatürkçü ve seküler okucuyu kitlesine sahip Türk Gazeteleri arasında tiraj bakımından en üst sırada yer almaktadır. Bu saikle Ayasofya meselesine yaklaşan gazetede 2020 temmuz ayı boyunca yayınlanan haberlerde, Ayasofya'ya genellikle seküler, batıcı ve Atatürkçü pencerelerden bakılmıştır. Küresel değerleri ön plana çıkaran ve batıcı kaynakları referans alan haberler göze çarpmaktadır. Sözcü gazetesi 1 Temmuz 2020 itibariyle incelediğimiz gazeteler içerisinde konuya en az ilgi duyan gazetedir. Fakat diğer gazetelere göre daha az haber yapsa da 2 Temmuz 2020 Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ayasofya kararını Sabah gazetesinin aksine 2,3 ve 8 temmuz tarihlerinde sayfalarına taşımıştır.

Sözcü'nün Ayasofya'nın ibadete açılması meselesine, incelediğimiz diğer iki gazete olan Sabah ve Yeni Akit'in aksine 2 temmuzdaki Danıştay kararından itibaren hep olumsuz baktığı görülmektedir. Sözcü gazetesi, Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya kararnamesinin ardından 11 temmuzda ilk haberini yaparken sonraki dört gün boyunca da sayfalarında çok yoğun bir şekilde Ayasofya hakkında haberlere yer vermiştir. Bu dört günde toplam 12 adet haber yapmış ve bu haberlerde 7 adet fotoğraf kullanmıştır. Bu dört günden sonra 16 temmuzdan 24 temmuza kadar az sayıda haber ve fotoğrafla Ayasofya haberlerini aktarmıştır. 24 temmuzdan sonra haber yoğunluğuna tekrar başlayan gazete Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin ardından 16 gün geçtikten sonra 26 temmuzda Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması hakkında yayınladığı 4 haber ve 4 fotoğraf ile konuyla alakalı ençok haber ve fotoğraf yayınladığı tespit edilmiştir. Sözcü'nün, 2020 Temmuz ayı boyunca 11 gün Ayasofya hakkında haber yapmadığı ayın geriye kalan 19 günü ise konuyu gündeme getirdiği görülmektedir. Sözcü gazetesi 1 Temmuz 2020'den 30 Temmuz 2020 tarihine kadarki bir aylık süreçte Ayasofya ile ilgili toplam 39 haber yayınlamış ve bu haberleri 38 adet görselle desteklemiştir.

2 Temmuz:1

Başlık: ABD: Ayasofya'nın Statüsü Değişmesin: "ABD Dışışleri Bakanı Pompeo, Danıştay kararı öncesi Ayasofya'nın müze olarak kalmasını istedi"

Şekil 3.28. Sözcü 2 Temmuz 2020: ABD: Ayasofya değişmesin



(Sözcü, 2 Temmuz 2020)

3 Temmuz: 1

Başlık: Ayasofya için Karar Vakti: Danıştay tarihi duruşmayı yaptı. Savcı Ayasofya'nın açılma kararı Cumhurbaşkanlığının takdirindedir”

Şekil 3.29. Sözcü 3 Temmuz 2020: Ayasofya için karar vakti



(Sözcü, 3 Temmuz 2020)

8 Temmuz 1

Başlık: Rusya Ayasofya'nın müze olarak kalmasını istedi: Rus Ortodoks Kilisesi "Atatürk herkesi barıştırmak için müzeye dönüştürdü" diyerek Ayasofya'nın müze statüsünün korunmasını istedi

Şekil 3.30. Sözcü 8 Temmuz 2020: Rusya: Ayasofya müze kalsın



(Sözcü, 8 Temmuz 2020)

11 Temmuz 1

Başlık: Müze kararı kaldırıldı, Ayasofya Yargı Kararı İle İbadete Açıldı

Şekil 3.31. Sözcü 11 Temmuz 2020: Yargı kararıyla ibadete açıldı

Müze kararı kaldırıldı Ayasofya yargı kararıyla ibadete açıldı

DANIŞTAY, Ayasofya'nın müze yapılmasına ilişkin 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararını kaldırdı. Tarihi yapı, Diyanet'e devredildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan, "24 Temmuz'da, cuma namazı ile birlikte Ayasofya'yı ibadete açmayı planlıyoruz" dedi. S.10



Ayasofya'nın önünde toplananlar kararı, tekbir getirerek kutladı.

Sözcü 11 Temmuz 2020

12 Temmuz 4 (2 fotoğraf)

Başlık: 1- Ayasofya üzerinden Atatürk'e saldıranlara tepki yağdı. "ATATÜRK TAŞ ADAM DEĞİL SİZ TAŞ KALPLİSİNİZ!". Ulu Önder'i saygıyla anacaklarına her fırsatta hakaret ediyorlar. "Taştan adam" bile diyorlar. İşte Atamıza dil uzatan AKP'li, iki siyasetçiden ikisi.. İzmir AK Partili eski bir yöneticinin "Güneş doğuyor, taştan adam eriyor" mesajı ve Uşak AK Parti İl meclis Üyesinin 3 sene önce Atatürk'e "Ayyaş" demesi konu edinmiş ve ceza alan siyasetçinin cezasının ertelenmediği ifade edilmiş.

Şekil 3.32. Sözcü 12 Temmuz 2020: Atatürk taş adam değil

Ayasofya üzerinden Atatürk'e saldıranlara tepki yağdı

Atatürk taş adam değil SİZ TAŞ KALPLİSİNİZ!

Ulu Önder'i saygıyla anacaklarına, her fırsatta hakaret ediyorlar. "Taştan adam" bile diyorlar. İşte, Atamız'a dil uzatan AKP'li siyasetçilerden ikisi...

CHP'li Özel'den Ayasofya hatırlatması:

Ayasofya'nın içinde Hz. İsa figürü ikonalar var.

İZMİR'de, AKP'li eski ilçe yönetim kurulu üyesi Ercan Kırdağ, Ayasofya'nın Danıştay kararıyla ibadete açılmasının ardından Atatürk'ü hedef aldı. "Güneş doğuyor, taştan adam eriyor" mesajı attı. Taş kalpliliğini gösterdi.

UŞAK'ta ise AKP'li il meclisi üyesi Durmuş Yavuz, Atatürk'e "Sarhoş" dediği iddiasıyla yargılandı. Dava 2 yıl sürdü. 10 ay hapse çarptırıldı ama cezası ertelendi.

Bu mesajı attı, tepki gelince sildi

Ercan Kırdağ, önceki dönemde, AKP'nin İzmir Buca ilçe yönetim kurulu üyesiydi...

Mimari özelliğe zarar verilmesin

Özgür Özel, Ayasofya'daki dini içerikli ikonaları gündeme getirdi

AYASOFYA'nın cami olarak ibadete açılması kararıyla birlikte hazırlıklar başladı. CHP'li Özgür Özel, Diyanet'e seslendi: "Ayasofya tarihsel bir insanlık mirasıdır. Bundan sonraki süreçte yapının, tarihsel ve mimari özelliklerine zarar verilmesin." S.11

Dünya, Ayasofya kararı için ne dedi?

NEW York Times: "Laik Türkiye'nin sembolü." Guardian: "Erdogan muhafazakar tabanı memnun etti."

CHP'LI GENÇLER CAMİLERİ ONARDI

Cemaatten övgü aldılar. "Camilerimizin pırıl pırıl olmasını istiyoruz" dediler.

MUĞLA Fethiye'de, CHP ilçe Başkanı Mehmet Demir ve bir grup genç, kolları sıvayıp 2 caminin tadilatını yaptı. Baştan aşağı yeniden boyadı. Sırada 9 cami daha var...

Mustafa SARILPEK'in haberi sayfa 11'de

Sözcü 12 Temmuz 2020

2-CHP’li Özgür Özel’den Ayasofya hatırlatması: “Mimari özelliğe zarar verilmesin” haberin fotoğrafında özellikle Hz İsa’nın ikonlarına vurgu yapılarak korunması istenmiş.

3-CHP’li gençler camileri onardı. Ayasofya’nın ibadete açılma kararı alınması ile birlikte CHP’nin dini duyarlılığını ön planda tutmak için haberde Muğla’nın Fethiye ilçesinde İlçe başkanı ve bir grup genç partilinin iki caminin tadilatını yaptıkları ifade edilmiş.

4-Dünya Ayasofya İçin ne dedi? Gazetelerden örnek verilmek suretiyle New York Times ’in “Laik Türkiye’nin Sembolü”, The Guardian’ın “ Erdoğan muhafazakar seçmeni memnun etti” bilgisi aktarılmış.

13 Temmuz: 3 (3 fotoğraf)

Başlık:1- Diyanet İşleri Başkanı’nın sözleri tepki çekti “ AYASOFYA 86 YILLIK ARA DÖNEM YAŞAMIŞ! . Başkan Erbaş’ın “86 yıllık ara dönem” sözüne CHP’li eski vekil Bozkurt, zehir zemberek sözlere cevap verdi (Ünlem imgesi ile verilen haberde Erbaş’ın sözü eleştirilmiş. Haberde Hüsnü Bozkurt’un Erbaş’ın sözleri için “ terbiyesizlik” ifadesini kullandığı ve ayrıca partisi CHP’yi de Atatürk’ün imzasına sahip çıkmamakla eleştirmiş.

2- Ayasofya’da ilk namaz 24’ünde denilerken camiye 4 imam 2 müezzinin atandığı haberi verilmiş

3- Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “ Ayasofya Kararına Saygı Gösterin” demeci haberleştirilmiş.

Şekil 3.33. Sözcü 13 Temmuz 2020: Diyanet İşleri Başkanı'nın sözleri

Diyanet İşleri Başkanı'nın sözleri tepki çekti

Ayasofya'da 86 yıllık ara dönem yaşanmış!

Başkan Erbaş'ın, "86 yıllık ara" sözüne CHP'li eski vekil Bozkurt, zehir zemberek sözlerle cevap verdi



Ayasofya'da ilk namaz 24'ünde

AYASOFYA'da 24 Temmuz'daki açılış için hazırlıklar başladı. Ziyarete kapatılan tarihi mekana 2 imam ve 4 müezzin atandı.

S.11

DIYANET İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın Ayasofya sözlerini "utanmazlık" olarak değerlendiren Hüsni Bozkurt, CHP'yi de eleştirdi.

CHP PASİF KALDI



Bozkurt

BOZKURT, 1934'te müze yapılan Ayasofya'nın statüsünün iptaliyle ilgili tartışmalarda CHP'nin Atatürk'ün imzasına sahip çıkmadığını da söyledi. S.11

Ayasofya kararına saygı gösterin!

Erdoğan



CUMHURBAŞKANI Erdoğan, Ayasofya'nın ibadete açılmasını eleştiren ülkelere bu çağrını yaptı. "Çatlak seslerin hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur" dedi... S.11

Sahibinden satılık

AKP'li yönetici jakuzide böyle eğlendi:

Fakirler beni rahatsız etmeyin

ŞANLIURFA AKP Gençlik Kolları Başkanı Salih Saraç, jakuzide keyif yaparken çektiği videoyu, "Ulan fakirler, beni rahatsız etmeyin" mesajıyla paylaştı. Binalar



(Sözcü, 13 Temmuz 2020)

14 Temmuz: 2

Başlık: 1- İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun “ AYASOFYA'DA NAMAZ 30 YILDIR KILINIYOR” sözleri haberleştirilmiş. Kamuoyunda Ayasofya'da ilk ezan ilk namaz kılınacak düşünceleri üzerine İmamoğlu'nun camide 30 yıldır namaz kılındığı sözü Ayasofya'nın açılmasını şehrin belediye başkanı olarak gölgelemek anlamına gelen bir yorum olarak algılanmakta

2-AYASOFYA'NIN YILLIK GELİRİ 450 MİLYON LİRA. Bu haberle camiye çevrilen Ayasofya'nın müze olarak kalması ima edilmiş ve bahsedilen rakamlarla da sanki Türkiye'nin Ayasofya'nın gelirine muhtaç olduğu intibası uyandırılmıştır.

15 Temmuz: 3 (2 fotoğraf)

Başlık: 1-Akşener'den yargının Ayasofya kararını uygulayan iktidara çağrı “DANIŞTAY'IN ANDIMIZ KARARI DA UYGULANSIN. Haberde Ant için danıştayın kararının uygulanması eleştirilerek bir bakıma hükümetin yargı kararları konusunda çifte standart davrandığı ima edilmiş. Ayrıca haberin söyleminde İslam ile Türklü kıyası yapılmış ve bir bakıma Ayasofya inancın gereği ise andımız da Türklüğün gereğidir gibi bir kıyaslamaya gidilmiştir. Haberin devamında Akşener'in Erdoğan'ın Atatürk'ün Ayasofya kararı için “hata” demesini eleştirerek sert bir üslupla “haddini bil” ikazı ile yukarıdaki örneğe paralel olarak Fatih ve Atatürk kıyaslamasına gitmiş ve “Ayasofya'nın fatihi Fatih Sultan Mehmet ve Cumhuriyet'in fatihi Atatürk'tür” diyerek milliyetçi bir söylem üzerinden kitlelere mesaj verilmek istenmiştir.

2-Ayasofya ibadete açılıp siyasete kapatılmalı. İyi parti Mersin Milletvekili Zeki Hakan Sandallı'nın “Ayasofya'nın ibadete açılması iyi ama siyasete de kapatmalıyız” denilen haberde sanki Ayasofya'nın açılmasının iktidar tarafından sürekli olarak siyasal malzeme olarak kullanılacağına vurgu yapılmış.

3- “Namaz için Ayasofya’daki resimler karartılacak” haberinde ise uygulamanın eleştirildiği görülmektedir. Oysa hiçbir İslam mabedinde resim ve ikon tarzı figürlerin olmadığı aşikardır.

Şekil 3.34. Sözcü 13 Temmuz 2020: Akşener'den iktidara çağrı



(Sözcü 15 Temmuz 2020)

16 Temmuz: 1 (2 fotoğraf)

Başlık: BU KANSIZLARI TUTUKLAYACAK YOK MU? Başlığı ile verilen haberde bir kişinin Ayasofya'yı açtığı için Cumhurbaşkanı'na teşekkür edip ardından Anıtkabir'in yıkılması için telkinde bulunmasına tepki gösteren İYİ Parti Genel Başkan Yardımcı Aytuğ Çıray'ın "ihamet ve 86 yıllık ara" gibi söylemlerden bazılarının cesaret aldığı ve bunları Türk düşmanı olarak nitelediği demecinin söylem analizi olarak " aslında Ayasofya açılmasaydı bunlar da bu cesareti alamazlardı" şeklinde bir çıkarımda bulunduğu ve Ayasofya'nın açılmasının bir bakıma Türk düşmanlarını da cesaretlendirdiği ima edilmiştir.

Şekil 3.35. Sözcü 16 Temmuz 2020: Aytun Çıray'dan sert tepki



(Sözcü, 16 Temmuz 2020)

17 Temmuz: 1 (1 fotoğraf)

Başlık: AYASOFYA’NIN BİLİNMEYENLERİ. Haberde “ tarihi miras” diye nitelendirilen Ayasofya’nın sırları ve bilinmeyenleri okurlara haberleştirilmiş. Gazete “Tarihi miras” nitelemesi ile aslında müze statüsünün korunmasına yönelik bir beklenti şeklinde vurgulanarak camiye çevrilen Ayasofya için ince göndermelerde bulunulmuş.

Şekil 3.36. Sözcü 17 Temmuz 2020: Ayasofya'nın bilinmeyenleri



(Sözcü, 17 Temmuz 2020)

18 Temmuz: 1 (1 fotoğraf)

Başlık: Cumhurbaşkanı Açıkladı: “Ayasofya’da namazı Diyanet’in davet ettiği kişiler kılacak” başlığı ile verilen haberde, Ayasofya’daki ilk namaz için Erdoğan’ın “davet edilecek kişileri Diyanet belirleyecek demecine rağmen “seçkin” ve “protokol namazı” tarzında imalarda bulunmak suretiyle halktan kopuk bir ilk namaz kılınacağı düşüncesi verilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.37. Sözcü 18 Temmuz 2020: Cumhurbaşkanı açıkladı



(Sözcü, 18 Temmuz 2020)

22 Temmuz 1 (1 fotoğraf)

Başlık: KAMERALAR ÖNÜNDE NAMAZ KILINMAZ. Ayasofya açılışı için Cuma namazına davet edilen CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun daveti “kameralar önünde namaz kılınmaz” gerekçesi ile reddettiği ve bir bakıma kendisinin gitmeyeceği namazda bulunacakların namazı “siyasi bir şova” çevirecekleri ima edilerek hükümet bir nevi bu söylemle dini siyasete alet ettikleri için eleştirilmiştir.

Şekil 3.38. Sözcü 22 Temmuz 2020: Kamera önünde namaz kılınmaz



(Sözcü, 22 Temmuz 2020)

23 Temmuz: 1 (5 fotoğraf)

Başlık: “Namaz için davet olmaz” dediler, VIP davetiye gönderdiler. HANİ DAVET YOKTU. Başlığı ile verilen haberde Diyanet’in dolayısı ile hükümetin davetle namaz kılınması ve bazılarına ayrıcalık tanınması örnek davetiyeler gösterilmek suretiyle yandaşlık ve VIP kavramlarıyla vurgulanmıştır. Haberde Erbaş’ın “ isteyen her Müslüman namaza katılabilir” cümlesinin yer almasına rağmen böylesine bir söylemde bulunulması Ayasofya üzerinden hükümetin ve Diyanet’in hedef alındığı düşünülebilir. Ayrıca haberin devamında o eski CHP’li Muharrem İnce’nin “ davet gelirse katılırım” ifadesi, CHP Genel Başkanı Kılıçtaroğlu’nun katılmayacağı düşünülecek olursa ikili arasındaki fikir ayrılığının aslında çok derin olduğu yansıtılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.39. Sözcü 23 Temmuz 2020: Hani davetiye yoktu

“Namaz için davet olmaz” dediler, VIP davetiye gönderdiler

HANİ DAVETİYE YOKTU

İKTİDAR Ayasofya’yı cami yaptıktan sonra, 24 Temmuz’da (yarım) kısıtlı katılımı ilk cumanın kılınacağını duyurmuştu. CHP’li Muharrem İnce de “Davet gelirse giderim” demişti.

500 KİŞİ ÇAĞRILDI

DIYANET İşleri Başkanı Erbaş ise “Bütün Müslümanlar davetlidir. İsim isim davet olmaz” karşılığını verdi. Aynı Diyanet dün 500 kişiye VIP davetiye gönderdi. Ayncahlık isimleri davet etti.

Deniz AYHAN’ın haberi 11’de

İşte Diyanet’in Ayasofya davetiyesi

“Allah’ın mescidini, ancak Allah’a ve ahiret gününe inanan, namazı dindogru kılan, zekata veren ve Allah’ın başkasından korkmayan kimseler inar eder. İşte onların dogru yolu bulmalardan olmaları umulur.”
Tevbe, 9/18

İkinci sayfada Tevbe Suresi yer alıyor...

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN’ın teşriifleriyle gerçekleştirilecek Ayasofya-i Kebir Camii-i Şerifi açılış programına katılmalarıuzdan onur duyuyoruz.

Üçüncü sayfada açılışa davet yazısı var.

KAPAKTA AYASOFYA
4 sayfalık davetiyede, Ayasofya fotoğrafının altında Diyanet Başkanı Ali Erbaş’ın adı var.

DAVETLİ NAMAZ!
Namaza davet, davetli namaza dönüştü. Yandaşlara bu VIP davetiyelerden dağıtıldı...

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
Diyanet İşleri Başkanlığı

(Sözcü, 23 Temmuz 2020)

24 Temmuz: 3 (3 fotoğraf)

Başlık: 1-AYASOFYA'DA 86 YIL SONRA İLK CUMA NAMAZI. "Haberde, 1934'teki müze kararının kaldırılmasından sonra cami yapılan tarihi binada bugün 500 davetli namaz kılacak" denmiştir. Haberde söylem olarak 500 rakamı üzerinde durulmuş ve ayrıcalıklı konumda değerlendirilerek halktan soyutlanmış Cuma namazı fikri konumlandırmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.40. Sözcü 24 Temmuz 2020: 86 yıl sonra ilk cuma namazı

Aksaka

Ayasofya'da 86 yıl sonra ilk cuma namazı

1934'teki müze kararının kaldırılmasından sonra cami yapılan tarihi binada bugün 500 davetli namaz kılacak

AYRICALIKLI 500 kişi Ayasofya'nın içinde cuma kılar-ken 1.500 vatandaş da dışarıda saf tutacak. Herkes mas-kele olacak ve kendi seccadesini getirecek. Sosyal mesafe kuralı uygulanacak. Vinçlere asılan hoparlörlerden dua edilecek. **S.11**



Sultanahmet ve Ayasofya meydanlarına 35 bin sosyal mesafe etiketi yapıştırıldı. Ayrıca belediye özel ring seferleri koydu.

Akşener karantina nedeniyle gitmiyor



MERAL Akşener, Ayasofya'daki namaza katılmayacak. Yerine İYİ Parti'den 3 yönetici gidecek.

S.11

İmamoğlu: Bana davetiye gelmedi



EKREM İmamoğlu, İstanbul'un en önemli tarihi mekanındaki namaza çağırılmadığını açıkladı.

S.11

(Sözcü, 24 Temmuz 2020)

2- Haberin altında ise Meral Akşener'in karantina nedeniyle gitmeyeceği eklenmiş ve bu ifade "gidemiycek" olarak değil de "gitmeyecek" şeklinde ifadelendirerek bir rest ve meydan okuma şeklinde haberleştirilmiştir.

3- Bu iki haberin yanında İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun " Bana davetiye gelmedi" sözü haberleştirilmiş . Oysa ki İmamoğlu'na özel bir kurye ile davetiyenin ulaştığı bizzat İmamoğlu tarafından medyaya açıklanmış bir gerçekken, sözcü gazetesi bu haberle İstanbul'un şehreminine davetiye gönderilmemesini gerçek dışı bir algı olarak ortaya sürmüştür.

25 Temmuz: 2 haber (4 fotoğraf)

Başlıklar: Birebiriyle ilintili ve kıyas dahilinde iki ayrı başlık halinde AYASOFYA'YA SERBEST AMA LOZAN'A YASAK başlıklarıyla verilen haberde 86 yıl sonra ibadete açılan Ayasofya'nın virüse rağmen davetlilerin namaz kılıp her hangi bir yasağın gerilmediği, buna rağmen aynı gün kutlanmak istenen Lozan

Antlaşması'nın yıl dönümünün virüs nedeniyle yasaklanmış olmasını çifte standart olarak konu eleştirilmiştir. Burada yine kıyaslama olarak Ayasofya ve Lozan ifadelerinin aynı anda zikredilmesi AK Parti hükümetinin Ayasofya açılışının 24 Temmuz'a denk getirilmesini bir bir bakıma "rövanşta" söylemlerle ikame ettiği görülmüştür. Diğer yandan küçük başlıkla verilen bir diğer haberde namaza giden insanların "yandaş" olarak nitelenmesi, açılışın bir " siyasal şov " mantığı üzerinden okunmasına neden olmuştur. Yine aynı haberin devamında Atatürkçü Düşünce Derneği'nin 81 il temsilcisinin Lozan'ın yıl dönümü nedeniyle Anıtkabir'e gitmek istemelerine, "dezenfekte çalışması" gerekçesiyle izin verilmemiş olmasını ADD üyelerinin " Ayasofya'ya izin var, orada salgın yok mu" şeklindeki ifadelerini hakkaniyet açısından haberleştirdiği ve bunu eleştirdiği anlaşılmıştır.

2- Diğer bir haberde CHP'den ayrılan fakat o tarihlerde CHP'de bulunan Muharrem İnce'nin davet gönderilmesine rağmen namazını Sultan Ahmet meydanında kılmasını İnce'nin ağzından " Ayasofya'yı ibadete değil, siyasete açtılar" cümlesiyle 24

temmuzdaki açılışın aslında bir ibadethane açılışı olmayıp; dinin siyasete alet edilmesi olan siyasi bir gösteri olduğu tekraren vurgulanmaya çalışılmış.

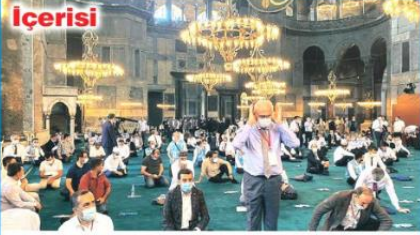
Şekil 3.41. Sözcü 25 Temmuz 2020: Ayasofya'ya serbest Lozan'a yasak

Virüs önlemlerini unuttular, ilk cuma namazını kıldırıldılar

Ayasofya'ya serbest

86 yıl sonra müzeden camiye dönüştürülen Ayasofya'da dün izdiham yaşandı. Vatandaşların çoğu sosyal mesafe ve maske kuralına uymadı

İçerisi



CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN NAMAZ ÖNCESİ KURAN OKUDU
Cumhurbaşkanı Erdoğan ile MHP lideri Bahçeli ve devlet yetkilileri ön sırada saf tuttu. Erdoğan namaz öncesi Kuran'ı Kerim okudu...

Dışarısı



AYASOFYA'NIN ÖNÜ SOSYAL MESAFELİ, ÇEVRESİ HINCA HINÇTI
Tarihi binanın dışında izdiham yaşandı. Sağlık Bakanı Koca'nın İstanbul'a vaka uyarısı yaptığı gün önlemlere uyulmadan namaz kılındı...

İSTANBUL dün tarihi bir gün yaşadı. Vatandaşlar geçeden ve sabah erkenden akan Ayasofya'ya geldi. Caminin 4 minaresinden sırayla okunan ezan ve Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın gelenek gereği kılıçla okuduğu hutbenin ardından ilk cuma kılındı.

İNŞALLAH VIRÜS BULAŞMAZ

BAŞTA Erdoğan olmak üzere devlet erkânı ve 500 seçkin konuk caminin içinde namaz kılarken caminin dışında 1.500 kişi sosyal mesafe kuralına uyararak namazını eda etti. Bunun dışında bölgede bulunan on binler mesafe ve maske kuralına uymadan namaza durdu... S.12

"Virüs önlemleri var" diyerek kutlamaları yaptırmadılar

Ama Lozan'a yasak

81 ilde kutlanmak istenen Lozan Barış Antlaşması'nın 97'nci yıl dönümü, virüs önlemleri nedeniyle engellendi

"Ayasofya'yı ibadete değil, siyasete açtılar" deyip namazını Sultanahmet'te kıldı



AYASOFYA davetiyle ilgili açıklamaları tartışılan CHP'li Muharrem İnce, dün İstanbul'a geldi. Davet almasına rağmen namazını dışarda, Sultanahmet'teki meydana halkla kıldı...

Habip ATAM'ın haberi sayfa 12'de

ATATÜRKÇÜ Düşünce Derneği öncülüğünde 81 ilde yapılmak istenen kutlamalara valilikler izin vermedi. Çelenk bırakmaya gelenlerle polis arasında gerginlik çıktı.

DEZENFEKTE BAHANESİ

ANKARA'da ADD'liler ile siyasetçiler, "dezenfekte çalışması var" denilerek Anıtkabir'e alınmadı. Tepki gösterenler, "Ayasofya'ya izin var. Orada salgın yok mu" dedi. S.13

ANITKABİR GİRİŞİNDE ENGELLEMeye KALKTILAR



Ata'nın huzuruna çıkmak isteyenler "Dezenfekte için Lozan'ın yıl dönümünü seçmişler. Cumhuriyetle hesaplaşıyorlar" dedi...

(Sözcü, 25 Temmuz 2020)

26 Temmuz: 4 haber (4 fotoğraf)

Başlık: “Diyanet İşleri Başkanı Erbaş’ın Sözlerine Tepki”: ASIL İHANET İÇİNDE OLANLAR, ATATÜRK’E LANET OKUYANLADIR. “Atatürk’ün kurduğu Diyanet’in başındaki Ali Erbaş’ın Ayasofya’nın ibadete açılışında Atatürk’ü kastederek lanet okuması öfke yarattı”. Sözcü’nün bu haber başlıkları ile Erbaş’ın hutbede Atatürk’e hakaret ettiğini iddia ederek genişçe bir habere imza atmıştır. Ali Erbaş’ın ilgili hutbede isim zikretmeden ve geniş zaman kipi kullanarak “Fatih Sultan Mehmet, bu mabedi kıyamete kadar cami olmak kaydıyla vakfetmiştir, bunu çiğneyen lanete uğrar” demiştir.

Erbaş’ın tepkilere neden olan bu açıklaması bizzat Fatih Sultan Mehmet tarafından ferman edilen vakfiyede yazmakta ve dolayısı ile Erbaş’ın söylediği bu sözün kaynağı tamamen Fatih Sultan Mehmet’tir. Bunların bir realite olmasına rağmen sözcünün bu haber ve söylemi tamamen Atatürk suiistimali üzerinden toplumu ve siyaseti laik-anti laik kutuplaştırmasına hizmet ettiği ifade edilebilir. Haberin devamında “ Atatürk bu ülkeyi Osmanlı’dan devralmadı, savaşarak kurdu ve milletine vakfetti” tarzındaki provokasyon ve art niyetli kıyaslama dahilindeki söylemler bir yandan Türk milletinin devamlılığını Osmanlı dönemi ile kesip sanki farklı bir coğrafyadan veya milletten gelen yeni ve türedi bir devlet-millet intibasın uyandırmaya çalışmıştır ki, bu tarihi realiteden oldukça yoksun bir yaklaşımdır.

2- “ATATÜRK OLMASAYDI BU CÜBBEYİ GİYİP KILIÇLA MİNBERE ÇIKAMAZDIN” alt başlığı ile verilen haberde Erbaş oldukça sert bir şekilde eleştirilerek “Ulu önder Kurtuluş Savaşını kazanmasa İstanbul İngiliz işgalinde olur ve Erbaş kim bilir ne olurdu?” denilmek suretiyle, Erbaş ve neslinin kötü bir gönderme ile İngiliz veya işgalcilerin neslinden olacağı ima edilmiştir. 3- Sözcü “lanet” kelimesinden yola çıkarak sürdürdüğü eleştirisinde UNESCO’nun Atatürk ile ilgili müspet sözlerini de haberleştirmek suretiyle, “lanet” bedduasının sanki Atatürk’e söylenmiş kabul edip onu öven “Atamıza dil uzatan cahiller okusun, ATATÜRK’ÜN TANIMI” diyerek Unesco’nun Atatürk ile ilgili sözlerini haberleştirdiği görülmüştür.

3- Gazete siyasilerden ve sanatçılardan gelen tepkileri de sütunlarına taşımıştır.

4- Gazete Yunanistan'da açılış günü Türk Bayrağı'nın yakılmasını bir bakıma Ayasofya'nın açılışına indirgemek suretiyle, sanki "Bütün bunların suçlusu Ayasofya'nın cami olarak açılması" gibi bir algı dâhilinde haberi " Türkiye'nin sabrını taşımak için her şeyi yapıyorlar. Yunanistan'da iki küstahlık" başlığı ile duyurmuştur. Haberin içeriğinde Ayasofya'nın açılışına tepki olarak hem Türk bayrağının yakılması hem de Akdeniz'de Yunanistan'ın bir tepki olarak ABD ile ortak tatbikat düzenleyeceği belirtilmiştir. Aynı haberin yanında ise " Elleriniz kırılın alçaklar. Bayrağımızı böyle getirip yaktılar" küçük başlığı ile yakılan bayrağımız çok haklı bir şekilde eleştirilmiş ve Türk yetkililerinin "Şanlı bayrağımıza saygısızlık yapanlar, Ege'deki akıbetini iyi hatırlamalı" şeklindeki sözü satılara yansıtılmıştır.

Şekil 3.42. Sözcü 26 Temmuz 2020: Yunan'dan 2 küstahlık

Türkiye'nin sabrını taşımak için her şeyi yapıyorlar

Yunan'dan 2 küstahlık

1 Ayasofya bahanesiyle şanlı bayrağımızı yakıp çiğnediler
2 ABD'yle ortak deniz tatbikatı yapıp gerilimi tırmandıracaklar

EGE'deki adalarımızı işgal eden Yunanistan, tahrik peşinde... Selanik'te, Ayasofya Camii'nin ibadete açılmasını protesto bahanesiyle bayrağımızı yaktılar. Polis sadece izledi...

TÜRKİYE, bu küstahlığa sert tepki gösterirken, Yunanistan'ın Akdeniz'de ABD ile ortak tatbikat yapacağı haberi geldi. Amaçları, Akdeniz'de tansiyonu yine yükseltmek. **S.15**

Bayrağımızı böyle getirip ateşe verdiler.

ELLERİNİZ KIRILSIN ALÇAKLAR

Türkiye "Şanlı bayrağımıza saygısızlık yapanlar, Ege'deki akıbetini iyi hatırlamalı" dedi...

DEVLET VATANDAŞINA TUZAK KURAMAZ

ANAYASA Mahkemesi, polisin önceden seri numarası belirlenmiş para ile gece saat 22.00'den sonra içki satın alıp tutanak tutmasını "Vatandaşa tuzak" olarak değerlendirdi.

KKTC: 5 TL

(Sözcü, 26 Temmuz 2020)

Şekil 3.43. Sözcü 26 Temmuz 2020: Diyanet İşleri Başkanı'nın sözleri

2- Ekonomi, 3- Dış politika, 4- Eğitim, 5- Toplumsal barış ve çözüm için vaat etti

YIL: 14 SAYI: 4790 26 TEMMUZ 2020 PAZAR 1.5 TL

#SÖZCÜ SUSARSA TÜRKİYE SUSAR

T.C. SÖZCÜ

CHP'nin 37. Olağan Kurulayı dün toplanmış. Kemal Kılıçdaroğlu, yasal seçim sürecini tartışarak "Bu süreçte, dostlarımıza teşekkür ederiz" dedi. 1251 oyla, genel başkanlığına seçildi.

Başkan KAYA'nın haberi sayfa 14'te

Kemal Kılıçdaroğlu, kurultaya geldi. Behi Hürrem'in benzeri katıldı.

Diyanet İşleri Başkanı Erbaş'ın sözlerine tepki yağdı:

ASIL İHANET İÇİNDE OLANLAR, ATATÜRK'E LANET OKUYANLARDIR

Atatürk'ün kurduğu Diyanet'in başındaki Ali Erbaş'ın, Ayasofya'nın ibadete açılışında Atatürk'ü kastederek lanet okuması öfke yarattı

Diyanet İşleri Başkanı için bunları dediler

Ali Erbaş için suç duyurusu yapacağız
Ayhan Çolak: Ali Erbaş'ın bu lanet okuması, Atatürk'ü kurtarması ve kurtuluşu...
Atatürk'ün bedelini ödeyeceksin
Özgür Çel: Bu lanet okuması, Atatürk'ü kurtarması ve kurtuluşu...

Atatürk sayesinde ezan özgür okunuyor
Muhammed İnce: Bu lanet okuması, Atatürk'ü kurtarması ve kurtuluşu...
Susurun kamu kurusun, unutmaz
Cemal Kılıç: Atatürk'ü kurtarması ve kurtuluşu...

Ayasofya'yı ancak rüyada görürdünüz
Gökhan Özgür: Ayasofya'yı kurtarması ve kurtuluşu...
Atatürk kurtarması bugünler olmazdı
Sahin Gökçek: Atatürk'ü kurtarması ve kurtuluşu...

ATATÜRK OLMASAYDI BU CÜBBEYİ GİYİP KILIÇLA MINBERE ÇIKAMAZDIN
Ulur Önder, Kurtuluş Savaşı'nı kazanmasa, İstanbul İngiliz işgalinde olurdu. Erbaş kim bile ne olurdu?

ATATÜRK'ÜN TANIMI
Atatürk okullarını anımsıyor, işleri ve başarıları hakkında çok şey söylüyor. Atatürk'ün okullarını anımsıyor, işleri ve başarıları hakkında çok şey söylüyor. Atatürk'ün okullarını anımsıyor, işleri ve başarıları hakkında çok şey söylüyor.

UNESCO
Dünya Mirasları Eğitimi, Bilim ve Kültür Bakanlığı
Bu miras, Atatürk'ün doğumunun 100. yılında UNESCO'ya üye 193 ülkenin bir kararıyla Atatürk'ün mirasıdır.

(Sözcü, 26 Temmuz 2020)

27 Temmuz: 2 Haber (3 fotoğraf)

Şekil 3.44. Sözcü 27 Temmuz 2020: Atatürk'e kaç kere dua ettin



(Sözcü, 27 Temmuz 2020)

Başlık: “ Atatürk’ü lanetleyen Diyanet İşleri Başkanı Erbaş, kendini aklamak isterken ‘Vefat edene dua edilir, beddua değil’ dedi. Soruyoruz....ATATÜRK’E KAÇ KERE DUA ETTİN!” Sözcü yine Atatürk’e yapılmış olduğu varsayımından hareketle “lanetleme” üzerinden Erbaş’ı hedef alıp eleştirmiştir. Duanın öznel bir durum olduğu unutulurken Erbaş’a “ Atatürk ile ilgili kaç kere dua ettin” tarzındaki eleştiri habercilik kriterleriyle bağdaşmayan bir durumdur. Zira insanların kime dua ettikleri sadece Allah ile dua yapan kişi arasında olup, bunu deklare edilmesi ne kanunen ne de kültürel kod olarak açıklanması gerekmemektedir.

2- Bu haberin hemen yanında ilahiyatçı Cemil Kılıç’ın sanki Atatürk cidden lanetlenmiş gibi ve bağlamından soyutlanmak suretiyle haberleştirilen “ İşgalci İngiliz’e söz yok, işgali bitiren Atatürk’e dil pabuç gibi!” sözleri okuyucuya aktarılmıştır. Burada da açık açık Atatürk üzerinden bir istismarın ve yine toplumu laik-Anti laik cephelerde kutuplaştırmaya yönelik bir niyetin yer aldığı söylemler söz konusudur.

3- Yine Ayasofya’dan yola çıkılarak ve aynı şekilde Atatürk’e hakaret edildiği varsayımı üzerinden sosyal medyada gazetenin tahfifi ile AK trollerin Atatürk’ü Koruma Kanunu’nun kaldırılması yönündeki düşünceler haberleştirilmiştir. İlgili Haber “ Sıra buna geldi, Atatürk’e hakaret serbest bırakılsın” şeklinde formüle edilmiştir. Haber söyleminde Ayasofya’dan sonra sistematik bir mantık dahilinde Atatürk’ü Koruma Kanunu’nun kaldırılmasının gündeme geldiği ve haberin içeriğinde yer almamasına rağmen başlıkta “ Atatürk’e hakaret serbest bırakılsın” şeklinde verilmek suretiyle laik-Anti laik bağlamdaki çalkalanmalara zemin hazırlayacak bir niyetle haberin kaleme adıldığı söylenebilir.

4- Aynı günkü konuya dair son haberde ise Erbaş’ın Atatürk’e yönelik söylediği iddia edilen “lanetleme” sözünden dolayı savcılığa suç duyurusu yapıldığı, fakat bunun kimler tarafından yapıldığı birinci sayfa haberinde yer almadığı görülmüştür.

Şekil 3.45. Sözcü 28 Temmuz 2020: Hilafet çağrısı

Atatürk 96 yıl önce kaldırdı, onlar geri getirmek istiyor

HİLAFET ÇAĞRISI

İktidara yakın bir grubun çıkardığı dergide, "Hilafet için toparlanın" çağrısı yapıldı. Atatürk'ün kurduğu laik cumhuriyeti hedef alan çağrı, büyük tepki çekti

İŞTE DERGININ KAPAKI

Artık Ayasofya ve Türkiye hür

GERÇEK HAYAT

Hilafet için toparlanın

LOZAN ANTLAŞMASI ÇÖPE ATILSIN

Bir skandal çağrı da eğitim müdüründen

ATATÜRK'e ve onun emaneti olan değerlere yönelik saldırılar tımanuken, Albayrak Grubu'nun "Gerçek Hayat Dergisi" ise skandal bir çağrı yaptı. Dergi, "Hilafet için toparlanın" yazılı bir kapakla çıktı.

BAHÇELİ'DEN SERT UYARI

HİLAFET çağrısına tepki yağdı. MHP lideri Bahçeli, "Yeniden hilafet demek, yeni bir cepheleşme, ölü arkası kestirilemeyen iç kargaşa demektir" dedi. AKP'li Mehmet Metiner de hilafetin çatışma getireceğini söyledi... S.10

Ömer Çelik, "Rejimle ilgili komplasma üretmek yanlış" dedi.

İZMİR'de, Bergama Millî Eğitim Müdürü Nuri Kiraz, Ayasofya'nın ibadete açılması nedeniyle attığı mesaîde skandal ifadeler kullandı. "Bize dayatılan Lozan kılıdının bir parçasını daha çöpe attık. Darısı diğer maddelerin..." dedi.

Nuri Kiraz

Gökmen ULU'nun haberi 11'de

Erbaş için savcılığa şikayet yağıyor

İYİ Partili Aytaç Çuray ile Atatürkçü Düşünce Derneği, Ali Erbaş hakkında suç duyurusunda bulundu... S.10

Atatürk'e karsılığın kökeni!

Ali Erbaş, bunu 2017'de katıldığı TV programında anlattı.

Aytunc ERKİN'in yazısı sayfa 12'de

AKP'den tepki: CUMHURİYET GÖZ BEBEĞİMİZ

HİLAFET çağrısına ve rejimle ilgili tartışmalara AKP'den tepki geldi. Parti sözcüsü Ömer Çelik, "Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Cumhuriyetimiz göz bebeğimizdir" dedi... S.10

ILBER HOCA'DAN ÇARPICI ATATÜRK MESAJI:

Hukukunu müdafaa edemeyecek tarihi büyüklerimizin savunmasını tarihçiler ve tarih bilenler yapar

PROF. İlber Ortaylı, Diyanet İşleri Başkanı'nın hakaretine Atatürk'ün kalpaklı fotoğrafıyla bu yanıtı verdi.

ÖNLÜ tarihçi, sosyal medya hesabından yaptığı bu paylaşımın milyonların duygularına tercüman oldu... S.10

Ortaylı

(Sözcü, 28 Temmuz 2020)

Başlık: 1-Atatürk 96 yıl önce kaldırdı, onlar geri getirmek istiyor. HİLAFET ÇAĞRISI. İktidara yakın bir grubun çıkardığı dergide “Hilafet için toparlanın” çağrısı yapıldı. Atatürk’ün kurduğu laik cumhuriyeti hedef alan çağrı büyük tepki çekti. Gazetenin ilk haberi Gerçek Hayat dergisinin hilafetin geri gelmesi için kapağına taşıdığı çağrı üzerine olmuştur. Haberde hilafetin laiklikle bağdaşmayacağı, bunun Atatürk tarafından 06 yıl önce kaldırıldığı vurgulanmış ve bu haber de Ayasofya’nın açılması ile ilintile dirilerek bu teklifi sunanların buradan cesaret aldıkları düşüncesi verilmeye çalışılmıştır. İlgili haberde MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin haberle ilgili tepkileri de “ Yeniden hilafet demek yeni bir cepheleşme, önu arkası kesilmeyen iç kargaşa demektir” sözleriyle haberleştirilmiştir.

2- İzmir Bergama ilçe Milli Eğitim Müdürü’nün söylendiği iddia edilen “ Lozan çöpe atılsın” şeklindeki sözlerinden yola çıkan gazete ilgili kişinin “ Bize dayatılan Lozan kilidinin bir parçasını daha çöpe attık, darısı diğer maddelerin..” şeklindeki sözleri habere konu edilerek eleştirilmiştir.

3- Bir diğer küçük haberin başlığı ise “ Erbaş için savcılığa şikayet yağıyor”. Haber başta ADD’nin ve İyi Partili Aytunç Çıray’ın Erbaş için savcılığa suç duyurusunda bulundukları ifade edilmiştir.

4- Hilafet haberleri ile ilgili olarak Hükümet AK Parti sözcüsü Ömer Çelik’in “ Cumhuriyet göz bebeğimizdir” sözleri haberleştirilerek bir bakıma hükümet kanadının da Cumhur ittifakının diğer ortağı gibi hilafet meselesinde aynı istikamette düşündüğü ortaya çıkmıştır.

29 Temmuz: 3 Haber (4 Fotoğraf)

Başlık: 1- Millet İttifakı’ndan Diyanet İşleri Başkanı Erbaş’a tepki: ATATÜRK OLMASAYDI CAMİLERİN HİÇBİRİNDE EZAN OKUNAMAZDI. İki muhalefet lideri, Ayasofya konuşmasında Atatürk’ü kastederek “lanet” okuyan Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ı sert sözlerle eleştirdi...İŞTE SÖYLEDİKLERİ: İlgili haberde Erbaş’ın alıntısını Fatih Sultan Mehmet’in kendi vasiyetinden alıntılanmış ve de isim zikretmemesine rağmen Atagün’e yönelik olduğu Millet İttifakı’nın iki ortağa

Kılıçtaroğlu ve Akşener tarafından verdiği demeçlere bakılınca rahatlıkla anlaşılabilir. Kılıçtaroğlu'nun Erbaş'a yönelik koltuğunu hakketmediği, kirlettiği, haddini aştığına dakik oldukça sert ithamlarda bulunmuş ve Atatürk olmasaydı hiçbir camide ezan okunmazdı eleştirisinde bulunarak, yine bağlamından koparılmış bir şekilde Erbaş'ın Atatürk'e söylediği iddia edilen "lanet" sözcüğünün Kılıçtaroğluna göre "belki de bu sözün Erdoğan için söylediği" ifade edilerek meseleyi çok farklı alanlara yani siyasal ve şahsi rekabete kanalize ettiği görülmüştür.

Şekil 3.45. Sözcü 29 Temmuz 2020: Millet ittifakından Erbaş'a tepki

Millet İttifakı'ndan Diyanet Başkanı Erbaş'a ortak tepki:

Atatürk olmasaydı camilerin hiçbirinde ezan okunmazdı

2 muhalefet lideri, Ayasofya konuşmasında Atatürk'ü kastederek "lanet" okuyan Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ı sert sözlerle eleştirdi... İŞTE SÖYLEDİKLERİ:

CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu: "ÇIKACAKSINIZ öyle bir konuşma yapacaksınız ki, haddinizi aştığınızı bilecek ve geri almak için çaba harcayacaksınız. Bu, o koltuğun hakkını veremiyorsun, kirletiyorsun demektir. Sen dürüst biri değilsin."

İYİ Parti lideri Meral Akşener: "ERDOĞAN'ı uyardım, dinlemedi. Ayasofya'yı siyasete alet ettiler. Atatürk ile ahp ve remediğiniz nedir kardeşim? Yunan'ın, Fransız'ın Atatürk'e düşmanlığını anladım ama siz nasıl düşman olursunuz?"

Atatürk'e saldırıya asla izin vermeyiz
CUMHURBAŞKANLIĞI Sözcüsü İbrahim Kalın, "Ayasofya hutbesinde Atatürk'e dil uzatılması diye birşey söz konusu değil. Atatürk'e dil uzatılmasına asla izin vermeyiz" dedi. S.10

Atatürk düşmanlığı bir fayda getirmez!
MHP'li Cemal Enginyurt, "Atatürk'ü sevdiğimizi söyledikçe birileri rahatsız oluyor. Yeniden hortlayan Atatürk düşmanlığı kimseye fayda getirmez. Hilafet gelmeli demek çok tehlikeli" dedi. S.11

Kılıçdaroğlu CHP grubunda konuştu.

Akşener İYİ Parti grubunda konuştu.

(Sözcü, 29 Temmuz 2020)

Diğer taraftan Akşener'in konu bahsi olan habere göre, kendisinin Erdoğan'ı Atatürk ve Ayasofya konusunda uyardığı ifade edilmiştir. Haberde Akşener'in Erdoğan'ı bu konularda uyardığı ama Erdoğan'ın kendisini dinlemeyerek işe siyasete döktüğü belirtilmiştir. Haberin devamında Akşener'in Erbaş'a dönük olarak ve duanın şahsi ve gizliliği ilkesinden soyutlanmış bir şekilde “ göreve geldiğinden beri kahramanlarla ilgili bir hayır duayı çok gören Erbaş, şimdi de beddua ediyor” tarzında eleştirmiş ve aslında metnin alt okumalarından Erbaş'ın Türklüğünden şüphe edecek anlamlara gelen “Tarihte Atatürk'e düşman olan ve Türk'e dost olan kimse çıkmamıştır” meyanındaki sözleri oldukça manidar dikkat çekicidir.

2- *Atatürk'e saldırıya asla izin vermeyiz.* Gazetenin konu bağlamındaki ikinci haberi Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın'ın açıklamalarıdır. Kalın ilgili hutbede Atatürk'e hakaret veya dil uzatılması gibi bir durumun söz konusu olmadığını ve buna asla izin vermeyeceklerini ifade etmek suretiyle varmış gibi gösterilen bir sözün yetkili ağız tarafından olmadığı deklare edilmiştir.

3- *Atatürk düşmanlığı bir fayda getirmez.* Bu söz şimdi Demokrat Partili olan ama o günlerde MHP milletvekili olan Cemal Enginyurt'a aittir. Diğer muhalif siyasiler gibi Enginyurt da “lanet” kelimesinin Atatürk'e yönelik olduğu düşünesinden yola çıkarak ilgili açıklamasında “ Atatürk'ü sevdiğimizi söyledikçe birileri rahatsız oluyor. Yeniden hortlayan Atatürk düşmanlığı kimseye fayda getirmez. Hilafet gelmeli demek çok tehlikeli” ifadeleri gazetede yer almıştır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Dünya toplumlarında giderek etkisini arttıran sekülerleşme sebebiyle, dindar ve muhafazakar insanların sayısı azalmıştır. Ama yine de insanların gündelik yaşamlarını tanzim eden en mühim etken, inançlarıdır. Dinlerin ayrılmaz bir parçası ibadetler ve ibadetlerin yerine getirildiği mekanlardır. İbadethaneler bir toplumun nezdinde; sosyokültürel bakımdan değerli, siyasi açıdan önemli ve dini yönden kutsaldırlar. Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi de Türk milleti için şüphesiz ki en sembolik yapıların başında gelmektedir.

Ayasofya'nın ilk olarak, Roma İmparatorluğu'nun başkentini Byzantion'a taşıyan ve burayı şehirlerin kraliçesine dönüştürüp isminin verilmesine vesile olan İmparator Büyük Konstantinus zamanında yapıldığı varsayılmaktadır. 330 yılında imparatorluğun başkenti olmasıyla kısa süre içerisinde bir metropol olan Nova Roma, ismini veren Konstantinus'un anısına Konstantinopolis olarak anılmıştır. Roma tarihçileri büyük olasılıkla Hagia Sophia'nın inşaatına I.Konstantinus devrinde başlanıldığı fakat oğlu II. Konstantinus devrinde 360 yılında bitirildiği görüşündedirler. Bu ilk Ayasofya sonradan inşaa edilenlere göre çok basit bir yapı olmasına rağmen, Roma İmparatorluğu'nda tek tanrıya ibadet edilen en büyük yapı yani Megale Ekklesia olması hasebiyle çok önemlidir. Bu ulu katedrale günümüze ulaşan isminin verilmesine vesile olan kişi Patrik Johannes Khrysostomos'tur. Roma'nın Hristiyan vatandaşlarının çok sevdiği patriğin Büyük Kilise 'de verdiği vaazlar sonucunda Hagia Sophia ismi doğmuştur. Çok sevilen ve altın sözlü adam olarak anılan patriğin, imparator tarafından sürgün edilmesi sonucunda halk ayaklanmış ve çıkan çatışmalar esnasında Hagia Sophia kundaklanmış, büyük ölçüde yıkılmıştır. Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen kullanılmaz halde olan Ayasofya'nın yerine İmparator II. Theodosius 415 tarihinde yeni bir mabet inşa ettirmiştir. Bu ikinci Ayasofya'da ilkinen benzer özellikler göstermektedir. İkiside bazilikal mimaride planlanmış, ahşap kırma çatılı yapılardır.

Altıncı yüzyıla gelindiğinde, Roma İmparatorluğu tarihinin en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Justinianus devri imparatorluğun her kulvarda altın çağını yaşadığı bir dönem olmuştur. Bu denli büyük bir imparatorlukta siyasi iç karışıklıklar kaçınılmaz olarak yaşanmaktadır. O olaylardan biri Theodosius'un yaptırdığı Ayasofya'nın yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. 532 yılında patlak veren siyasi ve dini içerikli bir

ayaklanma olan "Nika İsyanı"; İmparator Justinianus'u neredeyse tahttan edecekken, askeri güç kullanılarak büyük bir katliam sonucu bastırılan isyan sırasında Ayasofya kundaklanmış ve yine neredeyse tamamen yıkılmıştır. Olaylar sonrasında Konstantinopolis'i restore ettiren Justinianus, eski Ayasofya'yı tamir etmek yerine yeni bir yapı inşaa ettirmek istemiştir. Aynı zamanda çok dindar bir Hristiyan olan imparatorun istediği hem dünyadaki en büyük mabedi yaptırmak hem de Hristiyan Roma İmparatorluğu'nun sembolü olacak bir katedral inşaa ettirerek tüm dünyaya Roma'nın gücünü göstermektir. Bu büyük iş için imparatorluktaki en maharetli mimarlar görevlendirilmiş ve imparatorluğun dörtbir yanından en kaliteli malzemeler toplatılmıştır. 532 yılında başlanan inşaat 5 yıl 10 ay sürmüş ve 27 Aralık 537'de Ayasofya'nın açılışı yapılmıştır. Bu Ayasofya'yı diğerlerinden ayıran en önemli özelliği ise dünyanın bilinen ilk kubbeli bazilikası olmasıdır. O dönem Roma İmparatorluğu'nda kubbe mimarisi ileri düzeyde olmamasına rağmen devasa ölçülerde inşaa edilen Ayasofya'nın Kubbesi 20 yıl sonra 558 tarihinde kubbeyi destekleyen payandalarla beraber yıkılmıştır. Altı yıl süren çalışmalar sonucunda 562 yılında Ayasofya'ya yıkılan kubbeden daha yüksek daha geniş ve daha ihtişamlı bir kubbe eklenmiştir. Yani günümüze kadar ulaşan Ayasofya yapısı ana hatlarıyla 562 yılında tamamlanan binadır. Tabii ki günümüze ulaşana değin pek çok defa yangınlar ve depremler geçirse de 1462 yıldır dimdik ayakta kalabilmiştir. Bu başarı sadece ulu mabedi inşaa eden Roma İmparatorluğu'nun değil aynı zamanda ve hatta daha da çok Osmanlı İmparatorluğu'nundur.

Konstantiniyye tarih boyu defalarca muhasaraya alınmıştır. Roma İmparatorluğu'nun başkenti olduğu 330 yılından 1453 yılına kadar hiçbir ordu bu kadim şehri ele geçirememiştir. 669 yılına değin Konstantinopolis; siyasi, ekonomik, stratejik ve askeri önemlerine binaen kuşatılmıştır. Fakat bu 669 itibariyle ilkkez dini saikle şehirlerin kraliçesi muhasaraya alınmıştır. Çünkü Müslümanlar için Konstantiniyye; Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra en kutsal şehirdir. Hz. Muhammed (a.s) İslamiyet'in yayılmasının önünde engel olarak iki kadim imparatorluk görmüştür. Ashabına şöyle söylemiştir *"Kisra yok olursa kendisinden sonra kisra, kayser yok olursa kendisinden sonra kayser olmaz. Onların hazineleri Allah yolunda taksim olunacaktır."* Müslümanlar, Roma İmparatorluğu ve Sasani İmparatorluğu'nu bu sayede hedef almışlardır. Hz. Muhammed (a.s) Konstantiniyye'nin fetholunacağını pekçok sefer tekrarlamıştır. Ama en meşhur "Fetih Hadisi" şu şekildedir: *"İstanbul*

mutlaka fethedilecektir, onu fetheden ordu ne güzel ordu, onu fetheden komutan ne güzel komutandır.". Peygamberlerinin müjdesine nail olma arzusuyla Müslüman orduları 669 yılından başlayarak 1453 yılına kadar buldukları her fırsatta kutsal şehri İslam beldesi yapmak için mücadele etmişlerdir.

Nitekim 15 asrın ortalarında suriçine hapsolmuş küçük bir şehir devleti olarak kalan kadim Roma İmparatorluğu, Müslüman Türkler tarafından tarih sahnesinden silinmiştir. 29 Mayıs 1453'te Fatih Sultan Mehmet Han'ın başında bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu ordusu asırlardır aşılamayan surları aşmış, Haliç Zinciri'ni geçmiş, Grejuva ateşine direnmiş ve nihayetinde Konstantiniyye'ye hakim olmuştur. Şehre giriş yapınca ilk olarak Ayasofya'ya giden Sultan II. Mehmet, "Kılıç Hakkı" olarak kadim kiliseyi camiye çevirmiştir. Müslümanlar için Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra kutsal şehirler arasına giren Konstantiniyye'yi kutsal yapan yegane şey tabii ki Ayasofya'dır. Nasıl ki Mekke'nin kutsallığı Mescid-i Haram'daki Kabe'den, Medine'nin kutsallığı Mescid-i Nebevi'deki Hz. Muhammed'in (a.s) beytindeki mezarı şerifinden ve Kudüs'ün kutsallığı Mescid-i Akşa'dan geliyor ise İstanbul'un kutsallığı da Ayasofya'dan gelmektedir. Ayasofya, Roma İmparatorluğu hanedan üyelerinin mülküdür. Fetih sonrasında Roma hanedanlarına ait olan diğer mülkler gibi Ayasofya'nın tapusu da Osmanlı İmparatorluğu hanedanlarına geçmiştir. Dolayısıyla hukuki olarak da Ayasofya'nın camiye çevrilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Fetihten sonra bakımsız halde olan Ayasofya ve külliyesinde tadilat-tamiratlar yapılmış, eski ihtişamlı günlerine dönüştürülmüştür. Fethin sembolü İstanbul'un Selahattin camiisi Ayasofya'ya Fatih, medrese yaptırmıştır. Meşhur matematikçi Ali Kuşçu bir dönem bu medresede ders vermiştir. Fatih'in oğlu II. Bayezid, Ayasofya'nın kırmızı renkli tuğla minaresine yaptırmıştır. Ayasofya Camii Kebiri'nde mihrabın yanlarındaki iki dev şamdan, Kanuni Sultan Süleyman'ın Budin seferinde buraya getirilmiştir. onun oğlu Sultan Sarı Selim, Ayasofya'nın duvarlarını güçlendirmiş, istinat duvarları ekletmiş ve iki minare yaptırmıştır. II. Selim Han Ayasofya haziresinde Mimar Sinan'a yaptırdığı türbede metfundur. Ayasofya külliyesine de iki medrese inşaa ettirmiştir. III. Murad Han zamanında; minber, hünkar mahfili, vaaz kürsüsü, müezzin mahfilleri eklenmiştir. Yine III. Murat da kendisine burada türbe yaptırmıştır. Ayasofya'nın haziresinde toplamda beş Osmanlı İmparatoru'nun kabirleri bulunmaktadır. Bu türbelerin yanında yine şehzade türbeleri de bulunmaktadır. Daha sonraları Sultan I. Mahmud Ayasofya haziresinde, Hünkar

Kasrın'ı inşaa ettirmiştir. Mahmud Han ayrıca, bir şadırvan, bir sıbyan mektebini ve bir de kütüphane yaptırmıştır. Ayasofya'ya bitişik nizamla bir aşevi yaptırmıştır.

Bu yapılan eklemelerden daha da önemlisi Ayasofya'ya yapılan güçlendirmelerdir. Fetholunduğunda dokuz asırlık bir yapı olan Ayasofya geçirdiği depremler ve yangınların etkisiyle ciddi tahribata uğramış haldedir. Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Ayasofya'ya yeterli bakım yapılamamıştır. Eğer Mimar Sinan gibi bir deha gelmiş olmasaydı, Ayasofya geçmişte olduğu gibi yıkımlar yaşayacak ve günümüze Roma İmparatorluğu döneminde yapılmış haliyle ulaşamayacaktır. II. Selim zamanında Mimar Sinan'ın yaptığı kalın minareler ve payandalar sayesinde Ayasofya ayakta durmaktadır. Eğer bu minareler yıkılırsa, Ayasofya'nın kubbesi de bu minarelerle beraber çökmesi işten bile değildir. Osmanlı İmparatorluğu 19. asırda yaşadığı mali krizlere rağmen Ayasofya'nın bakım ve onarımlarını yapmaktan geri durmamıştır. Sultan Abdülmecid Han devrinde Ayasofya için restorasyon seferberliğine girilmiştir. 1847 yılına kadar devam eden iyileştirmeler yeretli görülmemiş ve işinin ehli Mimar Fossati'lere yüksek meblalar ödenerek Ayasofya'ya 1847-1851 yılları arasında teşekkülü onarımlar yaptırılmıştır. Yine Fossati onarımları sırasında Ayasofya'nın büyük kubbesinin göbeğine, Kazasker Mustafa İzzet Efendi tarafından Nur Suresi'nin 35. Ayeti (Allah göklerin nurudur.) celi sülüs hat ile yazılmıştır. Yine Hünkar Başımamı İzzet Efendi, Ayasofya'nın duvarlarını süsleyen Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin isimlerinin yer aldığı dev levhaları yapmıştır. Osmanlılar'ın Ayasofya'yı el üstünde tutmuştur. Ayasofya'nın günümüze değin korunarak sapasağlam ulaşabilmesi Devlet-i Ali sayesinde mümkün olmuştur. İmparatorluk son yüzyılda güç kaybetmiş ve merkezi otoritesi zayıflamıştır. Pusuda bekleyen düşmalarının ilk olarak hedef aldığı yerlerden birisi devletin yönetim merkezi payitahtın sembolü Ayasofya'dır. Osmanlı İmparatorluğu son asrında yaşadığı siyasi, ekonomik ve askeri krizler neticesinde zor durumda katıldığı Umumi Harb'ten mağlup ayrılmıştır. Payitaht İngiliz işgaline uğramıştır. İngilizler'in müstemleke valisi gibi görevlendirdiği Lord Curzon Osmanlı İmparatorluğu'nun manevi bütünlüğüne zarar vermek için Ayasofya'nın kiliseye dönüşmesi gerektiğini beyan etmiştir. Zor geçen işgal yıllarının ardından verilen Kurtuluş Savaşı neticesinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. İşgalciler bundan sonraki süreçte silah zoruyla yapamadıklarını gizli planlarla hile yoluyla gerçekleştirmeyi denemişlerdir.

Ayasofya, Doğu ve Batı'nın, Müslümanlık ve Hristiyanlığın, Osmanlı ve Roma imparatorluklarının bir ibadethanede sentezlenmesidir. Tüm bu kültürel birikimin bir mekanda remizleşmesidir. Ve bu kültürel öğelerin ortak paydası olan tevhid inancının yaşatıldığı, gelecek kuşaklara aktarıldığı, içinde yaşamın ibadet ve ilim şiaarıyla devam ettiği ulu bir mabettir. Ayasofya bu mühim görevini yapılışından 1934 yılına kadar sürdürmüştür. Ne yazık ki kutsal değerlerimizi benimsemeyen ve ayrıca saygısı dahi olmayan inançsızlar tarafından gizli planlar neticesinde tarihin tozlu sayfalarına gömülerek ölü bir müzeye dönüştürülmek istenmiştir.

Amerika Bizans Enstitüsü görevlisi Thomas Whittemore Ayasofya'daki mozaikleri kaplayan sıvaların kaldırılması işlemi için 1931'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nden resmi izin almıştır. Bu tadilatlar için Ayasofya geçici olarak ibadete kapatılmıştır. Ayasofya'yı müzeye dönüştürmenin ilk denemeleri bu süreçte gerçekleşmiştir. 1934'de sözümona çalışmalar bitmiş fakat Ayasofya ibadete açılmamıştır. Günümüzde sahteliği açık seçik ispat edilmiş kararnameler vasıtasıyla 24 Kasım 1934 tarihinde Ayasofya müzeye dönüştürülmüştür. Yapılan bu hileler ilk defa 1990'lı yıllarda ispat edilmiştir. Ayasofya'nın tekrar camii olması için büyük bir kamuoyu oluşmuştur. 90' lı yılların siyasi iktidarları Ayasofya meselesi üzerine yoğunlaşmış fakat 1997'de yapılan 28 Şubat Darbesi bu çalışmalara ket vurmuştur. Sonraki süreçlerde de Türkiye Cumhuriyeti'nin içine girdiği siyasi ve ekonomik krizler, Ayasofya meselesiyle ilgilenmeyi geciktirmiştir. Nihayet 2 Temmuz 2020 tarihinde Danıştay Onuncu Dairesi tarafından Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesi hakkındaki 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı iptal edilmiştir. Bunun üzerine 10 Temmuz 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanarak, Ayasofya'nın yönetimi Kültür Bakanlığından alınıp Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilerek yeniden camii olması sağlanmıştır. 25 Temmuz 2020 tarihinde cuma namazı kılınmıştır. 86 yıl aradan sonra Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi gerçek statüsüne kavuşmuştur.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ayasofya kararı temmuz ayı boyunca gündeminin en önemli maddelerinden biri haline gelmiştir. Kamuoyu tarafından en çok konuşulan konu olmuş ve medya da bu meseleye yüksek düzeyde ilgi göstermiştir. Müslüman ve Ortodoks Hristiyan ülkelerin yazılı basınları Ayasofya konusunda çokça haber yapmışlardır. Müslümanlık ve Ortodoks Hristiyanlığın hem ortak kutsallarından hem

de ortak çatışma mahfillerinden birisi Ayasofya'dır. Bu eşsiz mabedin Müslüman ve Hristiyanlar açısından çok değerli olması onu, siyasi açıdan da değerli kılmıştır. Ayasofya için dinler arasında olan çekişme bu dinlere mensup milletlerin oluşturduğu devletler arasında da vardır. Her iki dinin mensupları da Ayasofya'yı kendi hakları olarak görmektedir.

Bir milletin siyasi duruşunu ve bir meseleye bakışını anlamak için basın en önde gelen enstrümanlardandır. Medya içerisinde de yazılı basının değim yerindeyse taşıyıcı kolon olması hasebiyle ülkemiz gazetelerinin Ayasofya Camii'nin tekrar ibadete açılması konusunda yaptığı haberler araştırılmaya değer görülmüştür. Bu bağlamda Türk yazılı basınından üç örneklem gazete seçilmiştir. Türkiye'den seçilen haber analizi yapılacak gazeteler; Yeni Akit, Sabah ve Sözcü gazeteleridir. Örneklem seçimi yaparken Türkiye'de yüksek tiraja sahip ve farklı okur kitlesine hitap eden gazeteler tercih edilmiştir. Bu tercih sonucunda yapılan araştırmada; Türk milletini oluşturan farklı siyasi görüşe sahip vatandaşların Ayasofya'ya bakış açıları net olarak ortaya koyulmuş, farklı siyasi kesimlerin Ayasofya gibi çok mühim bir meselede nasıl tavır aldığı öğrenilmiştir. Çalışmada hem nitel hem de nicel yöntemlerden yararlanılarak, "Ayasofya Camii'nin Tekrar İbadete Açılmasının Türk Basınındaki Yansımaları" ele alınmıştır. Konuyla ilgili yayınlanan haberler içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Araştırmamız 01.07.2020-30.07.2020 tarihleri arasında sınırlandırılmıştır. Çalışmamız; şekiller, haritalar ve tablolar ile de desteklenmiştir. Yapılan araştırmanın 2 Temmuz 2020 tarihindeki Danıştay Onuncu Dairesi kararını ve 25 Temmuz 2020 tarihinde Ayasofya Camii'nde kılınan cuma namazını kapsaması hedeflenmiştir. Bu sebeple temmuz ayının tüm günlerinde örnek seçilen gazetelerin haberleri nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle ele alınmıştır.

Seçilen üç örnek gazeteden ikisi Yeni Akit ve Sabah'ın tüm haberlerinin olumlu olduğu görülmüştür. Sözcü gazetesi ise temmuz ayı boyunca Ayasofya ile ilgili yaptığı tüm haberlerde olumsuz tavır takınmıştır. Yeni Akit ve Sabah gazetelerinin 52 haber sayısı ile eşit miktarda haber yayınladıkları tespit edilmiştir. Sözcü bu gazetelerin gerisinde kalarak 39 haber sayısı ile örneklem gazeteler içerisinde sonuncu olmuştur. Sabah ve Sözcü gazetelerinin yaptıkları haberlerde kullandıkları fotoğraf sayıları haber sayılarına çok yakındır. Sabah; 52 haberde 54 fotoğraf

kullanmıştır. Sözcü; 39 haberde 38 fotoğraf kullanmıştır. Yeni Akit haber sayısı olarak Sabah'la eşit 52 haber yapmasına rağmen, bu haberlerde kullandığı 73 fotoğraf sayısı ile diğer gazetelere göre görsel içerik kullanımında ileri çıkmıştır. Sabah ve Yeni Akit gazetelerinin temmuz ayında Ayasofya'nın ibadete açılmasıyla ilgili yaptıkları toplam haber sayıları 104 tür. Bu 104 haberin tamamının olumlu olduğu görülmektedir. Bu gazetelerin tam tersine Sözcü gazetesinin yayınladığı 39 haberin de olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Örneklem üç gazete içerisinde konuya en çok ilgi duyan gazetenin İslamcı-Muhafazakar okuyucu kitlesine sahip olan Yeni Akit olduğu görülmektedir. Yeni Akit'te Ayasofya'ya genellikle siyasal İslam penceresinden bakılmıştır. Dini değerleri ön plana çıkaran ve dini kaynakları referans alan haberler göze çarpmaktadır. Yeni Akit'i ön plana çıkaran diğer bir unsur, araştırmamızda referans aldığımız zaman aralığının en başından en sonuna kadar Ayasofya meselesine ilgisini yitirmemiş olması ve ay boyunca 6 gün hariç tüm günler ilgili konuda haber ve fotoğraf yayınlaması olmuştur. Bilhassa 1 temmuz itibariyle Ayasofya haberlerine gazetede yer verilmesi Yeni Akit'in okuyucu kitlesinin konuya yüksek düzeyde alaka duyduğunun göstergesidir. Yine ay boyunca ilgili konuda olumlu haberler yapan ve haber sayısı Yeni Akit ile eşit olan Sabah gazetesi , Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya kararnamesinin ardından 11 Temmuz itibariyle ilk haberlerini yayınlamıştır. Sabah gazetesi yazarlarının ve okuyucu kitlesinin Yeni Akit yazarları ve okuyucu kitlesi kadar Ayasofya'ya ilgi duymadıkları tespit edilmiştir. Sabah'ın okuyucu kitlesi genellikle milliyetçi kesimden oluşmasının yanında liberal bakış açısıyla yayın anlayışına sahip olan gazete genele hitap eden bir çizgi izlemektedir. Bu iki gazetenin yaptığı haberler ile muhafazakar kesimin bu kararı desteklediği ve onayladığı görülmektedir. Sözcü gazetesi ise Atatürkçü ve seküler bir gazetedir. Konu ile ilgili yayınlanan haberlerin çoğunda, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı İmparatorluğu kıyaslaması yapılmıştır. Batıcı nakış açısıyla yapılan haberlerde Ayasofya'nın camii olmasından rahatsızlık ifade edilmiştir. Atatürk ön plana çıkarılarak konuyla ilgili okuyucu kitlesinde kamuoyu oluşturulmak hedeflenmiştir. Siyasi iktidarın Atatürk düşmanı olduğu söylemi haberlerin muhtevasını oluşturmaktadır. Sözcü'nün diğer gazetelerden daha az konuya ilgi duyması ve yaptığı haberlerin hepsinin olumsuz olması göz önüne alındığında, referans aldığımız zaman diliminin en başlarında Ayasofya haberlerine yer vermesi çelişki oluşturmaktadır. Zira Sözcü'den daha fazla meseleye ilgili olan Sabah

gazetesi ilk haberini 11 temmuzda yapmış olmasına rağmen, Sözcü ilk haberini 2 temmuz itibariyle yayınlamıştır. Fakat Sabah gazetesinden önce Sözcü'nün 2,3 ve 8 temmuz tarihlerinde yayınladığı haberler ve fotoğraflar söylem analizi yöntemiyle değerlendirmeye tabi tutulduğunda; haberlerin yapılış amacının yine olumsuz eleştiriler yöneltilerek siyasi iktidarı ve devlet kurumlarını yıpratmak olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu tarihlerde yayınlanan haberlerde Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ayasofya kararı ve yine Ayasofya için çıkarılabilecek olası bir Cumhurbaşkanlığı kararı ile alakalı ABD'nin ve Rusya'nın istek ve görüşlerine yer verilmesi; ; Sözcü gazetesi ve okuyucu kitlesinin "Batıcı" bakış açısı ile bu karara karşı olduğu gözlemlenmiştir.



KAYNAKLAR

- Akan, E. (2008). *Cumhuriyet döneminde Ayasofya*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Akoğul, C. (2021). İstanbul'da Latin işgali ve Bizans'ın geri dönüşü. <https://tarihdergi.com/istanbulda-latin-isgali-ve-bizansin-geri-donusu/> Temmuz 2021. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.
- Altan, E. (2020). Haçlı Seferleri Ve Anadolu (1097-1190): Türkiye Selçukluları Tarihinde Haçlı Seferlerinin Yeri Ve Önemi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. Sayı:12. ss. 35-50
- Asan, M.F. (2021). *Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in başkenti ilan edilmesinin Türk yazılı basınındaki yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Aslan, F. (2009). Ayasofya efsaneleri (tespit-inceleme). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Arslan, M. (2015). İstanbul'un antik çağ siyasi tarihi: Byzantion'dan Konstantinopolis'e. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. Cilt:2. Yıl:2015. 24-29.
- Arvas, S. (2018). Kılıç hakkı Ayasofya. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Aydınğün, Ş. G. (2005). Tarih boyunca yaşanan depremler sonrası Ayasofya onarımları. *Deprem Sempozyumu Kocaeli 2005. 23-25 Mart 2005*. ss. 1004-1006.
- Azamat, N. (1196). Hacı Bayram Veli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt:14. İstanbul 1996. ss. 442-447.
- Cartwright, M. (2018). 1204: İstanbul'un istilas. çev.: Batuhan Aksu. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1188/1204-istanbulun-istilas/> 1 Şubat 2018. Erişim Tarihi: 21 Haziran 2022.
- Demirkent, I. (1996). Haçlılar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt:14. İstanbul 1996. ss. 525-546.
- Diker, H. F. (2010). Belgeler ışığında Ayasofya'nın geçirdiği onarımlar. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Dumanoğlu, S. (2019). Tarih-i Ayasofya ve feth-i Konstantiniyye (İnceleme-transkripsiyonlu metin) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Dobbeleer, M. D. (2015). Gayrimüslimlerin Konstantinopolis kuşatmaları. çev.: Ahmet Aydoğan. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ss. 278-283
- Emecen, F. (2015). Konstantinopolis'in son kuşatması ve düşüşü. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ss. 294-347
- Erdoğan, E. G. (2012). Bizans dönemi'nde Ayasofya, tarihçesi ve mimari özellikleri hakkında genel bilgiler. *İstanbul Journal of Social Sciences*. (2012) Summer: 1
- Erdoğan, F. S. (2019). *Günümüz Ayasofya'sının oluşumunda etkili olan kültürel altyapı üzerine bir deneme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Eroğlu, F. (2019). *I. Konstantin Hristiyan teolojisine etkileri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Eroğlu, H. (2004). Osmanlıların 1453 Öncesi İstanbul Kuşatmaları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23(35), 89-101.
- Güney, E. (2020). *İstanbul kent imgesi olarak Ayasofya*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Göçer, A. (2015). Nika Ayaklanması. <https://www.tarihiistanbul.com/nika-ayaklanması/> 26 Ocak 2015. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2022
- Greatrex, G. (2015). Nika Ayaklanması. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. Cilt 2.
- <https://belgelerlegercektarih.com/2015/02/28/ayasofya-camiini-ataturk-mu-kapatti-ataturkun-imzasi-sahte-mi> Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.
- <https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/before-byzantium/who-was-thomas-whittemore> Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2022.
- <https://www.gzt.com/gercek-hayat/ayasofya-hasretimiz-bitmeli-3547401> Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.
- <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/aya-rini-kilisesi-muzesi> Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/ayasofya-muzesi> Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2022.
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200710M1-1.pdf> Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2022.
- <https://www.ayasofyacamii.gov.tr/tr/fetih-ve-ayasofya> Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2022.

<https://www.loc.gov/resource/ppmsca.05065/> Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2022.

https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=25008 Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2022.

İkinci, A. (2014). Osmanlı'dan cumhuriyet'e Ayasofya [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.

İmre, G. (2019). Bir dönem İstanbul'un en ateşli yeri: Hipodrom. <https://arkeofili.com/bir-donem-istanbulun-en-atesli-yeri-hipodrom/> 14 Ocak 2019. Erişim Tarihi: 20 Haziran 2022.

Kaçar, T. (2013). Roma İmparatorluğu, Hristiyanlar ve Milano Fermanı'nın 1700. yılı. *Toplumsal Tarih*. 230. Şubat 2013. ss. 46-50.

Kaçar, T. (2015). Üsküdar savaşı ve Konstantinopolis'in doğuşu. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ss. 43-45.

Kekeç, M. H. (2020). Ayasofya "Siyasi"dir. *Lacivert Dergi*. Sayı:70. <https://www.lacivertdergi.com/gundem/2020/08/04/aysofya-siyasidir>. Erişim Tarihi: 20 Haziran 2022

Karakaş, Ö. D. (2020). 532 Nika Ayaklanması. <https://www.belgeseltarih.com/>. 6 Ekim 2020. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2022

Küçükaşçı, M. S. (2015). Fetih hadisi ve Müslümanların İstanbul kuşatmaları. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ss. 284-293

Mert, Z.G., Ertürk, F. (2016). Nikomedia-311 Hoşgörü Fermanı ve Art Carnuntum Projesinin kolektif bellek açısından değerlendirilmesi. *Mimarlık ve Yaşam*. 1(1). ss. 23-35.

Nur, Y. B. (2017). *Zamansallığın mimaride karşılığı: Ayasofya örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Olgunlu, A. C. (2019). Ayasofya Karadaki En Büyük Yelkenli. İstanbul: Çalılıkuşu Yayınları.

Özcan, A. R. (2020). Dünyanın en büyük yazıları Ayasofya'nın celileleri. *Lale Kültür Sanat ve Medeniyet Dergisi*. Temmuz-Eylül 2020.

Sabah (2020, 11 Temmuz), "Ayasofya hasreti bitti".

Sabah (2020, 11 Temmuz), "İslam alemine hayırlı olsun".

Sabah (2020, 12 Temmuz), "Ayasofya herkesi kucaklayacak".

Sabah (2020, 13 Temmuz), "Liderlerin hayaliydi Erdoğan'a nasip oldu".

Sabah (2020, 17 Temmuz), "Ayasofya için görev paylaşımı".

Sabah (2020, 18 Temmuz), "Ayasofya ile tarihe borcumuzu ödedik".

Sabah (2020, 19 Temmuz), "Fetihten bugüne Avrupa ve Ayasofya".

Sabah (2020, 20 Temmuz), "Başkan'dan Ayasofya Camisi'ne ziyaret".

Sabah (2020, 21 Temmuz), "Ayasofya'nın açılması egemenlik hakkımız."

Sabah (2020, 23 Temmuz), "Ayasofya ezelden bizimsin".

Sabah (2020, 24 Temmuz), "Ayasofya'da vuslat günü".

Sabah (2020, 25 Temmuz), "Fatih'in emaneti artık mahzun değil".

Sabah (2020, 25 Temmuz), "Milletin özlemi bitti".

Sabah (2020, 26 Temmuz), "Türkiye tarihi yeniden yazıyor".

Sabah (2020, 26 Temmuz), "Hedef Ayasofya değil, varlığımız".

Sabah (2020, 27 Temmuz), "Şerefli ve ağır bir yük üstlendik".

Sabah (2020, 28 Temmuz), "Ayasofya'nın açılmasıyla bir millet yeniden doğdu".

Sabah (2020, 29 Temmuz), "Dünyaya hoşgörü ve medeniyet dersi".

Sabah (2020, 30 Temmuz), "Medeniyetimizin yeniden yükselişinin ilk işareti".

Sarı, H. (2018). Osmanlı müelliflerinin kaleminden Ayasofya'nın inşası. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.

Sansar, F. (2019). Ayasofya kilisesi'nin yapılış efsanesi (anonim gazavetname örneğinde). Ortaçağ Araştırmaları Dergisi-Journal of Medieval Researches 2019. Cilt:2. Sayı:1. ss. 95-108.

Sözcü (2020, 2 Temmuz), "ABD: Ayasofya'nın statüsü değişmesin".

Sözcü (2020, 3 Temmuz), "Ayasofya için karar vakti".

Sözcü (2020, 8 Temmuz), "Rusya: Ayasofya'nın müze kalmasını istedi".

Sözcü (2020, 11 Temmuz), "Ayasofya yargı kararıyla ibadete açıldı."

Sözcü (2020, 12 Temmuz), "Atatürk taş adam değil siz taş kalplisiniz".

Sözcü (2020, 13 Temmuz), "Ayasofya'da 86 yıllık ara dönem yaşanmış".

Sözcü (2020, 13 Temmuz), "Danıştay'ın andımız kararı da uygulansın".

Sözcü (2020, 16 Temmuz), "Bu kansızları tutuklayacak yok mu?".

Sözcü (2020, 17 Temmuz), "Ayasofya'nın bilinmeyenleri".

Sözcü (2020, 18 Temmuz), "Ayasofya'da namazı Diyanet'in davet ettiği kişiler kılacak".

Sözcü (2020, 22 Temmuz), "Kamera önünde namaz kılınmaz".

Sözcü (2020, 23 Temmuz), "Hani davetiye yoktu".

Sözcü (2020, 24 Temmuz), "86 yıl sonra ilk cuma namazı".

Sözcü (2020, 25 Temmuz), "Ayasofya'ya serbest ama Lozan'a yasak".

Sözcü (2020, 26 Temmuz), "Yunan'dan 2 küstahlık".

Sözcü (2020, 26 Temmuz), "Asıl ihanet içinde olanlar, Atatürk'e lanet okuyanlardır".

Sözcü (2020, 27 Temmuz), "Atatürk'e kaç kere dua ettin!".

Sözcü (2020, 28 Temmuz), "Hilafet çağrısı".

Sözcü (2020, 29 Temmuz), "Atatürk olmasaydı camilerin hiçbirinde ezan okunmazdı".

Subaşı, M. İ. (2020). Ayasofya tebessümü. İstanbul: Mihrabad Yayınları.

Şahin, E. (2019). Bir imparatorluk mekanı olarak Ayasofya'nın inşası ve değişim süreci. *XII. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi – Plovdiv / Bulgaristan 20-21 Nisan 2019*. ss. 216-222.

Şahin, E. (2014). Türkiye'de iktidar ideolojisinin mekana yansıması: Ayasofya örneği. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Şimşek, F. (2020). Kadim bir mimarlık harikası: Ayasofya. <https://www.akademiktarihtr.com/ayasofya/>. 11 Temmuz 2020. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.

Tekdemir, N. (2014). Theodosius II Döneminde Ayasofya. *İTÜ Mimarlık Tarihi*. 29 Mayıs 2014.

Tricht, F. V. (2015). Konstantinopolis'te Latin idaresi. çev.: Ahmet Aydoğan ve Turhan Kaçar. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. Cilt:2.

Tunç, Ş. (2020). İstanbul'un Antik Gizemi Ayasofya Geçmişin Kehaneti. İstanbul: Motto Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, (2020). Ayasofya Camii Fatih Sultan Mehmed Han'ın emaneti, insanlığın ortak hazinesi. *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları*. İstanbul 2020.

Türkoğlu, G. H. (2009). Roma Cumhuriyet ve ilk imparatorluk dönemlerinin idari yapısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt:11. Sayı:2. Yıl:2009. (Basım Yılı: 2011). ss. 251-289

- Yatçı, C. (2018). Roma'nın Hengamesi Bizans'ın İlk Nefesi: I. Justinanus. *Firaset Dergisi*. 1(1). ss. 48-61.
- Yalçın, N. (2020). Seyyah-ı alem Evliya Çelebi'nin dilinden Ayasofya'nın sırları. İstanbul: Rumuz Yayınları.
- Yeni Akit (2020, 1 Temmuz), "Ayasofya açılsın bu ayıp bitsin".
- Yeni Akit (2020, 2 Temmuz), "Tarih sizi unutmayacak milletin duasını alın".
- Yeni Akit (2020, 3 Temmuz), "Millet müjdeli haber bekliyor".
- Yeni Akit (2020, 4 Temmuz), "İbadethanelerimize kimse karışamaz".
- Yeni Akit (2020, 8 Temmuz), "Ayasofya Türkiye'nin egemenlik meselesi".
- Yeni Akit (2020, 10 Temmuz), "Millet müjdeli haberi bekliyor".
- Yeni Akit (2020, 11 Temmuz), "Zincirler kırıldı elhamdülillah".
- Yeni Akit (2020, 12 Temmuz), "Ümmette Ayasofya coşkusu".
- Yılmaz, H. F. (2014). 1204 Latin istilası Konstantiniye'de katliam ve tecavüz. <https://tarihdergi.com/konstantiniyede-katliam-ve-tecavuz/>. Aralık 2014. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.
- Wasson, D. L. (2013). Konstantinopolis. çev.:Batuhan Aksu. 9 Nisan 2013. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-700/konstantinopolis/> Erişim Tarihi: 20 Haziran 2022.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Erzincan'da tamamladı.
Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden 2019 yılında mezun oldu.

